

Univerzita Karlova v Praze

Fakulta sociálních věd

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Padesátníci ve světě počítačů

Lenka Pechlátová

Praha 2007

Univerzita Karlova v Praze

Fakulta sociálních věd

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra mediálních studií

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Padesátníci ve světě počítačů

Lenka Pechlátová

Vedoucí práce:

PhDr. Irena Reifová, Ph.D.

Katedra mediálních studií

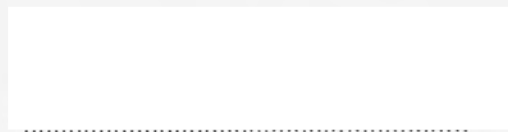
Fakulta sociálních věd, UK v Praze

Praha 2007

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury. Text práce bez příloh obsahuje 200 800 znaků s mezerami.

V Praze, květen 2007

Lenka Pechlátová

Žurnalistika – navazující magisterské studium

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

FSV UK

Univerzita Karlova v Praze Fakulta sociálních věd		
Došlo dne:	- 6 -02- 2006	-1-
Č.j. 146b	Příloh: 1	Skartační heslo:
Přiděleno:	ML	

Teze diplomové práce

SCHVÁLENO

Předpokládaný název práce: Padesátníci ve světě digitálních médií

Základní hypotéza:

Žijeme v době, která přeje novým typům médií (digitálním médiím). Cílem mé práce je zjistit, jak se v tomto světě orientují muži, kteří se s novými informačními a komunikačními technologiemi setkali až ve zralém věku. Teoretickým východiskem této práce je role mediálních technologií v rámci každodennosti, jak je formulovali například Roger Silverstone a David Morley. Budu analyzovat proces, ve kterém se padesátiletí Češi s digitálními médii v každodenní praxi setkávají, a klást si otázku, zda, popřípadě jakým způsobem přitom definují či redefinují svou identitu.

Charakteristika metody práce:

Kvalitativní analýza publika formou hloubkových rozhovorů.

Předpokládaná osnova:

1. Úvod – prezentace hypotézy
2. Analýza publika jako jedna z metod zkoumání médií
3. Sociální užití digitálních médií a každodennost
4. Prezentace závěrů analýzy
5. Závěr – potvrzení či vyvrácení hypotézy na základě poznatků z vlastní analýzy

Základní literatura:

Alasuutari, P.: *Rethinking the media audience*. London, Sage publications 1999.

Bird, E. S.: *The Audience in everyday life: living in a media world*. London, Routledge 2003.

Brooker, W., Jermyn D.: *The Audience studies reader*. London, Routledge 2003.

- Campbell, R.: *média and Culture: an introduction to mass communication*. Boston, Bedford/St. Martins 2005.
- Croteau D., Hoynes W.: *Media society: industries, images and audiences*. London: Pine Forge Press 2000.
- Jones, S. G.: *Cybersociety 2. 0: Revisiting computer mediated communication and community*. London, Sage publications 1998.
- Holmes, D.: *Communication theory: media, technology, society*. London, Sage Publication 2005.
- Livingstone, S.: *Making sense of television: the psychology of audience interpretation*. London, Routledge 1998.
- McLuhan, H. M.: *Jako rozumět médiím: extenze člověka*. Praha, odeon 1991.
- McQuail, D.: *Audience Analysis*. London, Sage 1997.
- Morley, D.: *Family Television. Cultural Power and Domestic Leisure*. London, Comedia 1986.
- Moore, S.: *Interpreting Audiences. The Ethnography of Media Consumption*. London, Sage 1993.
- Moore, S.: *Media and everyday life in modern society*. Edinburgh, Edinburgh University Press 2000.
- Nightingale, V.: *Critical readings: media and audiences*. Maidenhead. Open University Press 2003.
- Ruddock, A.: *Understanding audiences: theory and method*. London, Sage Publications 2001.
- Silverstone, R.: *Television and everyday life*. London, Routledge 1994.
- Thompson J. B.: *Média a modernita: sociální teorie médií*. Praha, Karolinum 2004.
- Watson, J.: *Media Communication*. London, MacMollan Press Ltd. 1998.

V Praze 6. února 2006

Lenka Pechlátová

žadatelka

PhDr. Irena Rejšňová, Ph.D.

konzultantka

OBSAH

1	ÚVOD.....	1
---	-----------	---

ČÁST I.

TEORETICKÝ RÁMEC

2	TEORETIZOVÁNÍ O NOVÝCH MÉDIÍCH.....	4
2.1	Jak se nové stává běžným.....	4
2.2	Vymezení pojmu.....	5
2.3	Problematizování nových médií v mediálních teoriích.....	7
2.4	Nová média, nové publikum.....	8
3	TRADICE VÝZKUMY PUBLIKA A ETNOGRAFIE.....	11
4	NOVÁ MÉDIA, TECHNOLOGIE A KAŽDODENNÍ ŽIVOT.....	16
4.1	Každodenní život.....	16
4.2	Dvojí artikulace médií.....	17
4.3	Domestikace a konzumace médií.....	19
4.4	Nová média, nový předmět zájmu.....	21

ČÁST II.

ETNOGRAFIE

5	METODOLOGIE.....	25
5.1	Postup práce.....	25
5.2	Kdo jsou padesátníci.....	28
5.3	Statistické výzkumy.....	30
5.4	Uživatelé počítače.....	31

6	POČÍTAČ JAKO SOUČÁST KAŽDODENNÍHO ŽIVOTA.....	33
6.1	Uživatelské praxe padesátníků.....	35
6.2	Impulsy a podmínky užívání.....	41
6.2.1	Snadný přístup.....	42
6.2.2	Potřeba.....	43
6.2.3	Zájem.....	50
6.2.4	Závěr.....	52
6.3	Lidé, role, vztahy.....	54
6.3.1	Rádci a prostředníci.....	42
6.3.2	Sociální role uživatelů.....	58
6.3.3	Sociální vztahy, kontakty a komunikace.....	61
6.4	„Já“ ve světě počítačových médií.....	64
6.4.1	Uživatelé spokojení a sebekritičtí.....	65
6.4.2	Jsem ten, kdo	67
6.4.3	Čí ten počítač vlastně je.....	72
6.4.4	Závěr.....	79
6.5	Sféry- v práci a doma.....	79
6.5.1	Definice.....	80
6.5.2	Literatura.....	81
6.5.3	Z práce domů, z domova do práce.....	84
6.5.4	Závěr.....	87
7	STARŠÍ PÁNOVÉ A TECHNOLOGICKÉ NOVINKY – ZÁVĚREČNÁ DISKUSE.....	89
8	ZÁVĚR.....	91
9	POUŽITÁ LITERATURA A ZDROJE.....	93
10	RESUMÉ.....	97
11	SEZNAM PŘÍLOH.....	98

1 ÚVOD

Žijeme v době, v níž se osobní počítače pomalu stávají běžným vybavením domácností a v níž již připojení k internetu není známkou exkluzivity. Stále více dětí tak vyrůstá v prostředí, jehož jsou počítače přirozenou součástí. A tak stejně jako má generace nemá zkušenost s životem bez televizorů, ony si nebudou umět představit chod jejich domácností bez počítačů. Ty našly uplatnění téměř ve všech sférách sociálního života. Jsou důležitým nástrojem, bez něhož jen s obtížemi řešíme mnohé problémy a který s sebou přinesl nové možnosti – jak v pracovní tak i v osobní oblasti. Žijeme zkrátka v době, jíž počítače nevládnou, jak někdy varují fantastické filmy, ale jejíž se staly přirozenou součástí.

Tato práce se pak pokouší odpovědět na otázku, zda se staly také přirozenou součástí života lidí, kteří se s nimi poprvé setkali až ve věku, kdy byli již jako osobnosti plně zformovaní. Ptá se, jak se ve světě počítačů orientují muži, kteří dospívali v době, kdy počítače měly velikost tělocvičny a nebyly určené k užívání širší veřejností. Snaží se pochopit, jakou mají každodenní zkušenost s počítači dnešní padesátníci.

Hlásí se k tradici etnografie publika, proto je jejím základem kvalitativní analýza výzkumné sondy vystavěné na datech z hloubkových rozhovorů, které jsem na jaře roku 2006 provedla s devíti muži ve věku od 49 do 58 let. Padesátníky jsem si jako výzkumnou skupinu vybrala především z důvodu podlehnutí stereotypním představám, že starší pánové nové počítačové postupy zvládají s obtížemi. Očekávala jsem, že pro ně zkušenost s počítači bude konfliktním tématem spojeným s pochybnostmi o sobě samých a o svém místě v moderním světě. Pánové mě však velice překvapili a vyvedli z omylu.

Tato práce si tedy všímá, jaké jsou pravidelné počítačové praxe padesátníků, kde a jak potřebné dovednosti získávají. Ve vyprávění respondentů jsem však především hledala momenty, ve kterých se ke svým uživatelským dovednostem a návykům vztahují jako k sociálním zkušenostem. Mým cílem tedy nebyl přednostně popis jejich uživatelských praxí. Avšak jeho prostřednictvím jsem se chtěla dopátrat toho, co tyto praxe ovlivňuje a co pro muže znamenají. Hledala jsem tedy symbolický význam jejich zkušeností s počítači, který odkazuje na to, jak v každodenním kontaktu s počítačovými technologiemi a texty padesátníci redefinují svou identitu.

Samotný text jsem rozdělila do dvou částí. První z nich dodává výzkumné sondě teoretický rámec. Nejdříve se věnuji pojmu nová média, pod který jsou počítače

v mediálních studiích zahrnovány. Všimám si, co nového na nich ve skutečnosti je a vymezují jejich charakteristiky. Dále je vnímám jako problematickou součást mediálních teorií a jako fenomén, který s sebou přinesl změny v konceptu publika.

Sonda se hlásí k etnografické metodě studia mediálních konzumentů, proto se v další části věnuji právě tradicím výzkumu publika. Zvláštní pozornost věnuji etnografii jako metodě vycházející ze zásad sociální a kulturní antropologie, jejímž základem jsou hloubkové rozhovory, pozorování a důraz na každodenní praxe.

Následující část věnuji vzpomínce zesnulého Rogera Silverstona, významného britského vědce, který většinu své kariéry věnoval studiu každodenního užívání informačních a komunikačních technologií v rámci domácnosti. Všimám si konceptu každodenního života jako žité praxe, teoretického východiska i jako metodologického základu. Dále rozvíjím koncepty, jimž se Silverstone ve svých pracích věnoval – dvojí artikulace médií a domestikace médií. V závěru teoretické části pak sleduji, jak si výzkumníci ICT začínali všimnout počítačových médií ve svých výzkumech a několik řádků věnuji zajímavým monografiím na toto téma z posledních let.

Krátká kapitola věnovaná metodologii pak uvozuje etnografickou část, jejímž hlavním tématem je počítač jako součást každodenního života padesátníků. Jednotlivé motivy z analýzy vyplývající podrobně rozpracovávám na základě prostudované odborné literatury a srovnávám je se statistickými výzkumy, které byly v posledních letech na podobné téma v České republice provedeny.

Pro větší srozumitelnost textu nejdříve popisuji uživatelské praxe mužů. Všimám si kde, kdy a za jakým účelem počítač užívají, jaké jeho aplikace upřednostňují a zda počítač vytlačil z jejich návyků jiná média.

Následně vymezuji, jaké impulsy muže k užívání počítače vedou a jaké podmínky musí být splněny, aby jej plně zakomponovali do svých každodenních praxí. Velký důraz kladu na nutnost vnímání reálné potřeby počítač využít ke konkrétnímu cíli. Porovnávám, jak je počítačová zkušenost odvislá od sociálních struktur v nichž muži žijí, zda naopak vytváří vztahy nové a jaký má vliv na sociální role respondentů. Podstatnou částí textu pak odkazují na to, jak muži na základě zkušenosti s počítači redefinovali svou identitu, jak vnímají své místo v moderním světě. Hlavní myšlenky těchto kapitol pak urovnávám na základě dichotomie sfér přirozeného prostředí, do nichž muži svou zkušenost s počítači umisťují, tedy sféry „doma“ a sféry „v práci“. Poslední kapitola etnografické části pak reflektuje, zda sonda potvrdila některé

z proklamovaných stereotypních představ o tom, že padesátníci počítačové technologie nepovažují za oblast svého zájmu a cítí se vedle nich staří.

Závěrečná kapitola diplomové práce shrnuje výsledky analýzy sondy. Za ní následuje seznam použité literatury a přílohy. Mezi ně řadím popis respondentů, tématické okruhy rozhovorů, přepis jednoho z rozhovorů a jeho další verzi, která ilustruje postup analýzy.

ČÁST I.

TEORETICKÝ RÁMEC

2 TEORETIZOVÁNÍ O NOVÝCH MÉDIÍCH

2.1 Jak se nové stává běžným

Nová technologie je historicky velice relativní pojem. Jak léta běží a technologický vývoj jde kupředu, jsou za nové označovány postupně jiné a jiné vynálezy. A ty, které za novinky považovala předchozí generace, jsou vnímány jako běžné nebo dokonce zastaralé. Marvin připomíná, že co se komunikačních médií týče, je tomu tak již od vynalezení telegrafu, který vnesl ve své době do sociálního života nemalý rozruch. (Marvin 1990, 3)

Zmatek do společnosti vnáší všechny rychlé, na první pohled snad i trochu neobvyklé technologické inovace. Ty jsou často zpočátku přijímány s despektem a obavami ze stran veřejnosti, která je změnám vystavena. Avšak jen do té doby, než jsou novinky institucionalizovány do fixní podoby, kterou postupem času lidé přijmou za samozřejmou součást svého sociálního prostředí. (ibid., 5) Jak na příkladu televize popisuje Lally, děti budou vyrůstat v domovech, kde daný přístroj měl vždy své pevné místo. Zároveň nebudou mít žádnou zkušenost, jak by mohl jejich svět bez dané technologie fungovat. A tak „*the technology will become no longer handle-like, but will form part of the established cultural milieu.*“¹ (Lally 2002, 221)

Marvin dodává, že historie nových technologií nezačíná momentem jejich vynalezení či sestrojení. Inovace naopak ožívají až ve chvíli, kdy jsou přijaty lidmi, v případě mediálních technologií svými uživateli. Bez lidí, kteří na novinku nějakým způsobem reagují, vlastně ztrácí význam. Dějiny elektronických médií jsou proto

*„... less the evolution of technical efficiencies in communication than a series of arenas for negotiating issues crucial to the conduct of social life; among them, who is inside and outside, who may speak, who may not, and who has authority and may be believed.“*² (Marvin 1990, 4)

¹ „*technologie již nebude déle něčím, co je nutné teprve uchopit, ale bude pevnou součástí kulturního prostředí.*“ (překl. autorka)

² „*ne evolucí technické výkonnosti v komunikaci, ale spíše sérií dohod zásadních pro řízení sociálního života. A to dohod mezi těmi, komu je komunikace určena a komu ne, kdo může mluvit a kdo ne, kdo má práva a komu má být věřeno.*“ (překl. autorka)

Souhlasně s mediocentrickým přístupem³ tak tvrdí, že přijetí nových médií s sebou vždy přináší změnu ve společnosti. Původní zvyky jsou nahrazovány novými, přizpůsobuje se sociální struktura. Tyto změny komplikují ustálené představy, vnáší do společnosti zmatek a nejistotu. (Marvin 1990, 5) Vyvolávají veřejné debaty, zda daná inovace nebude znamenat pro lidstvo zkázu. Často diskutovanou oblastí je například vliv nových technologií na děti. V případě počítačových médií pesimistické, ale i optimistické představy o jejich vlivu na naše potomstvo popisuje například Buckingham. Tvrdí, že to co vyvolává katastrofické vize není pak strach z nových technologií, ale i v nás zakořeněná „idea dětství“. Tedy zromantizovaná představa o neposkvřněném a klidném období v životě každého člověka, která je s tempem inovací v protikladu (Buckingham 2002, 78).

Livingstone pak připomíná, že nové technologie jsou sice podstatným aktivátorem společenských změn, avšak nikoliv absolutním. Především je proces jejich ovlivňování v zásadě nepřímý a mnohem složitější než se všeobecně předpokládá. (Livingstone 2003, 339) *„We clearly cannot assume that technology will change everything based on the specifications of those who developed it. Technology only proposes, while society disposes.“*⁴ vyjadřuje se v podobném duchu McQuail (2003, 49).

2.2 Vymezení pojmu

V odborné literatuře se pojem nová média nepoužívá příliš dlouho. Do devadesátých let dvacátého století tak byli označovány především inovace, které rozšiřují vlastnosti televize a telefonu (videorekordéry, teletext, videotelefon nebo play station). Rozšířením počítačů (a později i sítí) na začátku devadesátých let se však význam tohoto pojmu začal měnit a dnes je v podstatě synonymem pro pojmy počítačová nebo digitální média⁵. (Reifová 2004, 134)

Současnými novými médii tak jsou osobní počítače, webové stránky, elektronická pošta a jiné. Protože tvoří v zásadě nesourodou skupinu, stanovil Manovich pět základních principů, jimiž je vymezuje vůči médiím ostatním:

³ Mediocentrický přístup vychází z předpokladu, že hybateli veškerých změn ve společnosti jsou právě komunikační technologie - média. (viz McQuail 2002, 23 – 24)

⁴ „Jednoduše nemůžeme tvrdit, že technologie změni vše, založena na ustanoveních těch, kdo ji vyvíjí. Technologie pouze vznáší návrhy, zatímco společnost realizuje.“ (překl. autorka)

⁵ V tomto textu pojmy nová, počítačová nebo digitální média za synonyma považuji a volně je zaměňuji.

1. **Číselná reprezentace** – Tato média již neužívají analogický kód, ale fungují na základě kódu digitálního⁶. Ten informace zaznamenává formou sekvencí číslic (nejčastěji pouze jedniček a nul, které tvoří kód binární).
2. **Modularita** – Informace jsou médii rozkládány na dílčí články, které jsou uchovávány zvlášť a v případě potřeby znovu skládány.
3. **Automatizace** – Mnoho úkonů provádí médium automaticky samo, člověk jako aktivátor byl částečně vyloučen z kreativního procesu.
4. **Proměnlivost** – Přímou souvisí s modularitou a číselnou reprezentativností nových médií. Počítačová data totiž nikdy neexistují ve fixní podobě, ale mají nepřeborné množství různých podob.
5. **Transkódování** – Manovich píše o komputizaci, tedy skutečnosti, že všechna data jsou organizována podle pravidel počítače. Neexistují již formou soupisu, nahrávky a sbírek, přesto je počítače předkládají lidem v podobě jim srozumitelné. (Manovich 2002, 49 – 65)

Počítačová média nabízí svým uživatelům bezpochyby širší škálu možností než jakákoliv technologie před nimi. Hlavně v případě internetu jsou tyto možnosti alespoň zdánlivě neomezené. Díky němu se osobní počítače staly mocným zdrojem znalostí, který jsou přístupné nejen elitám, ale v prostoru každodenního života (Selwyn, Gorard, Furlong 2005, 6). Podle Sonii Livingstone je to především proto, že internet (co se způsobu reprezentace a přemísťování informací týče) je:

- **multimediální** – kombinuje psané texty, zvuky, obrazy, animace a jiné
- **hypertextový** – uživatel již není „omezen“ lineárností textu. Čtení vládne otevřenost, pluralita a neomezené množství různých cestiček
- **anarchistický** – je zdánlivě „neorganizovaný“. Slábne role gatekeeperů, můžeme si vybrat své vlastní preferované cesty čtení
- **synchronní** – komunikace je díky němu mnohem rychlejší a překonává dlouhé vzdálenosti v neuvěřitelně krátkém čase (Livingstone 2002, 212)

---

⁶ Digitální kód zaznamenává informace jako sled oddělených jednotek (nejčastěji číslic). Tyto jednotky jsou při reprodukci znovu organizovány do celků. Oproti tomu analogický kód zaznamenává informace rovnou jako nepřetržitý celek bez jakéhokoliv dělení a stejně tak je i záznam reprodukován. (Reifová 2004, 98)

Znát znaky a vlastnosti dané skupiny médií je pro studium publika velice důležité. Právě jejich prostřednictvím totiž nakonec média ovlivňují zkušenosti a způsoby uvažování svých uživatelů, které mohou vést ke změně názorů o světě a jeho restrukturalizaci. Jak jsme však již zmínili, tyto změny jsou pomalé a na samotných technologických parametrech inovace závislé nepřímo.

2.3 Problematizování nových médií v mediálních teoriích

Podle McQuaila jsou současné mediální teorie v případě počítačových médií nedostačující. A to především proto, že jsou vystavěny kolem konceptu masové kultury, která zdůrazňuje sílu centrální organizace. Ta šíří jednotvárné názory a informace, a to z velké části pasivnímu masovému publiku. (McQuail 2003, 41) Hlavním vzorem toku komunikace v teoriích je tak od centra k mase, tedy „od jednoho k mnoha“, čemuž počítačová média nevyhovují.

Změny v povaze komunikace s sebou přináší pro teoretiky problém, jak je zahrnout do stávajících teorií. Jako problematické změny autor uvádí:

- kanály komunikace se rozšiřují a zvládají zásobovat velkým počtem informací různé povahy
- existuje mnoho nových druhů komunikačních kanálů a prostorů a „mapa“ užívání se neustále mění.
- vznikají nové formy organizací, v nichž jsou média reinstitucionalizována
- tradiční vzor komunikace „od jednoho k mnoha“ je překonán interaktivními formami komunikace fungujícími na bázi poradenství.
- komunikace se zrychluje a odpoutává se od konkrétních míst
- nabízí více svobody a příležitostí k dohlížení nad událostmi ve světě a jejich ovlivňování
- neustále s nimi přicházejí i změny a nejistota. (McQuail 2003, 41)

Zároveň upozorňuje, že pouhé teoretizování a vytváření abstraktních závěrů problém chybějícího teoretického rámce nevyřeší. Aby byla teorie platná a aktuální, musí se vždy opírat o sociální prostředí kolem médií (uživatelské motivy, účely komunikace, přístup, chování, kontext a jiné), které je pro uchopení fenoménu mnohem podstatnější.

(ibid., 45) Mediální teorie proto pro uchopení počítačových médií jako fenoménu potřebuje více výzkumů.

2.4 Nová média, nové publikum

Publikum je po pojmové i terminologické stránce velice problematický výraz. Běžně je jím chápán soubor jedinců, kteří s určitou pravidelností užívají určité médium. (Reifová 2004, 197) Tradičně jsou takto označováni příjemci sdělení, která k nim prostřednictvím komunikačního kanálu vysílá komunikátor.

McQuail nabízí typologii publika, která se odvíjí od modelů komunikace. Na základě modelu *přenosového* tak publikum chápe jako **cílovou skupinu**, které je poslán signál nebo zpráva za účelem kontroly a ovlivňování. Model *rituálový* či *výrazový* je typický pro publikum jako **účastníky**, kteří se na komunikaci aktivně účastní a s odesílateli sdílí společné zájmy. A nakonec autor nabízí model *předvádění a pozornosti*, kdy cílem komunikace není prostřednictvím přenosu informací publikum ovlivňovat, ale získat si jeho pozornost. Z lidí se stává **publikum** (diváci). (McQuail 1997, 40 – 42)

Termín publikum tak vychází především z tradice zaměřené na „diváky“, o jejichž pozornost autoři mediálních sdělení usilují. Teoretici si jej však zvykli aplikovat i na uživatele médií založených na jiných principech než je tomu při divadelním představení či televizním přenosu. Publikum, tedy daná skupina lidí, je vždy definováno vztahem k určité technologii a činnostmi, které od nich tato technologie vyžaduje⁷ (čtení, psaní, poslouchání, pozorování, ...). Ne všechny tyto činnosti jsou však schopné termínu „publikum“ dostat.

Podle McQuaila by bylo problematické mluvit jednou o posluchačích, jindy o divácích či čtenářích konkrétní knihy, novin nebo webových stránek. Termín publikum proto obhájí. (ibid., 34 – 37) Sonia Livingstone jej však považuje za zavádějící a upřednostňuje termín uživatelé. I ten však v sobě obsahuje nežádoucí představu fyzického nakládání s objekty nežli symbolického zacházení s významy. Zároveň postrádá apelaci na kolektivitu a odkazuje spíše na individuální zkušenost s médii. (Livingstone 2003, 353) V dnešní době pak stoupá zájem studovat média nejen jako komunikační kanály, ale i jako technologie, zboží a produkty. Tyto dimenze opět

rozšiřují pojmové vymezení publika na základě aktivity, kterými již nejsou pouze poslouchání, čtení či sledování, ale u využívání, konzumování, produkování a vlastnění. (Livingstone 2002, 9)

Počítačové publikum pak prostřednictvím svého přístroje může sledovat filmy, poslouchat hudbu, číst texty, vytvářet databáze, telefonovat, konzumovat služby, prodávat zboží i šířit informace. Přesto budu o lidech, kteří všechny tyto činnosti prostřednictvím počítače provádí, ve své práci psát jako o „uživatelích“. Jsem si však vědoma, že jde opět o výraz pojmově i terminologicky problematický.

Publikum nových médií je problematický koncept i po stránce metodologické. Je zřejmé, že charakteristické rysy jednotlivých technologií zásadním způsobem své publikum ovlivňují. Předurčují míru interakce uživatele s daným médiem, jaký druh zkušeností uživatel získá a jak či jaké bude medializovaným textům přikládat významy. Právě nová média pak mají velkou potenci měnit formy vyjadřování a reprezentace svých individuálních uživatelů. Zároveň jejich vývoj jde dopředu mnohem rychleji než u jakýchkoliv médií před nimi. Mohlo by se tedy zdát, že se v souvislosti s nimi mění stejně rychle i společnost. Livingstone však argumentuje, že principy, které tvoří základ našich identit, společenství a komunit, se mění jen velice pomalu. Proto mluvíme-li o vlivu médií na sociální struktury, musíme tato média uvést v kontext. To znamená lokalizovat je v rámci sociální krajiny, zmapovat měnící se mediální prostředí ve vztahu k prioritní komunikační praxi, která zase zpětně toto prostředí tvaruje. Především si musíme uvědomit, že praxe našich každodenních životů, materiální i symbolická, je složitý komplex. Závisí na strukturách naší rodiny, pracovním prostředí, ekonomice i státu, a proto nemůže být v žádném případě rychle přetvořena pouze vlivem technologických změn. (Livingstone 2003, 338)

Nová média však podle ní přináší metodologické a pojmové nesnáze především výzkumníkům, kteří se již při zkoumání publika nemohou zaměřit pouze na lidi konzumující mediální texty a technologie, ale musí je vždy vnímat v kontextu medializovaného prostoru.

„For ‘audience’ researchers, then, the interesting questions are less and less, when a why do people watch television or read a newspaper, if this

---

⁷ I jiné způsoby vymezení jsou možné (viz McQuail 1997, 25 – 42), pro mou práci však podrobné rozebírání problému není významné.

question means, implicitly, why do they do this instead of doing something else? Rather (...) we must instead ask questions about how, and with what consequences, it has come about that all social situations (whether at home or work, in public or in private, at school or out shopping) are now, simultaneously, mediated spaces, thereby constituting their participants inevitably as both family, workers, public or communities and as audiences, consumers or users?''⁸

(Livingstone 2003, 353)

Ptá se proto, jestli s sebou počítačová technologie nepřinese konec publika jako takového. Nachází však dva momenty, kdy jsou počítačová média po metodologické stránce přínosem. Zprvé díky nim lze ze způsobů užívání odvodit i recepce, což v dobách televize v žádném případě nešlo. Vychází z předpokladu, že publikum je při vytváření konečného významu mediálního sdělení stále více aktivní, což je zřejmé již z toho, jakým způsobem počítačová média užívá (například když s cílem utvořit si představu o určité sociální situaci uživatel kliká na internetové hypertextové odkazy a vytváří tak souvislou řadu představ). Publikum však díky novým médiím není pouze aktivní, ale také interaktivní. (ibid., 353 – 355) Při svém výzkumu užívání nových médií mezi mladými lidmi Livingstone vysledovala tři úrovně interaktivity. Zprvé jde o interakci mezi uživateli, reprezentovanou například emailem nebo chatem. Druhou formou interakce je vztah uživatele a dokumentu s nějakými obsahy jako jsou například webové stránky. A do třetice jde o interakci mezi uživatelem a systémem, kdy člověk komunikuje přímo s přístrojem formou programování, hraním her nebo vytvářením databází. (Livingstone 2002, 212)

---

⁸ „Pro výzkumníky publika je pak stále méně zajímavou otázkou kdy a kde lidé sledují televizi nebo čtou noviny. Alespoň pokud se tato otázka ptá, proč dělají danou věc místo jiné. Spíše se musíme ptát jak a s jakými důsledky se stalo, že všechny sociální situace (ať už doma, v práci, na veřejnosti či v soukromí, ve škole nebo při nakupování) jsou nyní současně medializovanými prostory, jejichž aktéři jsou členy

3 TRADICE VÝZKUMU PUBLIKA A ETNOGRAFIE

Výzkum publika jako aktivního aktéra mediální komunikace má v mediálních studiích dlouhou tradici. Za tu dobu se měnily metody a přístupy, pozornost byla kladena na různé aspekty konzumace mediálních textů a technologií lidmi. I současní výzkumníci se hlásí k různým tradicím, data zpracovávají kvantitativní a kvalitativní metodou, zaměřují se na rozlišně definované skupiny a své studie provádí pro různé zájmové organizace.

Ne vždy je jednoduché mezi jednotlivými etapami výzkumů najít jasnou dělicí hranici. Podle McQuaila (2002, 326) rozlišování mezi zkoumáním účinků, užití a gratifikace, literárně kritickým přístupem, kulturními studii a recepční analýzou především ignoruje nejjednodušší formu studia, kterou je sčítání publika. Navrhuje proto rozdělení etap na tři tradice, které však nešly historicky za sebou, ale naopak se prolínaly:

- **strukturální**
- **behavioristická**
- **sociokulturní a analýza příjmu** (recepce) (McQuail 2002, 326 –330)

Ve strukturální tradici šlo především o jednoduché počítání publika, jeho klasifikaci a popis jeho vztahu ke struktuře společnosti. Jde o tradici nenáročnou na metodologii. Vznikla především z potřeb mediálního průmyslu, který chtěl mít přesnější informace o tom, jak a kým jsou jeho produkty konzumovány. Publikum bylo nahlíženo z hledisek jak demografických, tak i psychologických. Jeho hlavní metodou bylo dotazníkové šetření předem vymezeného vzorku lidí, jehož výsledky měly být co nejvíce reprezentativní.

Behavioristická tradice pak čerpá především ze sociální psychologie. Také často používá kvantitativní metody, publikum měří a kvantifikuje, avšak uznává experimentální metody. Cílem tohoto bádání však bylo především zjistit účinky mediálních textů na jednotlivé skupiny individuů a jejich chování. Patří sem však i

---

rodin, pracovníky a veřejnými osobami či komunitami a zároveň publikem, konzumenty a uživateli.“
(překl. autorka)

výzkumy mínění, postojů a hodnot. Postupně vznikla tendence soustředit se více na motivy výběru jednotlivých médií, která se postupně vyvinula v přístup užití a gratifikace. Ten vychází z předpokladu, že to, jak, proč a jaká média jsou publikem konzumována je dáno sociálními a psychickými dispozicemi jednotlivců.

Cílem sociokulturního přístupu pak je pochopit konzumaci mediálních technologií a textů v konkrétním kontextu, a to za užití kvalitativních metod. McQuail v této tradici rozlišuje dvě hlavní větve. Teorii diferenčního dekódování, který se soustředí na způsoby, jimiž příjemci interpretují význam textů. Druhé větve se pak soustředila především na užívání médií jako jednu se součástí každodenního života lidí.

Oproti takto rozlišeným tradicím se staví pojetí Alasuutariho (1999), který se soustředí především na etapu, kterou McQuail zařadil jako jedinou shrnující kategorii sociokulturní tradice a analýza příjmu (recepce). Stanovuje tři generace studia recepce:

- **výzkum recepce**
- **etnografie publika**
- **konstruktivismus**

(Alasuutari 1999, 1 – 9)

Začátek výzkumu publika z pohledu recepce spojuje s teorií Stuarta Halla o diferenčním kódování, který vykládá mediální komunikaci jako proces kódování a dekódování. Důraz byl tedy kladen především na sémiotický pohled. Skrze něj byla komunikace vnímána jako proces, jehož se aktivně účastní i publikum, které sdělení interpretuje a přikládá jim významy. Hall nepopírá, že mediální sdělení mají nějaké účinky. Ty však v jeho pojetí vychází z procesu lidské interpretace a ne z povahy textu. Na základech Hallovy teorie vystavěl David Morley svůj výzkum *The Nationwide Audience*, který je nejznámější empirickou studií té doby. Výzkum recepce v této podobě vzešel z intelektuálního zázemí Centra pro současná kulturní studia (CCCS – *Centre for Contemporary Cultural Studies*) při Birminghamské univerzitě.

Morley svůj výzkum prováděl v laboratorních podmínkách, kdy informátory (diváky) odvedl z jejich sociálního přirozeného prostředí. Tento způsob výzkumu byl posléze překonán a nahrazen hloubkovými rozhovory. Brzy převládla představa, že publikum může být pouze studováno ve svém přirozeném prostředí a to kvantitativními metodami rozhovorů a zúčastněného pozorování. Tímto výzkum recepce přešel ze stádia sémiotického do stádia etnografického, které se označuje jako etnografie publika.

Alalasuutari poukazuje, že tato etapa přesměrovala zájem výzkumníků především ke každodenním praxím publika. Médium bylo považováno za součást každodenního života publika, kterou výzkumník sleduje a vnímá ji v souvislosti s daným programem nebo médiem. „*One studies the role of the media in everyday life, not the impact (or meaning) of everyday life on the reception of a programme*“⁹ (ibid., 5). Další přínosem byly tendence zkoumat médium z hlediska jeho sociální funkce ve skupině, jak učinil například James Lull (1990), nebo zaměřit se na otázku pohlaví, které může hrát při způsobu užívání a interpretování médií zásadní roli (Morley 1986, Lull 1990).

Konstruktivistický přístup pak reflektuje tendence současných sociálních věd, které upoutávají svou pozornost k myšlence konstrukce reality. Mediální vědci začali problematizovat představu publika jako takovou. Poukazují, že ve skutečnosti žádné publikum neexistuje, že jde o pouhý diskursivní konstrukt. Nezavrhují význam etnografických studií a každodenního života. Neomezují však svou pozornost na skupiny, ale studují každodenní roli médií ve společnosti. Médium je vnímáno jako symbolický předmět i jako aktivita. Médium pomáhá v utváření struktur společnosti, z nichž samo vzešlo. (ibid., 6) Důraz je taktéž kladen na to, jak publikum samo vnímá, jak na základě své zkušenosti s médii konstruuje svou identitu.

Je zřejmé, že dějiny výzkumu publika v mediálních studiích jsou dány především postupným zdůrazňováním významu kvantitativních metod oproti sběru statisticky zpracovatelných kvalitativních údajů. I tento postup je však stále ještě častou metodou užívanou především pro komerční účely. Svou sondou, kterou zpracovávám v druhé části textu, se hlásím k etnografii jako k metodě¹⁰, proto se budu tímto přístupem nyní zabývat poněkud podrobněji.

Jedním z prvních, kdo šel touto cestou, byl David Morley. V reakci na svůj laboratorní výzkum *The Nationwide Audience* začal příjemce mediálních sdělení zkoumat v jejich autentickém prostředí. Výsledky své práce uveřejnil ve studii *Family Television* (1986). O ní sice o pár let později sám prohlásil, že přinesla více otázek než odpovědí (1992, 157), však v oboru naznačila metodologický předěl, jenž inspiroval mnoho dalších výzkumníků.

⁹ „*Studována je role média v každodenním životě, ne vliv, jaký má každodenní život na způsob vnímání programu.*“ (překl. autorka)

¹⁰ Je nutno rozlišovat mezi „etnografií“ jako metodou a „etnografií publika“ jako intelektuální tradici mediálních studií. K té se hlásí ne všichni výzkumníci, kteří kvalitativními metodami zkoumají mediální publikum a jejich konzumaci médií v rámci každodenních praxí (např. Miller a Slater, 2000).

Etnografie je v mediálních studiích chápána především jako kvalitativní metoda, která se formou hloubkových rozhovorů soustředí na význam mediálních technologií a textů a jejich užívání v každodenním životě. Jde o metodu přejatou ze sociální a kulturní antropologie, která tradičně zkoumala lokální skupiny jiných než evropských kultur. Její zásady, které jsou však dnes více než často překračovány, by se daly shrnout v těchto bodech:

- výzkum probíhá v přirozeném sociálním a kulturním prostředí zkoumané skupiny, tedy mezi lidmi a ne v laboratoři či z kanceláře
- je založený na zkoumání dlouhodobém s ohledem na co nejvíce aspektů života
- zahrnuje celou škálu metod, hlavní metodou je zúčastněné pozorování, které však nezbytně doplňují detailní hloubkové rozhovory.
- etnografie zaměřená na jeden konkrétní aspekt života skupiny (například náboženství) zkoumá vždy tento aspekt v souvislosti s ostatními a vnímá jej v kontextu sociálního a kulturního života jako celku

V mediálních studiích pak nikdy nebyly dodržovány všechny tyto zásady zároveň. Naopak, tento vědní obor si etnografii a to, co představuje, přizpůsobil svým potřebám. Lull tak etnografickou metodu popisuje jako „... *an interpretative enterprise whereby the investigator uses observation and in-depth interviewing to grasp the meaning of communication by analyzing the perceptions, shared assumptions, and activities of the social actors under scrutiny.*“¹¹ (Lull 1990, 184) I on tedy zdůrazňuje potřebu strávit čas mezi zkoumaným publikem, od čehož se čím dále více výzkumníků odklání. Po metodologické stránce je důraz v současnosti kladen především na hloubkové rozhovory, studium dokumentů nebo internetových debat.

Miller a Slater kritizují, že za etnografii je pak často považován pouhý metodologický obrat pozornosti od textuálních analýz směrem k publiku. (Miller a Slater 2000, 21) To, co však v mediálních studiích dělá etnografii etnografií je především orientace na roli médií v každodenním životě lidí, kteří jejich prostřednictvím nějakým způsobem poznávají, hodnotí a interpretují svět, v němž žijí.

V devadesátých letech, tedy v počátcích aplikování etnografické metody v mediálních studiích, se většina výzkumníků soustředila na roli médií v domácnostech.

V případě především televize to byl zcela pochopitelný krok, protože konzumace tohoto média vždy probíhala téměř výlučně za zdi domova (Lull 1990, 174). Zároveň toto prostředí umožňuje zkoumat diváky skutečně v jejich přirozeném světě, vnímat všechny aspekty jejich rodinného života a chápat je v souvislosti s mediálními technologiemi¹². Postupně vzrůstal počet studií zaměřených na různě stratifikované skupiny publika konkrétního média. A to především na základě věku s důrazem na děti (např. Livingstone 2002, McMillan a Morrison 2006), pohlaví (např. Van Zoonen 2002), mediálních dovedností (Selwyn, Gorard a Furlong, 2005) a náboženské, národnostní nebo etnické příslušnosti.

---

¹¹ „interpretativní počín, kdy výzkumník užívá pozorování a hloubkové rozhovory, aby pochopil význam komunikace. A to analýzou percepce, sdílených názorů a zkoumaných sociálních aktérů.“ (překl. autorka)

¹² což je vlastní podstatou etnografické metody.

4 NOVÁ MÉDIA, TECHNOLOGIE A KAŽDODENNÍ ŽIVOT

Je velmi zajímavé sledovat, jak výzkumníci publika na měnící se komunikační prostředí reagovali a tuto změnu refleктоvali ve svých pracích. V tomto směru se o hodně zasloužil Roger Silverstone, jak na poli mediálních teorií, tak v samotného výzkumu. Bohužel tento významný britský vědec v průběhu přípravy mé diplomové práce zemřel. Ráda bych proto následující kapitolu věnovala in memoriam především jeho práci.

Silverstone zůstal po celou dobu své akademické kariéry věrný výzkumu každodenní zkušenosti publika s médii v rámci domácnosti. Ačkoliv se mu věnoval několik desítek let, publikoval poměrně málo monografií a jeho články se týkají především teoretických otázek. Většinu jeho výzkumů se tak dostalo zpracování pouze formou závěrečných zpráv. Poznatky z nich však zhodnotil v konceptech, které sice nejsou přímo jeho „vynálezy“, ale jež postupně rozpracovával a inspiroval jimi další výzkumníky. Těmito koncepty jsou domestikace a dvojí artikulace. Nejdříve se zde však budu zabývat konceptem každodenního života, jenž byl mimo jiné základem i Silverstonovy metodologie.

4.1 Každodenní život

Každodenní život je předně žitou praxí každé lidské bytosti, jejíž existence plyne ze dne na den, od narození až do chvíle skonu. Odkazuje na realitu všedních dní se všemi lidmi, objekty, osudy i sny, kterým říkáme život.

V sociologii se však jedná o poměrně složitý teoretický koncept. Za jeho základ bývá bráno Schutzovo pojetí každodenního života jako sféry sociální i přírodní povahy, jíž vládne zdravý rozum a jež je vyjadřována běžným jazykem. V rámci ní se odehrávají rutinní lidské činnosti (fyzické aktivity i myšlenkové pochody), které se řídí sdílenými, avšak nevyslovenými normami a pravidly a které jsou základem sociální reprodukce. Každodenní život není lidmi zpochybňován, ale je přijímán jako fakt. (Sociologické školy, směry, paradigmatata 1994, 177 – 178)

V mediálních studiích je pak každodenní život především metodologickým základem kvalitativního výzkumu. Je vnímán jako kontext konzumace médií (Morley 1992, 184), soubor zvyklostí, sociálních interakcí a zkušeností, který „not only

*influence specific media behaviors but that also govern the meaning that media use has for its audiences.*¹³ (McQuail 1997, 88) Bakardjieva pak každodenním životem rozumí především koncept, jenž odkazuje na lidská stvoření, která jej žijí, oproti přístupu zdůrazňujícímu všemohoucnost technologií. V žádném případě se však neomezuje pouze na soukromou sféru lidských aktérů ani nezařituje výhradně proces konzumace médií. Naopak, jeho síla je ve schopnosti zahrnout různorodé lidské aktivity v rozličných prostředích. (Bakardjieva 2005, 37) Jeho podstatnou část pak tvoří nejen rutinní praxe, ale i tradice, rituály a mýty, které nepřetržitou kontinuitu našich všedních dnů udržují a chrání (Silverstone 1994, 18 – 19).

Empirické výzkumy médií a jejich role v každodenním životě si pak všimají především toho, jak se mediální technologie v domácím nebo lokálně vymezeném prostředí zabydlují. Jak se účastní na uspořádání času a prostoru a jaké druhy identity, zkušeností a interakcí svým konzumentům zprostředkovávají. Zachycují nejen způsoby chování, motivace, účinky, související sociální role a struktury, ale i hodnoty, představy a zkušenosti, na jejichž základě lidé interpretují svět (např. Moores 2000, Livingstone 2002, Bakardjieva 2005).

Haddon v tradici výzkumu médií v rámci každodenního života (s důrazem především na televizi) rozlišuje dvě základní větve, které se pokoušejí odpovědět na rozdílně formulované otázky. První se táže, jak lidem kontext, v němž žijí (sociální prostředí, vztahy, zkušenosti, ...) a konzumují média, pomáhá při interpretaci mediálních textů. Druhá se pak zajímá o to, jak lidé média ohodnocují, jak organizují jejich konzumaci a především jakou roli média jako technologie v jejich životě hrají. (Haddon 2007, 26)

4.2 Dvojitá artikulace médií

Tradice etnografického studia se v zásadě nesla v duchu přesunu od studia médií jako objektu ke studiu médií jako textu a symbolického významu. Silverstone však zdůrazňoval, že tyto dva významové obsahy mediálních technologií nelze vnímat odděleně. (Livingstone 2007, 18)

Vycházel z předpokladu, že mediální technologie jsou objekty stejné jako jakékoliv jiné spotřebiče, a měly by být proto studovány jako jedna z hmotných částí

¹³ „*...které ne pouze ovlivňuje mediální chování, ale také ovládá významy, které publikum daného média*

našeho životního prostoru. Mají určitý materiální význam, který je jim dán jak výrobním procesem, marketingem, ale i informacemi a představami o něm. Avšak do domácností vstupují zároveň i jako média mající význam symbolický. Tento význam je otevřený strukturám, dohodám a zvyklostem sociálního prostředí, do něhož vstupuje, a zároveň je určen i mediálním obsahem, který s sebou do domácnosti přináší (např. televizní programy). Technologie jsou tak v domácnosti artikulovány dvojím způsobem (*double articulate*). Vstupují do domácnosti primárně jakožto objekty, které si jednotlivci přivlastňují, a teprve pak jsou zaplétány do komplexu symbolických významů. (Silverstone 1994, 122 – 123)

Mediální technologie tedy hrají v každodenních životech významnou roli jako materiální objekty umístěné do prostoru, avšak lidé k nim zároveň přistupují i jako k mediálním textům a symbolickým sdělením. Stávají se tak zároveň jak konzumenty spotřebního zboží, tak i interprety symbolických významů. (Livingstone 2007, 18)

Livingstone však připomíná, že tento koncept s sebou nese mnohé metodologické potíže. Je totiž velmi obtížné najít polohu, ze které jsou dobře znatelné principy užívání mediálních objektů a zároveň i textů.

„ ... the further one stands back from the television set or computer to take in the context of the living room, the harder it is to see what's on the screen, yet to focus in on what is on the screen is to lose perspective on the social and material context that surrounds it. Crucially, both of these screens – television and computer – enable social interaction, and isolated pleasures, precisely because of their symbolic content (the text), just as that symbolic content is always appropriated as meaningful in a particular and defining space–time context.“¹⁴ (Livingstone 2007, 22)

Pouze na obrazovku pak často stahují pozornost právě počítačová média, především internet. Mnoho výzkumníků se nechává zlákat nepřebornými možnostmi internetu šířit informace a zprostředkovat vztahy s lidmi podobných zájmů. Málokdy jej pak studují jako médium existující v sociálním prostředí vztahů, interakcí a praxí, ale přistupují

---

příkládá jeho užívání.“ (překl. autorka)

¹⁴ „čím dále člověk stojí od televize nebo počítače, aby vnímal kontext obývacího pokoje, tím těžší je vidět, co je na obrazovce. Zároveň když se zaměří na obrazovku, ztrácí přehled o sociálním a materiálním kontextu, který ji obklopuje. Obě obrazovky, jak televizní, tak počítačová, umožňují sociální interakce a poskytují zábavu především díky jejich symbolickému obsahu (textu), stejně jako je symbolický obsah vždy oceňován při definování prostorového a časového obsahu.“ (překl. autorka)

k němu především jako ke specifickému prostoru, které nabízí své vlastní virtuální vzorce vztahů a praxí. (Slater, 2002) Pozornost je tak věnována především virtuálním on-line komunitám lidí, kteří spolu komunikují výhradně přes síť. Syntézu v duchu Silverstonova konceptu dvojí artikulace pak nabízí například Lally, která si při svém výzkumu domácích osobních počítačů všimla jak jejich role jakožto jednoho z předmětů umístěných v domácnosti, tak i nositele symbolických významů a mediálních textů. (Lally, 2002)

4.3 Domestikace a konzumace médií

Silverstone se pokoušel pochopit povahu vztahu mezi soukromými a veřejnými sférami našeho světa a především roli, kterou v něm hrají komunikační a informační technologie. Tvrdil, že pochopit soukromé praxe lidí lze pouze jejich promítnutím na pozadí praxí veřejných a obráceně. (Silverstone, Hirsch a Morley 1992) Své úvahy o tomto vztahu a roli médií v něm rozpracoval v konceptu *domestikace a konzumace* médií a technologií. Tento koncept v průběhu let přepracovával a doplňoval, proto se v některých jeho pracích poměrně dost liší. Já vycházím především z verze, kterou předložil ve stati *Design and the Domestication of Information and Communication Technologies* (Silverstone a Haddon 1996, 44 - 74). Vždy však tvrzení zakládal na předpokladu, že výjimečnost každodenní praxe s médii (oproti jiným objektům v domácnosti) je dána především jejich dvojí artikulací, díky které se k nim lidé staví nejen jako k fyzickým objektům, ale zároveň i jako k mediálním textům, nositelům symbolických významů.

Silverstone pojem domestikace přejal z archeologie. Odkazuje na cílené přetváření artefaktů z veřejného života nebo přírody v artefakty domácí. Popisuje jím proces „zdomácnění“ informačních a komunikačních technologií, které jsou přineseny domů ze světa komodit a veřejných představ. Tímto procesem činí lidé věci svými vlastními, tedy subjekty pod svou kontrolou. Vtiskují jim svou identitu a ony se posléze stávají jejím vyjádřením. Domestikace je tedy dána subjektivními znaky těch, kdož ji provádí, zároveň i schopností dané skupiny zahrnout přijímané technologie (předměty i významy) do svého kulturního systému. Do něj však technologie nikdy nevstupují jako předměty bez historie, ale naopak si se sebou přináší své vlastní příběhy. Domestikace tak není proces jednosměrný, ale spíše elastický. (Silverstone 1994, 98 - 99)

Domestikace probíhá v několika stádiích. Ty jsou dimenzemi procesu konzumace. Tedy procesu, v němž domácnost vystupuje jako samostatný kulturní a ekonomický transakční systém (ibid., 122), který užívá (konzumuje) technologie jako spotřební předměty materiálních i symbolických významů. Stádii konzumace jsou¹⁵: komodifikace, apropriace a konverze ((Silverstone a Haddon 1996, 59 - 65).

Komodifikace (*commodification*) – Ta je výsledkem úsilí inženýrů, designérů a obchodníků, kteří se podílí na vytváření technologie jako nového zboží s určitými funkcemi, účely a designem. Odkazuje na průmyslové a komerční procesy. Ty stojí za vznikem technologie jako materiálního i symbolického artefaktu, jehož výroba je reakcí na určité potřeby či touhy trhu. Podstata této dimenze je předpoklad, že si lidé díky marketingu a životním zkušenostem nevytváří představu o určitém zboží (technologii) až ve chvíli, kdy si jej koupí a přinesou domů, ale již dávno před tím. Samotný moment nákupu je pak vlastně jakýmsi překročením hranice mezi světem očekávání a realitou.

Appropriace (*appropriation*) – Vychází z předpokladu, že technologie jsou jednotlivci (kteří jsou odlišni podle pohlaví, náboženství, příslušností k různým rodinám a komunitám, ...) přivlastňovány ve chvíli prodeje. Tedy když opouští svět komodit a jsou přineseny do domácnosti. Skrze přivlastnění tyto předměty nabývají na autentičnosti, kterou nezískávají při výrobním procesu, ale účastí v sociálních procesech. Aktem koupě konzument vlastně vyjádří, že přijal významy technologii připisované veřejnou sférou za své vlastní, a zakomponoval je do prostředí své domácnosti. Aby však byla technologie domácností přijata, musí zapadnout do jejích již existujících struktur. Appropriace tak probíhá dvěma směry. Prvním je *objektivizace*, kdy je technologie (jako materiální i symbolický artefakt) umístována do prostoru podle vůle toho, kdo ji přijímá. Silverstone v tomto smyslu mluví o fyzických a symbolických

---

¹⁵ Způsoby pojmání těchto dimenzí Silverstone ve svých pracích velmi často měnil. Nejdříve zcela opomíjel komodifikaci. Appropriaci, objektivizaci, inkorporaci a konverzi uváděl jako procesy, při nichž jsou předměty zakomponovány do systému domácnosti prostřednictvím morální ekonomie (*moral economy*). Ta je vyjádřením skutečnosti, že domácnost není pouze kulturním systémem, ale i samostatnou ekonomickou jednotkou, která pečlivě střeží své hranice, aby do ní neproniklo nič nepříjemného. (Silverstone, Morley a Hirsch, 1992) V knize *Television and Everyday Life* se pak zmiňuje o domestikaci a konzumaci zvlášť. Výše zmíněné koncepty nazývá dynamiky konzumace. Řadí mezi ně komodifikaci, nově imaginaci, tradičně apropriaci, na ní nezávisle objektivizaci a inkorporaci (kterou zdůrazňuje) i konverzi. (Silverstone 1994, 122 – 131). Má verze, ve které proces konzumace považuje za zásadní při pochopení domestikace, pak vychází ze stati z roku 1996. (Silverstone 1996, 59 – 65) V článku z roku 1996 Silverstone sice tyto dimenze uvádí jako součásti procesu konzumace, ve většině prací se však omezuje na pojem domestikace. Proto i já zde apropriaci, objektivizaci, inkorporaci a konverzi uvádím jako procesy domestikace.

aspektech geografie domácnosti¹⁶. Technologie však také plní určitou funkci, jež musí vyhovovat domácím vzorům chování a uspořádání času. Do těchto struktur je přijata procesem *inkorporace*. Silverstone připomíná, že funkce, která technologie v domácnosti nakonec plní, nemusí v žádném případě odpovídat představám trhu.

Konverze (*conversion*) – Je třetí a poslední dimenzí, která zpětně spojuje sféru domácnosti se sférou veřejnou. Chování konzumentů i mimo domácnost je ovlivněno jejich zkušeností s přijatou technologií. Mohou se jí chlubit, mluvit o ní s přáteli nebo ji třeba vrátit do obchodu. Tím, jak se danou technologií prezentují na veřejnosti, vlastně více než o dané věci informují druhé o sobě samých.

Silverstone získal díky tomuto konceptu mnoho následovníků, ale i kritiků. Byla mu vyčítána především výlučná orientace na prostředí domácnosti, které mělo sice své opodstatnění v době televize, ale pro studium nových nastupujících technologií se příliš nehodilo. Koncept domestikace jako proces „zdomácnování“ médií a technologií proto výzkumníci v posledních letech využívají především jako rámec, jímž jsou nahlíženy větší sociální struktury i vně zdi domácnosti. Svou pozornost věnují lokálně či zájmově definovaným skupinám nebo i společnosti jako celku. (Haddon 2007, 28 – 29)

Poslední výzkumy vedené pod Silverstonovým dohledem věnované z části právě domestikaci médií v každodenním životě se pak uskutečnily v rámci druhé fáze evropského projektu EMTEL (*European Media Technology and Everyday Life*). Z něj vzešla Silverstonem editorovaná kniha *Media, Technology and Everyday Life in Europe* (2005).

4.4 Nová média, nový předmět zájmu

Etnografický výzkum počítačových médií v rámci každodenního života publika reagoval na technologický vývoj velmi pomalu. Podle Livingstonové jde v zásadě o běžnou praxi mediálních studií, kde jsou všechny zásadní změny ve společnosti nejdříve diskutovány na teoretické a zevšeobecňující úrovni, a teprve za dlouhou dobu jsou zkoumány v terénu. Tak tomu bylo i se studiem recepce, kdy tento sémiotický koncept teoretici rozpracovali dávno před prvním výzkumem a slavným etnografickým obratem. A tak, ačkoliv se i v případě nových médií již dlouhá léta mluví o kybernetickém

¹⁶ Geografie domácnosti reflektuje různé vzory zakomponování technologie do prostoru podle toho, je-li konzumentem žena nebo muž, děti nebo dospělí, je-li technologie sdílená všemi nebo určená pouze jedné osobě z domácnosti.

prostoru a virtuální reality a vymezují se různé definice, neproběhla v akademické komunitě v zásadě ještě řádná debata o tom, jak počítačová média zkoumat. (Livingstone 2007, 20 – 21)

Proto také většina těch, kdož v rámci svého zájmu o média a jejich roli v každodenních praxích obrátili pozornost i k počítačům, učinili tak prostřednictvím šířeji pojímaného výzkumu. Jak jsem již několikrát zdůraznila, bylo v devadesátých letech běžnou etnografickou praxí směřovat svou pozornost na domácnosti a zkoumat, jak se jednotliví členové orientují v domácím mediálním matrixu¹⁷. Stejně tak tomu bylo i u projektů vedených právě Rogerem Silverstonem¹⁸. Ty věnovaly pozornost všem médiím, která domácnost vlastnila a užívala, avšak mediální konzumace se nakonec vždy nejvíce týkala televize, popřípadě rozhlasu nebo telefonu. Přesto například Haddon se v závěru své studie o oceňování mediálních technologií v rodinách svobodných matek a starších lidí pokusil nastínit, jak by postupy a závěry jeho práce mohly být použity při výzkumu počítačových médií (především emailové pošty) (Haddon 2000, 403 – 404).

Sonia Livingstone, která se v posledním desetiletí orientuje téměř výhradně na studium dětského publika, se pak díky nadšení z novinek svých respondentů problému počítačů dotkla. V jejím projektu *Young People New Media*, kde si všimla nejen počítačů, internetu a emailu, ale i televize, videorekordéru a hracích automatů, se potvrdilo, že v mediálním matrixu dětí od šesti do sedmnácti let počítačová média dominují. (Livingstone, 2002) V současné době pak pod jejím vedením probíhá mezinárodní srovnávací výzkum „*Children on-line*“, kterého se účastní i Česká republika.

Právě na internet (virtuální komunity, šíření informací a genderové odlišnosti v užívání) se soustředí většina dosavadních studií. Práci, které zpracovávají každodenní zkušenost s počítačovými médii tak, jak to etnografie zvládla hlavně s televizí, je velice málo. Ráda bych se v tomto směru zastavila u tří obsáhlejších monografií z posledních let (většinou vychází pouze články), které jsou dle mého názoru velkým krokem kupředu v etnografických výzkumech počítačových médií.

¹⁷ Tedy komplexu všech přístupných médií.

¹⁸ Materiál pro své publikace, teorie a koncepty čerpal Silverstone především ze dvou projektů, které na sebe přímo navazovaly. Na prvním z nich (*Household and Information and Communication Technologies*) s ním na Brunelské univerzitě spolupracovali Morly, Dahlberh, Livingstone a Hirsch. Při druhém z nich pak na univerzitě v Sussexu byl jeho jediným spolupracovníkem Leslie Haddon.

V roce 2000 publikovali svou studii *The Internet. An Ethnographic Approach* Daniel Miller a Don Slater. Reagovali jí na práce zaměřené na internet jako virtuální prostor. Argumentují, že všechny lidské činnosti jsou vždy především činnostmi sociálními, proto i virtuální prostor internetu je pouze součástí prostoru sociálního. Své závěry staví na několikaletém výzkumu na ostrově Trinidad, kde prováděli hloubkové rozhovory, zároveň i interpretovali internetové stránky, přes email komunikovali s účastníky internetových diskusí a také se zajímali o to, jak internet užívají obyvatelé Trinidadu mimo svou vlast (především studenti). Internet prezentují jako neodlučitelnou součást toho, jak lidé z tohoto ostrova vnímají sami sebe (co to je být „Trini“), a zároveň toho, jak se tato představa o nich samých odráží ve způsobech užívání a oceňování internetu. Nezajímají se tedy o užití či efekty internetu na obyvatele Trinidadu, spíše sledují „*how members of a specific culture attempt to make themselves a(t) home in a transforming communicative environment, how they can find themselves in this environment and at the same time try to mould it in their own image.*“¹⁹ (Miller a Slater 2000, 1)

Opět na užívání médií v rámci domácnosti pak svou pozornost soustředila Elaine Lally ve studii *At Home With Computers* (2002). Tato australská výzkumnice zkoumala „sociální život“ domácího počítače v jednatřiceti domácnostech ze Sydney. Snažila se, aby jejími respondenty nebyli pouze členové „typických domácností“, které si výzkumníci obvykle vybírají (model dva rodičové a děti ve školním věku). Vedle nich proto také navštívila domácnosti starších párů a samoživitelek, čímž dosáhla vyššího stupně reprezentativnosti svých závěrů. Prováděla hloubkové rozhovory se všemi členy domácností, celkem hovořila s pětadevadesáti osobami. Při návštěvách si všimla zažitých praxí, fotografovala, jaký prostor je počítačům v domovech vymezen, vyptávala se na způsoby užívání vně domácnosti. Ve smyslu Silverstonova konceptu dvojí arktikulace vychází z předpokladu, že předměty materiální kultury mají díky své fyzické povaze schopnost vizualizovat a ukotvit kategorie kultury nemateriální. Tím také činí sociální zkušenosti smysluplnými. Ve svém výzkumu tedy vnímá domácí počítače nejen jako nositele symbolických významů, ale také jako fyzické předměty zasazené do prostředí domácnosti. Tvrdí, že „*building this technology into the domestic context – through practices of home-building – transforms the symbolic qualities of the*

---

¹⁹ „*jak se členové specifické kultury pokouší zabydlet (se) v měnícím se komunikačním prostředí, jak se v něm mohou vnímat a zároveň jej zakomponovat do svých představ.*“ (překl. autorka)

*technology, but it also transforms to some degree the domestic context itself.*²⁰ (Lally 2002, 221)

Popisuje, jak se počítače dostávají do domácností jakožto produkty trhu a postupně se přizpůsobují symbolickým, estetickým a funkčním parametrům kultury dané domácnosti. Všímá si, jakou počítače hrají v domácnostech roli při vnímání času a změn, jaký má vliv na organizaci struktur domácnosti (trávení volného času, práci z domova, ...) a její rytmus. Důležitými jsou pro ni také představy o vlastnění počítačových technologií, je-li to „hračka“ spíše pro muže nebo pro ženy a jak jsou počítače umístěny v prostoru.

Novinkou nejčerstvější je pak *Internet Society. The Internet in Everyday Life* od kanadské akademičky (původem z Bulharska) Marie Bakardjievvy (2005). Ta svou pozornost zaměřila na lidi různého věku a pohlaví, pro které se internet stal podstatnou součástí trávení volného času. Její hlavní podmínkou při výběru respondentů bylo, aby se neživili jako IT odborníci a jejich zájem o internet byl tedy ryze amatérský. Zároveň pracovala především s lidmi, kteří se s internetem poprvé seznámili až ve zralém věku.

Kritizuje výzkumy ignorující skutečné životy lidí, kteří internet užívají, zaměřené výhradně na lidské životy vpletené do webové sítě. Pro ni je naopak důležité zachytit vývoj na obou stranách obrazovky. Všímá si proto nejen způsobů, jakými si její uživatelé našli cestu k internetu, a důvodů, proč se pro ně stal velice důležitou součástí každodenních volnočasových aktivit. Sleduje, jaké místo má užívání internetu v rámci jiných běžných praxí a samozřejmě také jakým způsobem uživatelé žijí své životy v prostoru internetu. Jejím přednostním zájmem tedy není pouhý popis užívání internetu, ale zajímají ji především procesy, při nichž se uživatelé stávají činiteli jeho sociálního tvarování.

---

²⁰ „zabydlování této technologie v domácím kontextu – skrz praxe vytváření domova – mění symbolické vlastnosti technologie, ale zároveň i do určité míry přetváří samotný domácí kontext.“ (překl. autorka)

ČÁST II.

ETNOGRAFIE

5 METODOLOGIE

5.1 Postup práce

Tato práce je vystavěna na datech z kvalitativního výzkumu, který oproti kvantitativním statistikám lépe umožňuje porozumět pozorovaným sociálním situacím. Pro malý počet respondentů (devět), který je nicméně při kvalitativním zkoumání běžný, ji považuji spíše za sondu. Dosažené výsledky mají pro mě tedy spíše ilustrativní povahu a upouštím od možnosti jejich zevšeobecnění. Sonda si především nevšímá všech padesátníků, ale soustředí se pouze na jejich část, definovanou mírou zakomponování počítačových technologií a jejich služeb do každodenních praxí. Zároveň nehodnotí, jestli užívání či neužívání počítačů je dobré či špatné. Ani není jejím cílem naznačit cesty, jak nové technologie padesátníkům více přiblížit. Snaží se „pouze“ popsat interakci mezi médiem a jeho uživateli a pochopit, na jakých základech se tato interakce odehrává, jaké přináší efekty.

Mým cílem tedy bylo zjistit, jak se padesátiletí muži orientují ve světě počítačových technologií, a popsat, jakou hrají počítače roli v jejich každodenním životě. Nestanovila jsem si tedy výchozí hypotézu, která je klíčem každého kvantitativního výzkumu. Ale položila jsem si výzkumnou otázku, která mi umožnila zúžit problém do zvladatelné míry. Tato otázka zněla: **Jaká je každodenní zkušenost padesátníků s počítači?**

Na samotnou terénní práci jsem se připravovala poměrně dlouho. Nejprve jsem se musela rozhodnout, jaký druh mužů bude mými informátory, a stanovit proto určitou typologii uživatelů. Po zdoluhavých rozmluvách se svými vrstevníky o uživatelských praxích jejich otců, jsem si zvolila kritéria pro výběr svých respondentů. Těmi se mohli stát muži kolem padesátky, kteří nemají z počítačů strach ani se jim nevyhýbají. S určitou pravidelností je užívají a jsou zvyklí konzumovat služby, které počítače nabízí (čerpat informace z internetu, vytvářet jejich pomocí psané texty, hry a jiné). V žádném případě nemělo jít o profesionály, kteří se činností v ICT oboru živí. Jejich zkušenosti by byly založené na zcela jiných principech. Žádnou roli pro mě pak nehrálo, jak často muži k počítači usedají, či kdy jej užili naposledy. Nezabývala jsem se ani výpověďmi lidí, kteří počítače neužívají. Mými respondenty se tedy stali „běžní“ průměrní uživatelé

počítače, jejichž osobní postoje k počítačům se různily a mezi jejichž dovednostmi byly samozřejmě velké rozdíly. I tyto okolnosti jsou předmětem analýzy.

Pilíři sondy jsou polostrukturované rozhovory s devíti muži, kterým jsem podrobně vysvětlila cíl a účel své práce. Jsou jimi většinou otcové mých známých, sousedé a kolegové z práce. Pouze ve dvou případech jsem hovořila s lidmi, které jsem viděla poprvé a o jejichž uživatelských praxích jsem neměla předem konkrétní představu.²¹ Při výběru respondentů jsem nepřikládala důležitost dosaženému vzdělání, povolání ani místu bydliště. Musím zde zmínit, že byli všichni velmi vstřícní. Odmítnuta jsem byla pouze jednou. Původně jsem měla domluvených respondentů více. Avšak po zjištění, že se odpovědi v zásadě již opakují, nepřicházíme na nové myšlenky a naše téma je tedy v podstatě nasyceno, jsem je odřekla. Většina informátorů k rozhovorům přistupovala z pozice, že mi chtějí pomoci. Dva byli mým zájmem vyloženě polichoceni, další dva pak měli pocit, že nejsou právě nejvhodnějšími kandidáty a že bych se měla porozhlédnout jinde. Z mého pohledu však byli všichni pánové informátory stejně hodnotnými.

První dva z rozhovorů měly spíše hloubkovou povahu bez větší strukturalizace. Z nich jsem vyextrahovala čtyři rámcová témata, na která jsem se u ostatních mužů zaměřila, a kolem nichž jsem další rozhovory strukturovala. Vyptávala jsem se zaprvé na minulost: Kdy a jak s počítači začínali? Co je k nim přivedlo? Jaké aplikace užívali? Co se jim na počítačích zamlouvalo či nezamlouvalo? Druhá oblast se soustředila na současné uživatelské návyky: Kde, kdy a jak často počítač užívají? K čemu a proč jej užívají? Jaké aplikace ovládají? Kde všude mají k počítačům přístup? Jak o nich získávají informace? Za třetí jsem se zaměřila na vztahy a lidi z jejich okolí: Jak s počítači zachází jejich blízcí? Zda se s někým radí? Jsou pro ně počítače tématem k rozhovoru? Navazují prostřednictvím počítačů vztahy? Nakonec jsem se zajímala, jak vnímají své možnosti ve světě počítačů, čím pro ně počítač je a jak hodnotí své dovednosti. Nesnažila jsem se však získat konkrétní odpovědi na konkrétní otázky. Upřednostňovala jsem, když se pánové rozhovořili sami a došli třeba i k tématům, se kterými jsem nepočítala. Ke strukturalizaci mě vedla spíše obava, abych se na něco nezapomněla zeptat.

Osm z rozhovorů jsem si nahrávala na diktafon a co nejdříve je doslovně přepsala. Z druhého z rozhovorů jsem pořídila pouze rukou psané poznámky, a k tomu

ne moc hutné. Informace od tohoto respondenta jsem totiž získala neplánovitě, když mě sám vyzval, abych mu řekla něco o své práci. Nakonec jsme spočinuli v hodinové konverzaci nad tématem, ke kterému měl tento muž hodně co říct. Průběh této diskuse mi bylo poněkud trapné narušovat psaním poznámek, proto jsem je pořídila, až když jsme se rozloučili. Proto jsem informace z tohoto rozhovoru použila především jako hodnotný podklad pro vymezení výše nastíněných rámcových témat, na jejichž základě jsem se připravovala na rozhovory další. Citace z něj však nepoužívám v samotném textu a pro jeho zásadně odlišný charakter od ostatních rozhovorů jej ani neuvádím v prepisech.

Většinu svých respondentů jsem navštívila u nich doma, ostatní mě pak pozvali do práce. Ve všech případech jsem se snažila s muži hovořit co nejbližně předmětu našeho zájmu, počítači. Myslím, že když jsme seděli přímo před monitorem, dokázali se moji respondenti více uvolnit a vžít do tématu. Několikrát mi i něco na počítači ukazovali. Práce s jednotlivými respondenty byla velice odlišná. Někteří spíše čekali na mé otázky, na které stručně odpovídali. Druzí zase dávali přednost monologu, jehož prostřednictvím si třídili vlastní myšlenky, a mě ke slovu příliš nepouštěli. Všichni však projevovali zájem o to, aby mi co nejvíce pomohli. Často i sami navrhovali, jaká další oblast by byla zajímavá či čeho jsme se nedotkli.

V tomto stádiu však můj kontakt s respondenty neskončil. S některými z nich jsem zůstala v kontaktu po celou dobu analýzy dat. Sledovala jsem je při užívání počítače, vyptávala jsem se na další problémy a konfrontovala je se svými závěry. V této fázi výzkumu jsem si vedla terénní deník, do kterého jsem si zapisovala především hovory s členy jejich domácností, své pocity, okolnosti našich setkání a jejich reakce. Tato data jsem již nepřepisovala. Představují okrajovou metodu sondy a mají pro mě především pomocný charakter. Testovala jsem na nich své hypotézy a zjišťovala, zda mi nějaký detail neunikl. Pokud některé informace z nich užívám v textu, řadím je většinou do poznámkového aparátu.

Jména respondentů jsem v textu změnila, avšak neučinila jsem tak u osob a sídel, o kterých se v rozhovorech zmiňují. Důvod je jednoduchý. Moji padesátníci anonymitu nepožadovali, spíše se nad touto možností pozastavovali a nechápali, proč by byla důležitá. Vyprávěli o svých každodenních zkušenostech a neměli pocit, že by se měli za co stydět či něco skrývat. Proto jsem jména v textech zachovala. Samotné

---

²¹ Věděla jsem pouze, že oba dva s počítači pravidelně pracují při výkonu svého povolání a pro soukromé

respondenty jsem pak přejmenovala hlavně z praktických důvodů, neboť vlivem podivné náhody se víc jak polovina z nich jmenovala stejně. Proto jsem všem nakonec přiřadila fiktivní křestní jména. Uvádět jejich výpovědi pod čísly se mi totiž jeví jako dehumanizující.

Analýzu dat opírám o první krok nejnámější kvalitativní techniky, zakotvené teorie (Strauss a Corbinová, 1999). V rámci otevřeného kódování jsem pročetla přepisy rozhovorů a vyhledávala zajímavé části textu, jevy. Po interpretaci obsahů jsem vybrané textové jednotky pojmově vymezila a vzniklé pojmy podle společných znaků třídila do abstraktnějších kategorií. Mezi jednotlivými kategoriemi a pojmy jsem hledala vztahy a souvislosti, které mě přivedly k centrální kategorii. Ta se stala pilířem, kolem něhož jsou ostatní kategorie s pojmy uspořádány. Při vytváření analytického schématu jsem své závěry neustále konfrontovala se získanými daty. Nesoustředila jsem se však pouze na výpovědi, které do schématu zapadaly, ale všimla jsem si i „deviantních případů“ (Silverman 2005, 193 – 197). Jejich přiznání a začlenění vedlo k hlubšímu porozumění zkoumaných situací a umožnilo mi vidět je v širších souvislostech.

5.2 Kdo jsou padesátníci

Padesátníky jsem si za cílovou skupinu vybrala úmyslně. Především jsem se chtěla zabývat vztahem k počítačům těch lidí, pro které může být tato zkušenost problematická. Předpokládala jsem, že jejich generace bude vhodným kompromisem mezi lidmi, kteří se v produktivním věku s počítači nesetkali, a těmi, kteří dospívali v jejich blízkosti. Padesátka zároveň implicitně odkazuje na období bilancování, hodnocení dosavadního života, sebe samých a především na obavu ze stáří. Očekávala jsem proto, že pro muže budou počítače tématem určitým způsobem spojeným s těmito obavami, a proto tedy i konfliktním. Že se ve světě počítačových médií budou cítit nepohodlně či méněcenní, že si vedle moderních strojů budou připadat staří.

S podobnou představou k padesátníkům přistupují i vládní a neziskové organizace zaměřené na podporu počítačové gramotnosti v České republice. Mezi klienty svých kurzů řadí většinou absolventy, matky na mateřské a právě padesátníky.

Tedy skupiny v produktivním věku, které jsou z pohledu úřadu znevýhodněni na trhu práce především svou nedostatečnou znalostí počítačů.²²

Stejný dojem v nás vzbuzují i reklama a sdělovací prostředky, které muže v tomto věku většinou spojují s tématy jako je nezaměstnanost, nemoci a důchodové pojištění. Naopak v reportážích i reklamách o počítačových médiích vždy vystupují mladí, draví i hraví lidé, moderně oblečení elegantní a úspěšní obchodníci. Rozhodně žádný z nich nepřipomíná zralé muže v té podobě, v jaké je potkáváme na ulici²³. Toto vše podporuje všeobecně přijímanou stereotypní představu, že muži kolem padesátky už nejsou schopni s dnešní technologií držet krok.

Avšak padesátka jako symbol začátku stáří je předně kulturně konstruovanou představou, která nemá podepření v žádných faktech. Nejde o věkovou hranici přinášející jakékoliv fyzické, psychické či sociální změny. Sociální psychologie dělí období dospělosti člověka na čtyři etapy: 1) časnou – zhruba od 20 až 25 let, 2) střední – přibližně od 40 až 45 let, 3) pozdní – do 60 až 65 let, 3) stáří – od 65 let. (Langmeier a Krejčířová 1998, 161) Padesátka tedy z hlediska tohoto oboru významným předělem, jak jej často díky magické kulatosti číslice vnímáme, rozhodně není. Padesátníci se nachází přibližně v polovině své pozdní dospělosti. Tato etapa je sice spojena s prvními náznaky stárnutí a sociálními změnami (děti odchází z domova), které mohou ovlivnit jejich pracovní výkony, avšak ty přichází průběžně v dlouhém časovém období dvaceti let. (ibid., 178)

A proto skutečnost, že se má práce orientuje právě na padesátníky, je předně podlehnutím stereotypu a magii číslu vyjadřujícímu půl století. Z metodologického hlediska by bylo mnohem výstižnější informátory popisovat jako muže, kteří přišli do kontaktu s počítači až v dospělém věku (většinou kolem 40 let), kdy již byli jako osobnosti s určitými dispozicemi, návyky a statuty dávno zformováni, a to v době bez počítačů. Počítače tak pro ně bezpochyby znamenaly výzvu. Tato práce se tedy zabývá tím, jak se s touto výzvou vyrovnali.

²² Například kurzy občanského sdružení Studnice. <http://aplikace.skolaonline.cz/PublicWeb/padesatnici>

²³ Pro toto tvrzení jsem provedla malý výzkum. V několika číslech loňského ročníku časopisu Týden a přílohách Mladé fronty jsem vyhledávala témata a reklamy spojené buď s padesátníky nebo s počítačovými médii. Společně se vyskytovali pouze na jednom obrázku, a to v reklamě na mobilního operátora, který nabízel výhodné paušály a připojení k internetu pro živnostníky. Nutno dodat, že ne právě nejmladší elegantní pány v luxusních oblecích jsem za padesátníky, jak já si je představuji, nepovažovala.

5.3 Statistické výzkumy

Jedním z důležitých pramenů a inspirací pro mou práci byly statistické výzkumy, které na téma užívání informačních a komunikačních technologií proběhly na území České republiky v posledních letech.

Od roku 2003 si využívání těchto technologií v domácnostech a mezi jednotlivci všímá pravidelně Český statistický úřad. (ČSÚ, 2006) Sleduje, jaké procento českých domácností je vybaveno osobními počítači a připojením k internetu, jak často tyto technologie užívají jednotlivé věkové skupiny a k jakým činnostem je využívají. Své závěry srovnává s výzkumy z jiných, nejen evropských států. Zjišťuje, že osobní počítač vlastní 36 % domácností, 27 % má připojení k internetu. Osobní počítač užívá 49 % lidí ve věku od 45 do 54 let²⁴, kdežto internet pouze 40 %. (ibid.)

Další dlouhodobým výzkumem je Světový projekt o internetu – Česká republika, jehož data z roku 2005 a 2006 na ISDN serveru zpracovává David Šmahel. Velkou pozornost věnuje termínu *digital divide*, který vyjadřuje, jak jsou digitální média, především internet, používána stratifikovaným publikem (tedy uživateli dělenými především podle pohlaví, věku, vzdělání a příjmů). (Šmahel, 2006a)

Zcela odlišný přístup k problému ICT zvolilo Ministerstvo informatiky České republiky, které v roce 2005 zveřejnilo výsledky Výzkumu informační gramotnosti. Jeho cílem bylo především testovat počítačové dovednosti a schopnosti obyvatel s důrazem na vyhledávání a zpracovávání informací na internetu. Provádějící agentura zkoušela respondenty z odborných pojmů, ovládání PC, užívání textových editorů, tabulkových procesorů, internetu a grafiky. Zjistila, že v ČR je pouze 27 % lidí počítačově gramotných. (Ministerstvo informatiky, 2005)

Výsledky těchto statistických výzkumů jsem podrobně studovala a hledala, co by mi mohly říct o tom, jak lidé své každodenní zkušenosti s počítači vnímají a jak je hodnotí. Jednoduše, co pro ně počítače znamenají a jaký mají vliv na jejich životy²⁵. Žádnou odpověď na tyto problémy však statistické výzkumy nenabízí, přesto jsem je při své práci hojně využívala jako zdroj zajímavých dat.

²⁴ Jednotlivé statistické výzkumy užívají různé věkové stratifikace svých respondentů. V případě nejasností jsem tedy svou sondu porovnávala s tou věkovou skupinou, do níž spadal průměrný věk mých padesátníků, tedy 52 let.

²⁵ Podobnou reflexi zřejmě hledal i autor článků ze Světového projektu o internetu David Šmahel. Mezi studiemi uveřejnil i vlastní úvahu na téma, jak mu broadband připojení k internetu změnilo život. Odpovědi na podobné otázky totiž jeho analýzy nenabízí. (Šmahel, 2006c)

5.4 Uživatelé počítače

Před samotnou analýzou je však potřeba nejdříve vymezit, co vše jsem ve svém výzkumu pod pojmy počítačová, digitální nebo nová média zahrnula, a vysvětlit, co to vlastně znamená, mluvím-li o „uživatelích“.

Předmětem mého zájmu se stal osobní počítač a vše, co je schopen svým uživatelům zprostředkovat, tedy hry, CR-ROMy, ICQ, různé profesní sítě a programy, textové editory a tak dále, s důrazem na internet a s ním spojené WWW a elektronickou poštu. Zcela ignoruji mobilní telefony, fotoaparáty, digitální kamery a jiné přístroje. Všímám si jich pouze ve chvíli, když je v návaznosti na ně použit osobní počítač.

Statistické výzkumy obvykle stanovují, koho považují za uživatele zkoumaného média (v našem případě osobního počítače), na základě intenzity užívání. Český statistický úřad za něj považuje jednotlivce, který použil osobní počítač v posledních třech měsících. (ČSÚ, 2006) Selwyn s kolegy pak na základě svého výzkumu užívání internetu vymezují typologii založenou na vlastním hodnocení respondentů podle toho, jak často internet užívají a pro jaké účely. Rozlišuje velmi časté uživatele (kteří o sobě tvrdí, že internet užívají velmi často, a využívají jej alespoň ke čtyřem různým účelům), poměrně časté uživatele (kteří jej užívají často, a to k jednomu nebo dvěma účelům), příležitostné uživatele a ne uživatele. (Selwyn, Gorard a Furlong 2005, 9 – 10)

Já jsem v případě svého šetření byla na jedné straně méně konkrétní, na druhé straně však mé pojetí kladlo na respondenty mnohem větší nároky. Za kritérium přistoupení k rozhovoru s mužem jsem si stanovila přijetí osobního počítače (jako technologie i služby²⁶, objektu i symbolu) do své každodenní reality. Nebylo pro mě ani tak důležité, aby muži ovládali co nejvíce aplikací či k počítači usedali minimálně jednou týdně. Očekávala jsem však od nich, že budou používat počítače k některým z denních rutin (především v rámci pracovního procesu), budou zvyklí řešit problémové situace za pomoci výpočetní techniky či internetu, budou svou zkušenost s počítači reflektovat a budou se ve vztahu k počítači nějak definovat. Nevyžadovala jsem tedy časovou investici, konkrétní stupeň dovedností ani jsem nutně nepočítala s osobním vlastnictvím počítače. Na zřeteli jsem měla naopak především přisvojení si počítače jakožto sociální

---

²⁶ K vymezení „počítač jako služba“ mě vede především zkušenost s internetem. Připojení k této síti je zprostředkováváno profesionálními firmami, které tak nabízí uživatelů službu. Stejně tak jednotlivé www stránky a elektronická pošta jsou pak především službami jednotlivých správců serverů.

skutečnosti a jeho úplné zakomponování do každodenní reality, ať už jako oblíbeného přístroje nebo jako něčeho, s čím přichází do styku jenom z donucení.

6 POČÍTAČ JAKO SOUČÁST KAŽDODENNÍHO ŽIVOTA

V této části textu představuji výzkumnou otázku, východiska analýzy, vybrané kategorie, postup jejich analyzování a především se v jednotlivých podkapitolách věnuji závěrům sondy.

Při výzkumu jsem se zajímala, jak se padesátníci orientují ve světě nových počítačových technologií. Konkrétní výzkumná otázka, kterou jsem si kladla, zněla:

Jaká je jejich každodenní zkušenost s počítači?

V návaznosti na tuto otázku jsem pak ve vyprávění respondentů hledala momenty, ve kterých se ke svým uživatelským dovednostem a návykům vztahují jako k sociálním zkušenostem. Mým cílem tedy nebyl přednostně popis jejich uživatelských praxí, který se však nedá přehlížet. Jeho prostřednictvím jsem se však chtěla dopátrat, co tyto praxe ovlivňuje a co pro muže znamenají. Hledala jsem tedy i symbolický význam jejich zkušenosti s počítači.

Před analýzou sondy jsem si na základě prostudované literatury (viz Silverstone, 1994; Lully, 2002; Bakardžieva, 2005), stanovila základní teoretická východiska, jež jsem měla celou dobu analytického procesu na paměti. Pomáhala mi utřídit si myšlenky a při interpretacích rozhovorů jsem je používala jako vodítka. Pro konečný výsledek analýzy možná nebyla stěžejní, po metodologické stránce mi však velmi pomohla. Těmito východisky či předpoklady jsou:

1. Prostředí počítačových technologií a vše, co s sebou přináší (virtualita, změny sociálního chování, informace, ...) je nedílnou součástí přirozeného sociálního prostředí. Virtuální realita tedy není protikladem či otiskem sociální reality, ale její součástí.
2. Lidé se k počítačům staví ne pouze jako k objektům, s kterými nějakým způsobem zacházejí, ale jsou pro ně i nositeli významů, prostřednictvím nichž si vytvářejí představu o světě i sobě samých.
3. Počítačová média neexistují jako nezávislý jev, ale jsou vždy součástí komplexu všech dostupných médií a technologií.

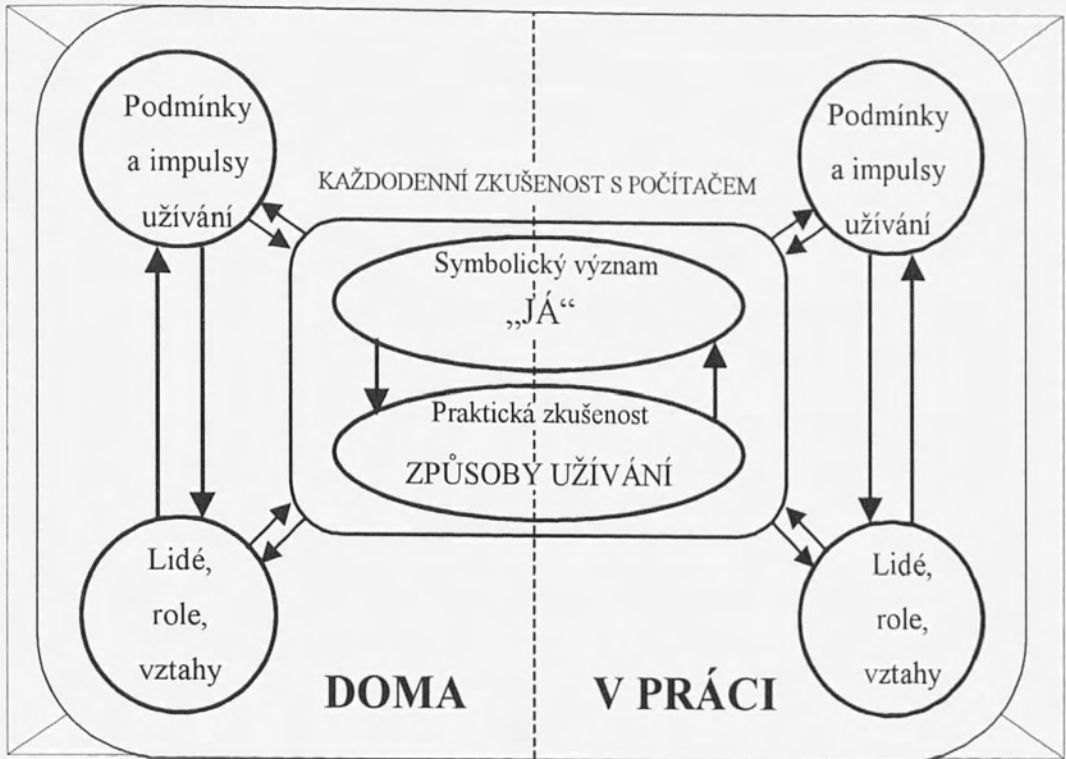

4. Když vstupují do života sociálních aktérů, postupně se zaplétají do sítě již vytvořených sociálních struktur.
5. Jejich vstup do života aktérů pak ovlivňuje onen mediální komplex jako celek, danou sociální strukturu a formuje i aktéry jako individua. Především však tato zkušenost ovlivňuje i symbolický význam přichozí technologie.
6. Počítačové technologie (jako všechny novinky a vynálezy) bez publika sociálně neexistují. Teprve užívání lidmi jim dává význam (jak upozorňuje Marvin, 1990).

Když muži o svých zkušenostech s počítači vyprávěli, dotýkali se různých oblastí svého života. Poměrně striktně pak prostředí, ve kterém se s počítači setkávají, rozdělovali do dvou sfér – *doma* a *v práci*. Často je zdůrazňovali, navzájem porovnávali a hledali mezi nimi vztah. Proto jsem tyto dvě oblasti vymezila jako centrální kategorie, které zastřešují kategorií *sféry užívání počítače*. Počítačové zkušenosti padesátníků v jednotlivých sférách se zásadním způsobem liší. Na konečném výsledku toho, jak muži počítače jako fenomén přijímají a vnímají, se však podílí stejnou měrou a bez každé jedné z nich by byl dozajista zcela odlišný.

Nejčastěji zmiňované momenty, kterými muži své zkušenosti s počítači nahlíželi, odkazovaly na okolnosti, které jejich vztah k počítačům nějak ovlivňují. Tyto podmínky a okolnosti vykrytalizovaly ve dvě kategorie. První jsou *impulsy a podmínky užívání*. Druhá zahrnuje *lidi, vztahy a role*, tedy sociální vztahy, do kterých jsou muži při konzumaci počítače jako média zapleteni. Prostřednictvím těchto kategorií muži interpretovali svou *počítačovou zkušenost*. Ta je komplexem praxí užívání počítače a symbolického významu, který mužům především pomáhá určit v počítačovém světě svou identitu, své *Já*. Tento proces funguje i zpětně, kdy jejich počítačová zkušenost ovlivňuje jejich vztahy i impulsy k užívání. Zároveň se všemi kategoriemi neustále jako leitmotiv prolínají *sféry doma a v práci*. Analytický postup hledání odpovědi na výzkumnou otázku znázorňuji v následujícím diagramu. (viz obrázek 1)

Obrázek 1: Každodenní zkušenost s počítači

V samotném textu postupuji nejdříve od okolností užívání (podmínek a vztahů), abych následně popsala, jak muži vnímají v počítačovém světě své místo. Tím vším neustále prostupují centrální kategorie - sféry užívání, ke kterým se dostanu až v závěru. Obsah jednotlivých kategorií dále porovnávám s prostudovanou literaturou.

Hned úvodem se pak zabývám uživatelským praxím informátorů, ačkoliv samotná kategorie s tímto obsahem z otevřeného kódování rozhovorů přímo nevzešla. Pro celistvost a srozumitelnost analýzy sondy je však velice důležité na začátku vysvětlit pojmy a popsat kontext, ze kterého vyabstrahované kategorie vychází.

6.1 UŽIVATELSKÁ PRAXE PADESÁTNÍKŮ

V této kapitole popíši, jaký mají padesátníci k počítačovým médiím přístup a jak je užívají. Budu se tedy zabývat jejich denní uživatelskou praxí. Zaměřím se na to, kde a kdy k přístrojům usedají, k jakým účelům jim tato nová technologie slouží a jakou část jejich života okupuje. Popřípadě vytlačila-li svým vstupem na scénu dřívější návyky.

Ačkoliv to nebylo mou podmínkou, všichni respondenti aktivně používají počítač v rámci výkonu svého povolání či živnosti a zároveň jej vlastní i jejich domácnost. Stejně to je i s internetem. Pouze Karel nemá v práci přístup k internetu a doma si syn odstěhoval počítač do nově zařízeného bytu v podkroví Karlova rodinného domu. Některým respondentům pak zaměstnavatelé blokují přístup k internetu a zpřístupňují jim pouze některé stránky. Všichni muži jsou tedy počítačovou technikou (mediálními objekty) vybaveni velice dobře. Denně při pracovním procesu sedí před obrazovkou (i když ne vždy rozsvícenou), počítač se zároveň nachází minimálně v jedné místnosti jejich domova či alespoň v jejich domě.

Jak již víme, všichni respondenti dennodenně plní prostřednictvím počítačových technologií pracovní povinnosti, za které jsou placeni. Pouze v případě Davida a Karla je práce s počítačem výhradní náplní jejich povolání²⁷. U ostatních je sice nedílnou součástí pracovního procesu, avšak základ jejich funkce spočívá v jiných činnostech (například v obcházení zákazníků, řízení lidí, učení či v projektování staveb). Zvládnutí konkrétního pracovního počítačového programu je však pro všechny velice důležité k tomu, aby vyhovovali představám zaměstnavatele, a byli tedy úspěšní na trhu práce (a tím i ve svém sociálním životě).

Až na dvě výjimky jsou všichni moji informátoři v podstatě úředníci²⁸, i když z různých oborů a s jinými funkcemi. Jejich specializované uživatelské programy a podnikové sítě zavedené zaměstnavatelem jsou proto podobného ražení. Náplní jejich práce tedy je vyplňování formulářů, archivace, psaní hlášení v textových editorech, vyhledávání informací, komunikace elektronickou poštou a především užívání specializovaného programu dané firmy. Nároky k ovládnutí počítače, jaké na ně klade zaměstnavatel, jsou proto obdobné. Jinak je tomu u Karla a u Petra.

Karel je frézářem v továrně, která vyrábí kovové součástky. Při práci však nestojí u stroje, ale sedí u počítače, který komplikovanou frézu kontroluje za něj, a on mu zadává programy. Ačkoliv tráví tedy celou pracovní dobu před obrazovkou, nemůže se na počítači věnovat jiným činnostem, protože by tím ohrozil frézovací proces. O přestávkách si však rád zahraje hry (karty nebo miny) či si prohlédne digitální fotografie

²⁷ Nikoliv však na profesionální úrovni. Jejich práce velice zjednodušeně vyplývá z principů, kvůli kterým sedí celý den u obrazovky, kontrolují, co jim přístroj hlásí a okamžitě řeší nastalé problémy.

²⁸ Mezi úředníky řadím i podnikatele Martina, který většinu dne vyřizuje objednávky, jedná se zákazníky, kalkuluje, ..., zkrátka provádí podobné úkony, jako úředníci.

svých kolegů. Což není žádný problém, protože jeho přístroj je, jak zdůrazňuje, „normální počítač“.

Petr naopak využívá mnoho rozlišných složitých softwarů, má tak trochu v popisu práce orientovat se na internetu a brilantně ovládat textové a tabulkové editory. Je docentem biofyziky na lékařské fakultě. Počítačové technologie tedy využívá jak k samostatnému výzkumu, tak i k zpracovávání odborných textů a zpráv, ale především k výuce studentů. Jeho laboratoř je plná digitálních mikroskopů, každoročně se učí novým odborným softwarům, které v rámci marketingu fakultě dodávají specializované firmy. O své zkušenosti s počítači se vyjadřuje s vysokou dávkou reflexivity, na terminologické a formulační úrovni, kterou jeho profese vyžaduje.

Přesto jsou jejich dovednosti srovnatelné. Oba dva, jak zkušenější Petr, tak i méně zbláhý Karel, zdařile užívají počítače k tomu, aby splnili očekávání a požadavky zaměstnavatelů a byli v práci úspěšní. Nějak svou zkušenost reflektují, zasazují ji do sociální reality každodennosti a porovnávají s jinými zážitky a znalostmi. A činí tak stejně jako zbytek respondentů s průměrnými počítačovými dovednostmi²⁹.

Až na jedinou výjimku všichni muži vedle pracovních programů v zásadě ovládají textové editory, i když je využívají jen výjimečně, stahují si na počítač fotografie z digitálních fotoaparátů a archivují je tam. Většinou vlastní vypalovačku, téměř žádný ji však pravidelně nepoužívá. Dokáží si vyhledat informace na internetu a posílat elektronickou poštu, poměrně velká část z nich přes internet objednává zboží nebo využívá služeb elektronického bankovníctví. To vše dělají v zásadě rutinně a považují tyto činnosti za běžné počítačové schopnosti většiny lidí. Naopak často vnímají, že jiní užívají i určitých nadstaveb (například počítačové zpracování fotografií), které k jejich běžným praktikám nepatří.

---

²⁹ Otázka, jak ohodnotit znalosti, dovednosti a intenzitu užívání počítače a stanovit průměrnost, je velice komplikovaná. Vlastně na tuto otázku neodpovídají ani statistické výzkumy. V případě užívání počítačů je vyjádření střední hodnoty mezi těmi, kdo něco dělají lépe nebo častěji, a těmi, kdo něco dělají hůře nebo méně často, velice složité. Zcela v tomto směru propadl Výzkum počítačové gramotnosti, který úspěšnost (alespoň průměrnost) podmínil znalostmi jak textových, tabulkových a grafických editorů, tak i internetu a odborné terminologie. Stanovili tak hranici, která vyhovuje především úřednickým profesím a jiné potřeby uživatelů nereflektoval. (MÍ ČR, 2005) Možnou cestu naznačil Selwyn a kolektiv, kteří uživatelské dovednosti internetu postavili na vlastním vyjádření respondentů o tom, jak často a k čemu všemu internet užívají. (Selwyn, Gorard a Furlong, 2005) Já si dovoluji průměrnost svých respondentů hodnotit sama na základě rozhovorů a pozorování. Můj přístup je dozajista velice subjektivní a neoperacionalizovaný, avšak prostý. Za průměrné považuji ty uživatele, kteří počítač užívají „běžně“, a jsou schopni zvládat více činností. Karla tak za podprůměrného označuji proto, že většinou používá pouze svůj pracovní program, a Petr je pro mě nadprůměrný, protože dokáže využívat různé databáze, v návaznosti na počítač pracuje s mnohými komplikovanými přístroji a dokonce i jiné učí, jak dané aplikace využívat.

Nejpřínosnější možností osobního počítače je v očích padesátníků bezpochyby internet. Kromě Karla jej mohou všichni využívat doma i v práci, i když tam často jen s omezeným přístupem. Mužům díky internetu narostla křídla. Dává jim především možnost rychle cokoliv zjistit, kriticky posoudit a porovnat s dalšími prameny informací. „*Pomáhá mi to zejména v čerpání informací, doma i v práci. A v práci pak hlavně k předávání informací,*“ (M4:15) hodnotí jej Jarda. Jak jeho výpověď naznačuje, mužům se na internetu zamlouvají především WWW stránky.

Mnohem méně pak přivykli elektronická pošta, kterou využívají výhradně v rámci pracovních povinností. Email jako běžný komunikační kanál pro soukromé účely nevyužívá žádný z nich. Oproti telefonování či písemné korespondenci ji pak vyzdvihuje podnikatel Martin. „*No, emailovou poštu mám hrozně rád, protože to je hrozně rychlý a takový jednoznačný. Je to takový pro mě hodně blízký, no.*“ (M7:45) Odkazuje se tím však především na komunikaci s obchodními partnery. Muži denně prostřednictvím elektronické pošty vyřizují pracovní záležitosti, někdy si při tom s kolegy či partnery vymění zprávy neformálního charakteru. Jako běžný komunikační kanál s blízkými ji však téměř nepoužívají. Pouze David a Láďa občas emailují s dcerami, avšak pouze když jim odcestují na delší dobu do ciziny a rodičům jiná možnost levné komunikace nezbyvá.

David velmi silně vnímá, že jeho generace je díky internetu méně manipulovatelná, než je tomu například u jeho otce. Ten se podle něj spoléhal na to, co mu kdo řekl, či co si zapamatoval z médií (televize, rádio, tisk). Neměl však možnost vyhledat si informace sám ve chvíli, kdy je právě potřeboval. Mohl se proto lehce stát obětí podvodníků. Internet je pro muže zároveň první zdroj, na který se obrací při sebemenší nejasnosti, na kterou na razí a kterou by jinak možná ani neřešil. Zároveň je internet plný „*zajímavých věcí*“, které obyčejný člověk k životu nepotřebuje, ale které mu dokáží zpestřit den a pomohou mu se odreagovat. Frantu například v posledních dnech nadchl server Google Earth, který obsahuje podrobné letecké mapy České republiky.

Všichni informátoři se ostře vymezují vůči lidem, kteří z jejich pohledu tráví u internetu nemálo času bezúčelným touláním se po webových stránkách. O sobě naopak zdůrazňují, že vždy usedají k internetu s konkrétním úkolem, že jej využívají cíleně. „*Protože zase nejsem takovej ten člověk, kterej by sedával a brouzдал po internetu, jestli tam něco najdu. Já jdu cíleně. Buď něco chci, ale nehledám něco, nevím, co by se mi mohlo hodit,*“ (M4:19) říká Jarda. Stejně se vyjádřil i Franta: „*Chodím na internet ale*

jenom, když něco potřebuji. Ted' třeba koukáme na dovolenou." (M2:11) K síti se tedy připojuje s úmyslem získat informace, na jejichž základě si utváří názory či se rozhodují, jak jednat. Zábavu a oddech však u internetu přece jen také hledají. Neužívají jej sice bezúčelně pro pouhý požitok z užívání či z fascinace světem on-line. Naopak se jeho prostřednictvím intenzivněji věnují svým zálibám a koníčkům, které pěstují v off-line světě. Jarda si našel stránky, ve kterých může vyplňovat svou oblíbenou hru sudoku a jako nadšený numismatik si hledá na stránkách i obrázky různých mincí.

I v nepravidelném cíleném vyhledávání určitých informací na internetu lze však najít jakousi touhu po oddechu. Znovu a znovu číst podobné informace a prohlížet si obrázky člověku pomáhá utřídit si vlastní myšlenky v hlavě. David tvrdí, že z práce už je z počítače tak unavený, že jej doma nepoužívá. Zkrátka „... už toho mám plný zuby, abych pravdu řek.“ (M1:1) Situace se však u něj zásadně mění, když „zrovna něco hledá“. To pak doma u internetu tráví i několik hodin denně. „*Ted' mě třeba zrovna zajímá nový auto. Vždycky mě chytne jedna značka, tak se zajímám o jednu značku, pak mě pustí, tak hledám zase o jiný.*“ (M1:4) Je však zřejmé, že David u občasného prohlížení obrázkům nablýskaných vozů hledá zároveň i oddych.

Nejdůmyslněji se však prostřednictvím internetu svému koníčku věnuje Standa. Nadšený filatelista a zkušený amatérský programátor provozuje vlastní webový portál, prostřednictvím kterého informuje české sběratele známek o novinkách a organizuje aukce. Péče o tuto stránku mu bere většinu volného času, především kvůli aukcím se musí připojovat každý den. Standa tak spojil dva své velké koníčky – filatelii a programování.

Jistě stojí za povšimnutí, jak zakomponovali muži počítačové technologie do prostředí ostatních běžně užívaných médií. Zdá se, že v nahrazování jednou technologií druhou jsou padesátníci dost konzervativní. Pouze dva si vychvalují internet jako prostředek, díky kterému získávají veškeré informace o tom, co se děje ve světě, na úkor zpravodajství ze starých médií. „*Jako mě hodně zajímá zpravodajství. (...) Takový to klasický, ty novinky.cz, ty zprávy, to prostě dost. Někdy se přistihnu, že sedím a klikám a hledám něco nového.*“ (Petr) (M8:56) Jarda si naopak díky internetu zavedl takový malý ranní zpravodajský rituál: „*Já přijdu brzo do práce, já chodím o hodinu dřív než bych musel – to je kvůli dopravě. (...) Takže já využiju ten čas k tomu, že se podívám na účet, provedu transakce, zkontroluju, ... podívám se, jaké bude počasí, jo, takovýhle věci, jaký je vývoj kurzu EURO, jo, to je během čtvrt hodiny hotový. Mám takovýhle informace, který chci získat na ten den a ty mi stačí. A doma to pak prakticky*

nepotřebuju.“ (M4:18) I ostatní muži samozřejmě čerpají informace i z internetu, není však pro ně hlavním zpravodajským zdrojem.

Až na Karla všichni respondenti nahradili své staré přístroje digitálními fotoaparáty. Počítač však užívají výhradně k archivaci, obrázky již dále neupravují a stále dávají přednost prohlížení obrázků na papíře a ne na obrazovce. Nikdo z nich na počítači nesleduje filmy, videonahrávky ani televizní přenosy, neposlouchají jeho prostřednictvím rádio ani hudbu³⁰. K tomu využívají jiná média (televize, videorekordér, DVD přehrávač, CD přehrávače a rádia)

Často problematizovanou oblastí ve výzkumu publika počítačových médií, s přihlédnutím především na děti a mládež, jsou počítačové hry. Kupodivu pouze Karel považuje hry za důvod, kvůli kterému počítač zapne. Je pro něj náplní volného času a zábavou, prostřednictvím které relaxuje a uniká před realitou a problémy všedního dne³¹. Domácí synův počítač pouštěl³², aby „*si tam ... hrabal*“ a nakonec si zahrál nějakou „*tu strategii*“. Většinou tak činil, protože mu okolnosti bránily, aby dělal něco jiného (především práci na zahradě): „*třeba byla zima, nebo přšelo, jsem si řek, víš co, já se na to vykašlu. Tak jsem si vlez na počítač.*“ (M5:25) A nebo ho naopak okolnosti nenutily, aby dělal něco jiného, například když byl doma sám. „*Když byla doma (manželka), to většinou ne. Ale to takhle spíš ráno, víš, to mě to spíš napadlo. Tak jsem měl odpolední. Tak jsem přišel (vstal) třeba v jedenáct, v půl dvanáctý. Tak jsem si ho na chvíli pustil, něco jsem si tam jenom projel (většinou hry), šel jsem si ohrát jídlo a šel jsem do práce.*“ (M5:27) popisuje Karel situace, za kterých usedal k počítači, aby u něj trávil volný čas hrou.

Ostatní informátoři však zkušenost hraní her datují daleko do minulosti. „*A leda když začínaly, možná, King of Persia, to bylo tenkrát pro mě něco neskutečného. A potom nějaký ty primitivní, to byly takový ty začátky,*“ (M4:18) popisuje Jarda. Dneska si však už pouze sem tam zahraje karetní hru Solitaire. Nikdy ale jako hlavní náplň času tráveného u počítače. Hraní her není nikdy důvodem, pro který k přístroji usedá. Všichni respondenti používají právě karetní hru Solitaire jako prostředek krátkodobé relaxace od nějaké jiné činnosti. Odreagovávají se jí právě od práce na počítači. Standa

³⁰ Občas rádio z počítače poslouchá Jarda, kupodivu pouze Karel si občas pustí hudbu, kterou má syn v počítači stáhnoutou. Avšak pouze ve chvíli, kdy počítač užívá.

³¹ jak vymezuje jednu z lidských potřeb tradičně spojovanými s masovými médii přístup „užití a gratifikace“.

³² od té doby, co si jej syn odstěhoval, už ne. Měl by ale snad brzy dostat „nový“, vyřazený z firmy dceřina přítele.

na otázku, zda hraje hry, odpovídá: „*Ne, tak maximálně ty logický, nevím ...? (...) když se potřebuju odreagovat, tak čtvrt hodku, jo.*“ „*To když děláte stránky, tak si odpočinout?*“ (Výzkumník) „*No, tak, tak. Ale jinak ne.*“³³ (Standa) (M9:68)

Stejně chování u svých dospělých informátorů sleduje i Lally (2002, 107 - 108). Jejich způsob hraní počítačových her popisuje jako tak trochu nesourodou součást nějaké jiné aktivity, které se právě věnuje (např. Jarda plní své kancelářské povinnosti, Petr sepisuje odborný článek, Standa se věnuje péči o svou webovou stránku). Hraní her však nikdy není tou podstatnější. Je to pro ně prostě spíš rychlým „odskočením si“ od práce, příležitostí uvolnit si „mozkové závity“. Nabírají tak nový dech k jiným počítačovým činnostem. Prvoplánově to však pro ně není způsob zábavy a trávení volného času, jak tomu u dětí a mládeže často je.³⁴

6.2 IMPULSY A PODMÍNKY UŽÍVÁNÍ

Všichni muži aktivně používají počítač v práci k plnění svých pracovních povinností. Zároveň se všichni z nich více či méně často na pracovním počítači v pracovní době věnují i činnostem nepracovního charakteru – k oddechu (hraní her, prohlížení fotografií) nebo k vyřizování soukromých záležitostí (posílání soukromých emailů, prohlížení internetových stránek, ...). Mimo své pracoviště pak k počítači usedají výhradně v prostředí svého domova. Pouze Standa, provozovatel filatelistických webových stránek, a podnikatel Martin tak činí pravidelně. Všichni ostatní jsou spíše občasnými či dokonce výjimečnými domácími uživateli počítače..

Muži tedy plně respektují počítač jako objekt, který řadí vedle ostatních mediálních „rekvizit“ zabydlených ve svém přirozeném prostředí. Respektují jej i jako technologii, z níž profitují (při získávání informací, ulehčování práce, ...) a kterou zakomponovali do struktur svých každodenních zvyků a praxí. Je pro ně médiem, které se postupně vplížilo do jejich životů a k jejich zavedeným zvykům a praxím přidalo svou trošku do mlýna.

V této kapitole si budeme všimnout, jaké impulsy je k užívání počítače vedou a jaké podmínky musí být splněny, aby se ve světě počítačů úspěšně zabydleli.

³³ Standa stejně jako Karel hraje strategické hry. Ostatní muži se omezují pouze na Solitaire a Miny

³⁴ Dle všeobecného mínění, i dle odborných výzkumů (např. Livingstone 2002)

6.2.1 Snadný přístup

Jednou z otázek, která byla položena účastníkům Světového projektu o internetu – Česká republika bylo „proč nepoužíváte internet?“. S velkým náskokem lidé nejčastěji odpovídali „protože nemám počítač“ (50 % respondentů). Dalšími důvody byla neznalost, jak jej používat (25 %), vysoká cena (14 %) a nezájem (13 %). (Šmahel, 2006b) Z výsledku výzkumu je zřejmé, že přístup (vlastnictví) je daleko nejuváděnější podmínkou, jejíž nesplnění v očích respondentů vede k tomu, že internet nepoužívají. Selwyn však uvádí, že v reálné praxi tomu tak není. Z jeho respondentů mělo přístup k počítači 92 %, přesto jej za poslední rok skutečně užilo pouze 52 %. (Selwyn, Gorard, Furlong 2005, 9). Je tedy zřejmé, že ve skutečnosti přístup k počítači nebo internetu není přímou pohnutkou k jeho užívání.

Přesto i moji informátoři znesnadnění přístupu uvádí jako jeden z možných důvodů ne tak častého užívání počítače. Karel zdůrazňuje, že syn si počítač před pár měsíci odstěhoval do podkrovního bytu a on na svůj vlastní přístroj teprve čeká. Láďa má sice počítač přímo doma, ale manželka (jeho hlavní uživatel), jej zakódovala. Někteří zaměstnavatelé pak brání přístupu k internetu tím, že blokují ty stránky, které dle nich zaměstnanci nepotřebují k plnění pracovních povinností. Pokud však takto postižení uživatelé potřebují, mohou se kdykoliv k internetu připojit z domova. Stejně tak Láďa i Karel mohou usednout k počítači kdykoliv, stačí se jen zeptat ženy nebo syna. Proto se rozhodně nedá říct, že by omezení přístupu z mělo zásadní vliv na uživatelské praxe padesátníků.

Davidovo upřednostňování služebního notebooku před domácím PC pak poukazuje na to, že muži jsou při využívání přístupu k počítačům tak trochu pohodlní. David se rád v obývacím pokoji připojí k internetu, zatímco jeho manželka vedle něj podstupuje jiný mediální rituál – sleduje večerní program v televizi. David si však málokdy prohlíží internet v druhém patře domu, v neútulném studeném pokoji, kde je umístěno rodinné PC³⁵. Na touhu po pohodlí okazuje také Petrova vzpomínka na dobu, kdy měli v kabinetu pouze jeden počítač, o který se všichni střídali. Dnes má však každý svůj vlastní, o který se nemusí s nikým dělit, a pracuje na něm tehdy, když se mu zachce. A to v mnohem uvolněnější atmosféře.

Jednoznačně nejsnadnější přístup k počítači pak muži mají v práci. Okolnost, že v rámci pracovního procesu sedí celý den v blízkosti počítače (ve většině případů

neustále zapnutého) je vede k využití přístupu i k jiným než pracovním potřebám. Zároveň objevují možnosti a rozměry počítačové technologie, o které by je možná ani nenapadlo se zajímat v rámci cíleného přístupu z domova. Či alespoň ne v takové míře. A tak Karel hraje o polední přestávce Solitaire, Franta s Láďou si s kolegy posílají emailovou poštou nějaké vtipné odkazy a Petr našel zálibu v brouzdání po zpravodajských stránkách.

Je zřejmé, že snadný přístup k počítači není pro muže důvodem k jeho užívání. Rozhovory ukazují, že spíše hraje roli v tom, v jaké míře, jak často a k čemu všemu jej muži užívají. Muži jsou při uživatelských praxích trochu leniví. Za „nepřístup“ považují už jakoukoliv okolnost, která po nich vyžaduje trochu aktivity a úsilí (musí vyběhnout schody k synovi do druhého patra). Nikdo z nich tedy ani za počítačem nedochází mimo domov či pracoviště (knihovna, přátelé, internetové kavárny). Muži vnímají, že jednoznačně nejsnadnější přístup mají v práci. Vzhledem k tomu, že u počítače stejně tráví skoro celý pracovní den, je pro ně velice lákavé vyřídít vše potřebné rovnou tam a doma se pak počítači vyhýbat.

V tomto ohledu přináší zajímavé poznatky Šmahelovy výzkumy. Ukazuje, že ačkoliv většina lidí užívá internet převážně z domova, lidé ve věku od 41 do 60 let přistupují do sítě především z práce. Autor usuzuje, že to může být způsobeno hned dvěma okolnostmi. Buď tito lidé doma přístup k internetu nemají nebo cítí nechut' k počítači usedat ještě i doma po práci. (Šmahel, 2005)

Všichni informátoři tedy přístup k počítači mají (a v jisté formě i k internetu) jak v práci, tak i z domova. Přesto jej každý využívá jinak intenzivně. Ze sondy jasně vyplývá, že to, co padesátníky „inspiruje“ k získávání určitých počítačových dovedností a jejich využívání, není v žádném případě prostá okolnost, že k počítači mají přístup. Muži naopak při každodenní praxi podmiňují své vlastní užívání počítače jedinou základní podmínkou – pocitováním potřeby, existencí reálného důvodu počítač užívat k něčemu konkrétnímu.

6.2.2 Potřeba

Tato podmínka je určující pro užívání počítače nejen v rámci pracovního procesu, ale především ve volném čase. Je výrazně znatelná v těch částech rozhovorů, kdy informátoři hovoří o svém seznamování se s počítačem jako s víceméně novou

³⁵ Připojeny do internetové sítě jsou oba dva.

technologií. Ještě častěji ji však užívají jak při reflexi míry a častosti využívání přístupu k počítači, tak i při úvahách o rozšiřování si obzorů a udržení si již nabytých počítačových dovedností.

Potřeby a jejich uspokojování jakožto motiv k užívání médií je koncept léta trvale zabydlený v teoriích mediálních studií, a to díky přístupu užití a gratifikace. McQuail, Blumler a Brown již v roce 1972 shrnuli tehdejší empirická zjištění toho přístupu a navrhli typologii potřeb, které individuální diváci uspokojují prostřednictvím sledování televize:

- 1) Rozptýlení – forma úniku a emocionálního odpoutání od každodenního tlaku
- 2) Podpora osobních vztahů – pocitování vztahu k televizním osobnostem a postavám, a zároveň sociální interakce skrz diskusi o televizních textech s ostatními lidmi
- 3) Osobní identita – možnost srovnávat vlastní životní zkušenosti se situacemi v televizních programech, a tudíž i příležitost setkat se s jinými osobními problémy a názory na svět.
- 4) Zpravování o světě – dodává informace o tom, co se děje v místech blízkých i vzdálených (McQuail, Blumler a Brown 1972, 155 - 161)

Je jednoznačné, že výzkumníci publika nových počítačových médií nemohou tyto kategorie bezhlavě aplikovat při zkoumání motivů, pro které lidé dnes užívají PC. Elizabeth Perse a Debra Dunn se při výzkumu užívání domácích počítačů odkazují na devět základních potřeb tradičně naplňovaných masovými médii. Mimo jiné se ptají, jak lidé oceňují možnosti různých médií, mezi nimi i počítačů, chtějí-li 1) se něco dozvědět o světě 2) pobavit se 3) zažít vzrušující zážitky 4) relaxovat 5) zapomenout na své problémy či 6) cítí-li se osamoceni 7) potřebují-li se něčím zabavit, aby jim utekl čas 8) užívají počítač ze zvyku 9) chtějí prostě něco podnikat s rodinou či přáteli. Dochází k závěru, že většina jejich respondentů nepovažuje počítač zrovna za médium nejvhodnější k uspokojování jakýchkoliv potřeb a dávají přednost jiným médiím jako je televize, video, rádio, knihy, časopisy a jiné. Když už ano, používají jej většinou jen tak ze zvyku (8), a protože se chtějí něčím zabavit (7). (Perse, Dunn 1998, 443 - 447).

Musíme si však uvědomit, že tyto dámy svůj výzkum prováděly před rokem 1995. Tedy v době, kdy ne každý počítač byl vybaven CD-ROMem a internet ještě nenabízel tolik možností jako dnes. Proto jejich závěry již dnes nejsou zcela platné.

Při novějším výzkumu se Maria Bakardjjeva a Richard Smith zaměřují na uživatele internetu. U respondentů, kteří se k internetu připojují pravidelně z domova, a to minimálně třikrát týdně, cíleně nezjišťují potřeby, které domácím užíváním internetu uspokojují. Zajímají se o to, jak lidé své užívání internetu interpretují, jak jej zdůvodňují, proč si v jejich životech našel tak pevné místo.³⁶ Uvádí hned několik motivů, proč je pro jejich respondenty užívání internetu velice potřebné, užitečné a důležité:

- 1) Izolace způsobená okolnostmi jakými jsou nemoc, nefunkční manželství, odchod do důchodu, nezaměstnanost či jakou zažívá svobodný rodič.
- 2) Přesídlení a velká prostorová vzdálenost od původního místa bydliště
- 3) Rodina či sociální síť rozšířená po světě
- 4) Nedostatek intelektuálního uspokojení v současném zaměstnání
- 5) Nejistota a nespokojenost se současným zaměstnáním
- 6) Pocit náležitosti k určité komunitě, často utlačované

(Bakardjjeva, Smith 2001, 71)

Autoři se tedy nepokouší odpovědět na otázku, jaké jsou všechny potřeby internet uspokojuje ani která je pro respondenty nejzásadnější. Naopak si všímají, na jakém základě se internet vloudil do každodenního života jejich respondentů a stal se pro ně nepostradatelným. Je zřejmé, že internet se pro ně stal možností úniku od osobních problémů, řešením osamělosti a vykořeněnosti. Autoři připouští, že závěry výzkumu mohla z velké části ovlivnit skutečnost, že jejich respondenty byli často emigranti, kteří se k participaci na výzkumu přihlásili z vlastních popudů, možná zlákáni cizokrajným jménem výzkumnice. (Bakardjjeva, Smith 2001, 70)

Pojetí potřeby mých respondentů je zásadně odlišné od výše zmíněných přístupů. Mluví-li o potřebě, nemají na mysli ani tak motiv, účel či emocionální pohnutky k užívání (které samozřejmě svou důležitou roli taktéž sehrávají), jako spíše zdroj tlaku, který je k užívání počítače tak trochu nutí. Tento tlak sehrává důležitou roli především při získávání dovedností. Nepřichází od konkrétní osoby, spíše vychází z celkového kontextu situace, která uživatele k počítači (či konkrétní aplikaci) přivádí. Potřeba

³⁶ Již ze způsobu formulování problému je zřejmé, že Bakardjjeva a Smith užili při svém bádání

v jejich pojetí není touha či motiv, ale vypovídá spíše o tom, že muži „obcují“ s počítači tak trochu nedobrovolně, a to především proto, že je k tomu nutí jakási vnější síla.

Tato potřeba nám nepomáhá ani najít odpověď na otázku, proč a jak muži počítače užívají. Naopak nám řekne více o procesu, při němž se muži zabydlují v počítačovém světě a při němž zároveň zabydlují počítač ve světě svém vlastním.

Pánové se vůbec nepozastavovali nad skutečností, že bez problémů ovládají své pracovní programy, a většinou se chtěli bavit především o tom, jak a co v práci s počítači dělají. Naopak o domácím užívání se sami od sebe moc nevyjadřovali. Pokud ano, bylo to především z důvodu přede mnou odůvodňovat, proč doma neužívají přístupu k počítači častěji, proč plně neovládají některé všeobecně známé aplikace či své dovednosti nerozšiřují o nějaká „kouzla“. Nutno podotknout, že skutečnost, že doma u počítače netráví moc času, nevnímali sami o sobě vůbec negativně. „*To já si zase dovedu najít jinou zábavu,*“ (M4:19) říká například Jarda. A stejně jako ostatní tím dává jasně najevo, že vlastně na jeho vkus u počítače tráví času dost. A hlavně, že z jejich pohledu sezení u monitoru nepovažují za příhodnou náplň volného času ani způsob relaxace.

V souvislosti s mými otázkami však přece jen měli potřebu svůj přístup nějak obhajovat a hledali omluvy³⁷. Nakonec však všichni dochází ke stejnému závěru. K důvodu, který vysvětluje, proč mají pocit, že jsou výše uvedená opodstatněná v jejich případě platná. Ke skutečné podstatě problému. A sice, že není nic, co by je nutilo na situaci něco měnit, že se nedostali do takové situace. To, co jim v užívání počítače „brání“, není existence důvodů, proč to nemohou dělat, ale reálná absence důvodů, proč by to dělat měli. Sami od sebe jednoduše nemají potřebu a nikdo je k tomu nenutí.

To, čím muži jednoznačně své užívání podmiňují, je *potřeba*. Ta v jejich případě nic nevypovídá o tom, za jakým účelem k počítači usedají ani za jakých životních okolností se stal pro ně stal důležitým nástrojem každodenních praxí. Poukazuje především na to, odkud vychází tlak, který člověka nutí k aktivitě, a v jakém stádiu procesu osvojování počítačového média sehrává tento tlak nejdůležitější roli.

---

kvalitativních etnografických metod, zatímco Perse a Dunn vycházeli ze statisticky zpracovaných dat.

³⁷ Jako důvody, proč nejsou doma aktivnější, uváděli například: 1) není dost času, protože mám jiné zájmy či mnoho jiné práce 2) nějaké okolnosti mi komplikují přístup z domova 3) nemohu do nové techniky vrážet tolik peněz jako jiní 4) poškozuje to zdraví 5) jiní to užívají ke svému koníčku, já takového koníčka nemám 6) všechno se to strašně rychle mění, nemá ani cenu se to snažit sledovat 7) v práci se s počítačem nadělám ažaž a doma jsem pak na to už moc unavený atd.

Své počítačové začátky (až na Standu) všichni muži spojují s prací, tedy s užíváním počítače v rámci výkonu svého povolání. Tam jim důvod, proč by se měli naučit počítač ovládat, podali naprosto jednoduše: „Prostě musíte“. „... a pak jsem šel na finančák a od té doby jako, tam to bylo nutný (...) a to jsme museli, jako, protože ta evidence a to všechno už bylo jako na počítači,“ (M6:32) vzpomíná na své začátky Lád'a. Muži se tedy naučili pracovní softwary a jiné aplikace ovládat a dnes je pravidelně užívají bez sebemenších problémů. Jejich znalost jim přijde samozřejmá. Nemají pocit, že jim přináší nějaký kredit. „*Ne, to vůbec není složitý. (...) To je rutina,*“ (M5:23) oceňuje svou schopnost ovládat frézovací programy Karel.

Zaměstnavatel většinou nabízí nějaké kurzy zaměřené na softwary, jejichž ovládání od zaměstnanců vyžaduje, popřípadě na jiné aplikace. Nikdo z mužů však těmto kurzům nepřikládá žádnou důležitost. Naopak zdůrazňují, že se všechno spíš museli postupně „naučit sami“, „průběžně svépomocí“, „pokusem omylem“ a „za provozu“. „... takže musel jsem se naučit, respektive se učíme pořád za pochodu. Protože když dají něco nového, dají nějaký nový práva, tak nikdo ti to nevysvětluje. Dostaneme písemně ten postup a musíš to prakticky nastudovat sama,“ říká Lád'a. Postup, jak se vypořádává s novými zadáními popisuje takto: „... tak to vezmeš a teď to zkoušíš různě a jde to a nejde (...) se tím prokousáváš, než teda vytvoříš nějaký formulář.“ (M6:43)

Někteří z nich by možná k počítačům „přičichli“ i bez onoho tlaku shora. Většinou si ale uvědomují, že jim svým „nucením“ zaměstnavatel v mnoha ohledech pomohl a, jak se vyjádřil David, „*umožnil*“ jim do problematiky přirozeně proniknout.

Nikdo z informátorů samozřejmě netvrdil, že užívání počítače a internetu pro soukromé účely je přímým následkem nutnosti užívat počítač a internet v práci. Jasně si však uvědomují, že někteří lidé dodnes nepochytili základní počítačové dovednosti, právě proto, že to nepotřebují pro svou práci. Že je nic nenutí. Většinou tento vývoj vnímají u svých manželek. Karlova žena, prodavačka, prý „*vůbec, ta vůbec ne*“. Jarda o své ženě nejdříve tvrdí, že má problémy celkově s jakoukoliv technikou. „*Takže ona, byt' absolvovala nějaký kurzy na ovládání počítače, tak jí to pořád dělá nějaký problémy. Nicméně, naučila se alespoň takový základy.*“ Pak ale dodává, že hlavně „*ona není nucena k tomu, aby se v tom zdokonalovala, jo! Její profese jí k tomu nenutí.*“ (Jarda) (M4:16) Petrova žena, zubařka, sice ovládá databázi, v které eviduje své pacienty, „*ale jinak nic*“. (M8:59)

David si pak v této souvislosti vzpomněl na bratra živnostníka. „*To je právě to, že lidi, kteří nemají počítače v práci nebo prostě nemusí ... málokdo se k tomu dostal tak, že by sám. Vždycky spíš v práci nebo ve škole. Ten začátek. Když to nepotřeboval... Oni je ve škole dneska přinutí. Je to taky móda. Ale dřív ti lidé, který to jako nepotřebovali, ... (tak to dnes neužívají).*“ (David)(M1:8)

Když Petr popisuje počítačové „ne-schopnosti“ své manželky, dotýká se dalšího důležitého problému. A sice, že není právě účelné cílené učení se jen tak pro nic za nic, když neexistuje reálná potřeba onu nabytou dovednost využít. Osvojit si užívání počítače jako každodenní praxi patřící do přirozeného sociálního prostředí se dá pouze postupným pravidelným užíváním v průběhu praxe tak, jak byli přinuceni i moji respondenti. Ne tím, „*že bych se to učil jen tak sám pro sebe, což je jinak normálně standardní výuka, že se něco učím, protože se to mám naučit,*“ (M8:trefně připomíná zkušený učitel Petr. Jeho manželka však má zřejmě pocit, že s počítači si moc nerozumí jednoduše proto, že jí to Petr nechce naučit. „*... to prostě nemá smysl, zkušenosti mám, si sedneme k počítači a teď se budeme učit počítač. (...) ... jí říkám, naučíš se to, když budeš prostě mít denní potřebu něco, třeba deset minut, denně s tím být ve styku.*“ (M8:60) Jeho žena zubařka si však při své práci naprosto vystačí se zapisováním do databáze pacientů. A co se jiných počítačových činností týče, které by ráda uměla, tak „*... na druhý straně tvrdí, že na to nemá čas ... (...) ... se k tomu nevyhecuje, nebo já nevím,*“ (M8:60) uzavírá Petr. Jeho manželka jednoduše s počítačem příliš neumí zacházet především proto, že nemá reálnou potřebu, k čemu by jej mohla užívat. Sama pociťuje jakési vnitřní nutkání, alespoň něco se naučit, aby nezaostávala za ostatními. V reálu by jí však pomohl spíše tlak zvnějšku, stejný tomu, který vedl jejího muže.

Muži své dovednosti stále rozšiřují. Učí se ovládat nové aplikace, ty staré poznávají hlouběji. I v tomto momentě „potřeba“ ovládat právě danou aplikaci hraje rozhodující úlohu. „*Prostě jsem měl aplikaci, kterou jsem nutně potřeboval zvládnout, a na tom jsem se to naučil. Ne, že bych si sedl a řekl, teď se budu učit databázi a vymýšlet si hovadinky, nějaký tabulky nebo to.*“ (Petr) (M8:59) Zároveň zdůrazňuje, že věci, které nepotřebuje, se nemá cenu ani učit. „*Jo, takže některý věci třeba neumím. Ty, který nepotřebuju, tak je prostě neumím. Kdybych je nutně potřeboval, tak se je zase, ale cíleně, mám potřebu, cílenou, tak podle toho se to naučím.*“ (Petr) (M8:62)

Jarda popisuje proces, při kterém se rozhoduje, zda něco potřebuje znát či ne, jednoduše takto: „*Vždycky ta praxe nebo ten život mě dovede k něčemu, teď dál nemůžu, protože to neumím. A musím se to naučit. Ale to jsou věci, které mě můžou ještě do*

budoucná překvapit. Který najednou přijdou.“ (Jarda) (M4:20) Připouští, že neumí vypalovat cédéčka a rád by to ovládal. „*Když potřebuju něco vypálit, dám to spíš synovi. Protože mě k tomu zatím nic nedonutilo. (...) Ale to je to nejmenší, že jo (se to naučit). To je otázkou času nebo spíš chvilky.*“ (M4:21) Je zřejmé, že ačkoliv by si Jarda rád vypaloval své disky sám (v rozhovoru se o tom zmínil třikrát) a moc dobře ví, že by se to naučil za chvíličku, jen tak s tím nezačne. Není na něj totiž vyvíjen tlak, který by jej k tomu nutil. Nemá potřebu se to naučit právě teď, protože když chce, může disky kdykoliv dát vypálit synovi. A proto nastudování i těch činností, které by vlastně zvládat chtěl a snad je i využil, neustále oddaluje na neurčito.

Stejně tak však ani jeho syn neovládá vše, i on do svého uživatelského repertoáru zařazuje pouze ty činnosti, které jsou mu co k čemu. „*Takhle, troufám si tvrdit, že jsem v některých těch věcech mnohem obratnější než on. To je především Word a Excel. V tom jsem mnohem, protože jeho to nemutí, on to nepoužívá, on to nepotřebuje.*“ (Jarda) (M4:18) Otázka potřeby tedy není v žádném případě zásadní pouze u lidí, kteří s počítači začínali až ve středním věku. Moji padesátníci moc dobře ví, že takto fungují všichni lidé. Jeden ovládá to, druhý zas ono. Podle toho, co potřebují.

Na základě této skutečnosti si muži uvědomují, že jsou v zásadě schopni ovládat jakékoliv aplikace. Ví, že když budou potřebovat, do problému se pustí a brzy se jej naučí řešit. Ať už jej potřebují pro svou práci nebo pro vlastní soukromé účely či své blízké. Avšak pouze tehdy, budou-li jej vskutku potřebovat. David stejně jako Jarda vnímá, že je hodně věcí, které by v zásadě dělat mohl, avšak vzhledem k tomu, že je vůbec k ničemu nepotřebuje, nechápe, proč by se měl jimi zabývat. „... *třeba někde jsem si přečet „vytvořte si svoje webový stránky“.* *Ale to prostě nepotřebuju. Vím, že bych si to uměl najít a naučit, ale abych si dělal svoje webový stránky, jako spousta troubů, ... ale nikdy jsem to nepotřeboval (...)* *To máš protože to nikdy nepotřebuju, se prezentovat s nějakými webovými stránkami.*“ (David) (M1:7)

Výjimkou mezi mými respondenty je Standa, který si začal doma s počítačem „hrát“ dříve než s ním přišel do styku v práci. Zároveň postupoval způsobem, který většinou nefunguje – nejdříve se rozhodl, co se chce naučit, a pak na tom tvrdě pracoval, a přemýšlel, k čemu by to mohl vlastně využít. Tak tomu bylo, když vytvářel program čtenářského deníku pro svého syna, studenta gymnázia. Stejně tak je hrdý na svůj webový portál, tedy něco, co například David moc nechápe. Standa však především považuje počítače za svůj koníček, který může prostřednictvím internetu spojit s dalším

svým velkým hobby, filatelií. Nespokojuje se s pouhým uživatelským ovládním počítače, ale je spíše amatérským programátorem. Užívání počítače se pro něj stalo denní náplní volného času, na kterou se těší, a zároveň stereotypem, který podstupuje s přesnou pravidelností (aby neztratil zájemce o své stránky). Mezi mými informátory je Standa výjimkou (snad potvrzující pravidlo). Dobře by však zapadl do skupiny respondentů Marie Bakardjiev, která studovala užívání internetu právě mezi lidmi, pro které je toto nové médium potřebným, užitečným a důležitým nástrojem úniku od problémů jejich každodenního života.

Pro mé informátory je však PC a internet spíše nástrojem, který jim ulehčuje práci při výkonu povolání, při získávání potřebných informací, při zvládnání každodenních praxí spojených s vládním osobní, rodinného a společenského života. A k tomu, aby tento nástroj užívali v co největší šíři jeho možností, musí být postaveni do situace, která je k užívání dané aplikace donutí. A to silným pocíťováním potřeby.

6.2.3 Zájem

Jak hluboko a v jaké míře nakonec lidé zakomponují užívání počítače i do svých soukromých každodenních praxí, však odvisí také od jejich zájmu pro danou oblast. Muži měli tendence při rozhovorech uvádět důvody, proč mají k počítačovým technologiím blíže než jiní. Či proč je tomu u nich právě naopak.

Jejich argumenty „pro“ obvykle spočívají v manuální zručnosti a v technickém nadání. Karel pak tvrdí, že k počítačům příliš nepřilnul především proto, že má raději fyzickou aktivitu jako je péče o chalupu či fotbal. Jak svou výpověď stvrzuje aktivní programátor Standa, takovéto předpoklady v zásadě nakonec nehrají roli. *„Dokonce ani matematika mě nebavila. (...) Pak vlastně když jsem byl v těch Budějčích na tej vejšce, tak tam jsme měli počítač velkej jak tělocvična. (...) A to mě nebavilo. Ale to nebylo ani tak ... to bylo spíš tou kantorkou, která byla nepříjemná, takže odrazovala spíš, než aby ... (...) to bylo zoufalství.“* (M9:18) Když mu však kolega po letech půjčil domů jeden z prvních modelů osobního počítače, tak jej *„to tak chytlo“* (M8:16), že si jej brzy pořídil domů sám. Počítače v něm vzbudily *zájem*.

Zájem o oblast počítačů sehrává klíčovou roli ve chvíli, kdy se muži jakožto uživatelé osamostatňují a snaží se proniknout hlouběji do podstaty problému. Kdy odhalují základní principy, dle nichž už mohou rozvíjet své další dovednosti především na základě intuice, a ne pouze mechanicky opakovat postupy naučené nazpaměť. A to

ne z donucení, ale především sami pro sebe, aby mohli pohotově reagovat na nové situace.

Jaký mají jednotliví muži skutečně o obor zájem lze usuzovat již z průběhu samotných rozhovorů, které jsem s nimi vedla. Našli v jeho rámci téma, při kterém se uvolnili a rozhovořili, ke kterému se často vraceli. Z toho, o čem si chtěli povídat (k jakému tématu často utíkali) se tak dá hodně odvodit.

Většinou se naše hovory alespoň částečně týkaly počítačové problematiky. Poměrně daleko od počítačů se při svých úvahách dostali dva respondenti. Karel ze začátku dlouze vyprávěl o své dovolené a Láďa se velmi často v hovoru vracel ke své vnučce nebo fotbalu. Oba dva tedy využili příležitosti odběhnout od úvah o počítačových technologiích. Zdá se, že ačkoliv s nimi přichází denně do styku v rámci svého přirozeného sociálního prostředí, osobně je nepřitahují. Jednoznačně o ně nejeví příliš zájem. Ostatní muži se pak rozmluvili o tématech, které s počítači alespoň z části souvisely³⁸.

Sonda nakonec ukázala, že právě Karel a Láďa ve svých uživatelských dovednostech za ostatními muži zaostávají. Počítače příliš nevyhledávají a jsou méně aktivní. Dá se tedy předpokládat, že právě jejich *nezájem* o problematiku je jakožto samostatné uživatele brzdí, že pro něj nenachází potřebu počítačům porozumět hlouběji a získané dovednosti rozvíjet. To je však velmi zjednodušující a mělké tvrzení, jehož potvrzení by vyžadovalo další zkoumání zaměřené na příčiny a okolnosti jejich nezájmu. Není pak od věci zmínit, že oba pánové mají doma jako jediní z respondentů profesionály, syny vystudované v oboru výpočetní techniky.

Zájem a vnímání potřeby se jako základní impulsy k užívání v zásadě prolínají. Bakradjjeva si všimá, že aby „nováček“ na poli výpočetní techniky ocenil výhody počítače³⁹, musí si především najít oblast, ve které mu počítač může pomoci s jeho problémy. (Bakardjjeva 2005, 92 - 98) Dalo by se tedy říct, že Karel a Láďa oproti ostatním nemají o počítače příliš zájem především proto, že si nejsou vědomi problémů,

³⁸ David podrobně popisoval, jak jsou u nich ve firmě všichni organizováni pouze a jedině přes počítač, a to i na úrok individuální komunikace. Franta se déle zastavil u zaměstnavatelem organizovaných začátečnických počítačových kurzů, které úspěšně zvládl, i když hodně věcí viděl tenkrát úplně poprvé. Jarda byl hrdý na organizaci, kde pracuje a kde museli statisticky zpracovávat údaje o své členské základně, a to počítačově, již před revolucí. S Martinem jsem si pak ke konci rozhovoru dlouze povídala o problémech, které mu přináší jeho částečná hluchota. On avšak tento svůj handicap často vztahoval k tomu, že právě proto rychle přivykl počítačové komunikaci, protože tam je všechno vizuální a jasné. Petr mluvil téměř výhradně o své práci, při níž je pro něj počítač hlavní pracovní nástroj, a o tom, jaké mají jeho studenti díky výpočetní technice na fakultě možnosti. A nakonec Standa, naprosto oprávněně, nejvíce zájmu projevil, když jsme se dostali k jeho filatelistickému portálu

s jejichž řešením by jim mohly pomoci. A pokud ano, nemají potřebu dané problémy řešit právě prostřednictvím počítače. Či je touto cestou za ně bez meškání vyřeší někdo jiný (synové).

Svým způsobem jsou počítače jako média velice přitažlivé, protože mají možnosti ostatních médií a jsou schopné je kombinovat. Jsou pro muže atraktivní díky hypertextovosti, možnostem kreativně tvořit, vnímat problémy v širším kontextu, kombinovat a taktizovat. To je například určitě důvod, proč Karel dává přednost výhradně strategickým hrám a ne „střílečkám“. Proto mnoho padesátníků velmi kladně hodnotí své schopnosti užívat tabulkový editor Excel (David, Jarda, Martin, Petr)³⁹, databázi Access (Petr), vytvářet vlastní webové stránky (Standa) či dokonce ovládat programovací jazyky (Standa). Možnost kreativně počítačovou krajinu využít k tvorbě, definovat ji a přizpůsobovat svým vlastním potřebám, vnímají velice kladně. Tyto možnosti je nadchly a získávají díky nim ve svých očích určitý kredit. Neuspokojují je ani tak tyto aplikace samy o sobě, ale pocit z dobře odvedené práce na vlastním díle, kdy pouze nenásledují navigace stroje. Padesátníci jsou rádi aktivní. Ví, že užívání počítače může být vlastně velice tvůrčí činnost, při které se člověk může realizovat. Pokud má ovšem zájem, představu v čem a vůli nezaleknout se případných nesnází. Jak uzavírá Petr: „*To jde spíš o to, ... jestli to chce, jestli to trošku potřebuje, jestli se trošku snaží a jestli zase připustí, že ne všechno zvládne.*“ (Petr) (M8:65)

6.2.4 Závěr

V této části jsem si všimla, jaké podmínky musí být splněny, aby se padesátiletí muži úspěšně zabydleli ve světě počítačů a počítač přijali jako jednu z běžných součástí svých každodenních aktivit. Tyto podmínky jsou samozřejmě komplexem mnoha okolností. Jedna se však zdá být nejzásadnější, bez níž by proces osvojení si nové technologie nebyl dokončen. Touto podmínkou je existence tlaku (většinou vnějšího), který v uživateli vzbudí reálnou potřebu danou aplikaci zvládnout a který s sebou přináší i vidinu případných důsledků, pokud nebude potřeba naplněna.

³⁹ V jejím případě pouze internetu

⁴⁰ Ostatní možná také ví, jak vytvořit v Excelu tabulku, ale běžně to nedělají. Muži, které zde uvádím, však Excel využívají velice často, a to mnohdy při činnostech, které jej nevyžadují. Oni ale našli zalíbení v jeho možnostech třídění a řazení a formulování vlastních rovnic. Nejčastěji v něm vytvářejí různé seznamy (soupis numismatické sbírky, vypálených fotografií, seznam obchodních partnerů s telefonními čísly, ...).

Vedle tlaku z vnějšku (či shora) samozřejmě na muže působí i tlak vnitřní (chut něco zvládnout, využít to ke svému koníčku). Praxe však ukazuje, že vnitřní tlak je většinou mnohem méně úspěšný než ten z vnějšku a vede většinou spíš ke krátkodobému užívání. Často je založený na nadšení z nově získaných přístrojů či dovedností. David tento vývoj sleduje u svého využívání digitálního fotoaparátu. „... *si tady s tím hraju, stahuju z foťáku, ale už mě to taky celkem přešlo. To tak, když jsem měl nový foťák, to jsem z toho byl nadšenej, teď už tolik ne. (...) Vypalovačku mám a furt si říkám, že až bude čas, že si třeba ty fotky vypálím na cédéčko. Začal jsem si totiž dělat archiv. Každý měsíc jsem stáhnul na jedno cédéčko. No, ale teď už taky ... furt si říkám, až bude čas, až bude čas ...*“ (David) (M1:2)

Vědomí reálné potřeby počítačové činnosti zvládnout je zásadní při začátcích práce s počítačem, důležitou roli však hraje i při rozšiřování již získaných dovedností. Zároveň jej muži užívají jako kritérium k posouzení toho, co je vážně nutné používat, a toho, co odsunou na neurčito.

Bylo by velmi zjednodušující tvrdit, že muži užívají počítač vždy a za všech okolností pouze z nutnosti. Z rozhovorů však jasně vyplývá, že pociťování reálné potřeby zvládnout danou aplikaci, jenž většinou inspiruje tlak zvnějšku, je pro muže hlavní pohnutkou k pronikání do krajiny počítačových technologií. Jak aktivně své dovednosti dále prohlubují a rozšiřují odvisí pak především na tom, zda v nich počítač jako fenomén či určitá aplikace (př. Excel) vzbudily zájem.

Lally si ve své studii klade podobné otázky. Všimá si, co její respondenty vede ke snaze držet s ostatními počítačovými uživateli krok.

„Typically, instrumentalist logics – that they are able to do certain things with the computer and that it will have certain effects on their lives – are integrated with expressive or affective discourses – about not wanting to be left behind by rapid sociotechnical change, or achieving a sense of personal empowerment through mastery of the technology.“⁴¹

(Lally 2002, 49)

⁴¹ „Typicky, instrumentální logika – že jsou schopni dělat určité věci s počítačem a že to bude určitým způsobem ovlivňovat jejich život – je součástí expresivních a emotivních projevů – vyjadřující vůli nezůstat pozadu kvůli rychlé sociotechnické změně nebo snahu dosáhnout uznání tím, že technologií ovládají.“ (překl. autorka)

Podobně při nákupu svého počítačového vybavení zřejmě uvažují i moji informátoři. „*Pořídili jsme si ho kvůli dětem, protože jsme si mysleli, že se jim bude hodit, na maturity a potom na vysoké. Tak jsme se tak nějak shodli, že je to dobrá věc,*“ (M1:1) užitečností zdůvodňuje koupi prvního přístroje David. Možná s pocitem „nezůstat pozadu“ kupují muži také vypalovačky, instalují si programy na úpravu fotografií a kopírují disky s všemožnými slovníky či encyklopediemi. Z rozhovorů však jasně vyplývá, že obavy (aby nezůstali pozadu) ani touhy (získat pocit sebeuspokojení z pocitu, že ovládám technologie) nejsou těmi pravými hnacími motory, které muže nakonec vedou ke skutečnému ovládnutí a aktivnímu používání daných aplikací. Zásadní podmínkou není ani snadný přístup k počítači, jak se mnohdy všeobecně předpokládá.

6.3 LIDÉ, ROLE, VZTAHY

6.3.1 Rádci a prostředníci

Bakardjjeva ve své studii *Internet Society* píše o lidech, kteří podleli kouzlu webové sítě díky „*warm expert*“. Tedy díky osobě, která je od první chvíle podporovala, seděla vedle nich, trpělivým způsobem je ve světě nových technologií provázela a poukazovala na to, co by jim mohly poskytnout užitečného. Existence takovéto osoby je podle Bakardjjevy zásadní především u lidí, kteří se k výpočetní technice dostanou v pozdějším věku. Je podle ní i možné, že bez takového trpělivého průvodce by se nováčci nesnažili vůbec cestu k počítačům najít nebo je neshledali nikterak užitečnými. (Bakardjjeva 2005, 98 - 102)

V podobném duchu své začátky popisuje Martin. S počítači přišel do styku poprvé ve firmě, kde „*ze začátku byl pro mě ohromnej šok, že tam to šlo jenom všechno přes počítač.*“ Měl však štěstí na milé kolegy. „*... tak jsem měl možnost naučit se řadu věcí takovým nenásilným způsobem, a ti mladí lidi mě do toho zasvěcovali takovým trpělivým způsobem.*“ Má pocit, že právě díky nim a jejich přístupu „*vlastně prakticky patnáct let neustále pracuju s počítačem a docela jsem si to zamiloval.*“ (M7:44) Nepoukazuje však na konkrétní osobu, ale kolektiv mladých kolegů, na které se mohl kdykoliv obrátit pro radu, když už se kvůli práci musel s počítači naučit.

Ostatní pánové na žádného „*warm expert*“ nevzpomínají už vůbec. Naopak zdůrazňují že „*prostě nás hodili do vody a my jsme museli plavat ... takže tady to bylo*

tak trochu pokusem omylem,“ (M9:72) vypráví Standa, jak přicházel na kloub pracovnímu uživatelskému programu. Muži se hrdě prohlašují za samouky, kteří do počítačové problematiky pronikali stylem pokus omyl, a to bez výraznější pomoci z vnějšku. I když v tom „plácání se ve vodě“ nikdy ve skutečnosti úplně sami nebyli. Pracovním uživatelským programům vždy přicházeli na kloub v kolektivu svých kolegů, kteří na tom se zkušenostmi byli více méně podobně. Jejich zjišťování a hledání tak mohlo mít spíše kolektivní povahu.

Muži tedy neměli po svém boku blízkou osobu, která by je provázela. Rady a podněty nečerpali ani od svých dětí. Naopak k tomu, aby začali pravidelně počítač užívat, je vedl spíše jakýsi abstraktní nátlak shora, většinou iniciovaný zaměstnavatelem. Tedy ne konkrétní osobou, ale institucí. Do problematiky pak pronikali postupným a nenásilným způsobem především díky tomu, že se pohybovali v prostředí, kde se počítačová média stala součástí každodenních praxí a kde je „*všichni musí bezpodmínečně znát.*“ (Standa) (M9:71)

Přesto mají vždy k dispozici někoho, ke komu si mohou přijít pro rady. Často se svěřují do rukou profesionálů ze specializovaných firem, které jim zprostředkovávají určité služby. Nebo se obrací na osoby k této činnosti určené zaměstnavatelem (takzvané IT pracovníky). Mnohdy pak dávají přednost neformálním radám od svých známých. Tito „*chytří lidé*“ (M4:16), jak o nich mluví Jarda, jsou ve všech případech spolupracovníky či obchodními partnery.⁴² Právě od nich získávají návody, jak řešit problémy, na které narazili. Jsou pro ně i zdrojem informací o novinkách a celkově o tom, co je za pomoci počítače ještě možné. Tito chytří lidé se „*tomu věnují více, jako se o to zajímají víc*“ (David) (M1:4) nebo se „*tím i živí*“ (Jarda) (M4:16), a proto mají v očích mých respondentů potenciál jiným pomáhat. Láďa zmiňuje kolegu, který s počítači pracuje déle než ostatní v kanceláři a je „*takovej spíš přičinlivější, tak vždycky vytiskne takovej rastr (...) a pod to napíše postup pro všechny, aby to už druhéj nemusel hledat.*“ (M6:43)

Možnost získat od někoho nové informace, bez pocitu, že obtěžují, muži hodnotí velice kladně. Nikoho takového k záležitostem okolo programování nemá Standa. Ke svým znalostem a dovednostem se dopracoval sám za pomoci knih, bez pomoci jakékoli spřízněné duše.

⁴² To poukazuje na to, že počítačová oblast je silně spjatá se sférou „v práci“.

Je zajímavé sledovat, jak respondenti za rádce málo kdy označují sami sebe. Do této pozice se částečně staví tři z nich, a to pouze v oblasti užívání pracovního programu. Považují se za poučené pracovníky, kteří jsou ochotni v jakékoliv záležitosti svým kolegům poradit. I tak svou roli rádce nevnímají příliš výrazně. Stejně jako v jiných oblastech užívání počítače a internetu jde podle nich spíše o neustálou vzájemnou výměnu informací. Nestaví se tedy nikdy do pozice učitel a jeho žák, ale svému okolí pomáhají prostřednictvím rovnostářské interakce.

Z pojetí „užívání“ jakožto osvojení si počítačového média a jeho konzumování v rámci každodenních sociálních interakcí, vyplývá z rozhovorů jistá kategorizace. Ze způsobu, jakým muži prostřednictvím počítače dosahují svých cílů, se dá rozlišovat mezi užíváním samostatným a užíváním zprostředkovaným. Tyto kategorie nejsou ohraničené ostře. Naopak se mohou prolínat, v případě užívání různých aplikací, programů a služeb či podle účelu a důvodu, který uživatele před obrazovku přivádí.

Podstata samostatného užívání je jasná. Předpokládá, že padesátník užívá konkrétní aplikaci za určitým účelem, možná za pomoci něčích rad, avšak z popudu vlastní snahy a za využití svých manuálních a intelektuálních dovedností. Oproti tomu účastník zprostředkovaného užívání se spoléhá především na manuální a intelektuální dovednosti někoho jiného. „*Viš, já říkám, že na to mám lidi,*“ (M6:33) komentuje tento přístup krátce a výstižně Láďa. Tímto člověkem je *prostředník*.

Asi nejjednoznačnějším příkladem uživatele spoléhajícího se na prostředníka je Karel, především co se internetu týče. Základní znalosti o internetu má a je i zvyklý jeho prostřednictvím získávat informace. Svou reálnou praxi, jak internetové služby čerpá, však popisuje takto „*...Jirka hodně objednával přes internet, ne, to celkem. Ale já jsem to nikdy nevyužil. (...) .... jsem řek klukovi a ten to udělal hned, ne. Jo, babičce jsme kupovali pračku přes internet. (...) Ale všechno to dělá Jirka.*“ (M5:24) Z jeho výpovědi je zřejmé, že považuje internet za významný zdroj informací. Když rozhodne, že babička potřebuje novou pračku, připadá mu vybrání modelu a jeho objednání přes internet jako samozřejmý způsob nákupu (vždyť syn si takto za výhodné ceny vybavil celý byt). Stejně samozřejmé mu však přijde, že synovi, který vše zařídí a on zřejmě posoudí pouze technické parametry pračky.

Sám však tvrdí, že na samotném ovládnutí internetu nic není. Dodává ale, že problémem je, že „*... ono je tam moc věcí. To jde o to, se v tom trochu zorientovat.*“ (M5:24) Chybí mu především schopnost smysluplně definovat problém a zvolit heslo,

keré by jej vedlo k nevhodnějším odkazům. Tuto schopnost však nachází u svých blízkých, kteří mu vyhledají určité odkazy, které si už pak on sám může prohlížet. Nedá se tedy tvrdit, že by nebyl schopen internet užívat. Pouze na cestě ke konzumaci nabídek tohoto média není vždy zcela samostatný a nechává se provázet prostředníkem. V jiných oblastech (především v ovládnání pracovního softwaru a při hraní her) však samostatný je.

Z Karlova pohledu jeho nepřílišná snaha vyhledávat na internetu zcela samostatně vyplývá především z „nepotřeby“. *„Mě se to zdá ... není co shánět. Nějaký zboží? No, jsem se jednou dvakrát na to podíval. Si říkám, vždyť to celkem nepotřebuju.“* (M4:24) Zároveň věří, že se to vše změní, až mu dceřin přítel přiveze počítač vyřazený z jeho kanceláře a on už nebude muset chodit až do synova bytu. Pak se prý *„do toho pustí“*. V tu chvíli však už nebere v úvahu, že to vlastně nepotřebuje a neví, co by tam sháněl.

Spoléhání se na prostředníka při užívání počítače a internetu je nejčitelnější a nejjednoznačněji vymezené (proti činnostem, které provádí samostatně) u Karla. Avšak ani ostatní muži nejsou samostatní zdaleka ve všem. Důvod, že některé činnosti na počítači nikdy nedělají, je opět částečně v tom, že mají po ruce prostředníka, který je bez váhání vykoná za ně. Například zkušený uživatel Jarda tak nosí pravidelně cédečka na přepálení synovi. Jindy se muži dostávají do situace, kdy chtějí prostřednictvím počítače nebo internetu vyřešit problém, kterému nerozumí nebo je nezajímá a který by i ve světě bez počítače spadl do kompetence někoho jiného. Proto zběhlý uživatel Petr raději osloví syna, aby mu přes internet vybral a objednal nový mobilní telefon, ačkoliv si jiné zboží přes internet vybírá a kupuje sám. V práci se pak zase nadřízený Franta spoléhá na uživatelské schopnosti své sekretářky, která je mu prostředníkem při užívání textových editorů.

Je tedy zřejmé, že využívání prostředníka při konzumaci počítačových médií ne vždy odkazuje na skutečnou nesamostatnost, neznalost nebo lenost uživatelů. Ani z něj nevyplývá, že muž zprostředkovaně užívá i jiné oblasti. Pouze odkazuje na skutečnost, že okolnosti, které muže k užívání počítačů přivádí jsou různé a mohou je vést různými cestami. Otázkou zůstává, nakolik možnost využívat prostředníka může brzdit v počítačovém rozletu.

6.3.2 Sociální role uživatelů

Většina mužů využívá své informátory z práce i k formování uživatelských návyků pro soukromé účely. Pouze Karel a Láďa mají vedle svých spolupracovníků, s kterými konzultují profesní záležitosti, i domácí rádce a prostředníky – své syny, vystudované IT profesionály. Již několikrát jsem v předchozím textu poukázala na to, že Karel a Láďa projevují o počítače ze všech informátorů nejméně zájmu, jsou v jejich užívání nejméně samostatní a běžně využívají nejužší soubor aplikací⁴³. Rozhovory naznačují, že mezi jejich způsobem „neužívání“ počítače a skutečností, že mají doma profesionály, existuje přímá souvislost⁴⁴. Muži sami tuto situaci považovali za velmi jednoduché počty: prostě když potřebuji něco složitějšího, mám na to doma lidi, a nevím, proč bych se s tím měl dělat sám.

Jistě důležitou roli sehrály začátky, kdy otcové ještě s počítači nepracovali ani v práci a synové už jim dokázali každý problém nejen prakticky ukázat, ale i zasadit do teoretického rámce. V těchto domácnostech nevladli dlouhou dobu ani „rodinný počítač“, ale vždy jen synův přístroj. K němu měli otcové omezený přístup a o jeho osudech v žádném případě nerozhodovali. Zdá se pak velmi snadné na jakékoliv snahy rezignovat a počítače považovat za synovu sféru. Otcové, kteří jsou v otázkách počítačů v práci svým kolegům rovnocennými partnery, doma přijali roli někoho, kdo nemá v žádném případě šanci dohnat svého syna a pochopit alespoň polovinu toho, co on považuje za samozřejmé.

Láďa pak nechává domácí počítač nejen v okupaci syna⁴⁵, ale i manželky. Právě oni dva jsou z jeho pohledu zodpovědní za vyhledávání informací pro rodinu, do kterého se nemíchá, a účastní se většinou až konzumace výsledků. Když je však k aktivitě vyzván přímo on, dokáže řešení prostřednictvím počítače najít samostatně. Což několikrát dokázal, když jej dcera ze zahraničí požádala, aby jí doma zjistil nějaké informace a zaslal je emailem. Láďa nejen přes počítač samostatně vyřídil, co dcera žádala, ale dokonce si kvůli tomu i založil emailovou adresu. Všechny tyto aktivity však vykonával v práci. A to i přesto, že je jeho domácnost díky synovi výpočetní technikou

⁴³ Láďa vedle pracovního uživatelského programu občas pracuje s internetem a emailovou poštou, Karel využívá specializovaný program v práci, doma pak hraje především hry, čemuž si sem tam pustí na počítači muziku. Internet samostatně příliš neovládá.

⁴⁴ Vzhledem k tomu, že tato okolnost nebyla hlavním předmětem mého zájmu, v rozhovorech jsme se jí hlouběji nevěnovali.

⁴⁵ který se již ze společné domácnosti odstěhoval, bydlí však kousek od rodičů

naplněna až pod strop⁴⁶ a on je denně obklopen jejími produkty, které rád konzumuje (př. fotografie). Doma však Lád'a počítač téměř samostatně neužívá. Svou roli uživatele počítače umí „hrát“ v práci mezi kolegy se stejnými zkušenostmi. Doma má však pocit, že mu tato role nepřísluší. Prostředí, ve kterém se nachází, tak předurčuje způsob, jak se k počítačům prakticky staví.

Vstup každé technologie do sociální struktury ovlivňuje její organizaci. Zároveň se od této struktury odráží i způsob, jak je daná novinka přijata. To znamená, že lidé s ní zachází a začleňují ji do svých každodenních praxí podle toho, jakou hrají v daném sociálním prostoru roli. Podle McQuaila je užívání médií v rámci domácnosti, a jednoznačně i v ostatních sférách našeho života, „often governed by quite complex, usually unspoken, rules and understandings that vary from one family to another.“⁴⁷ (McQuail 1997, 101) Proto je možné, aby různí lidé k počítačovým technologiím přistupovat jinak v práci a jinak doma.

Je zřejmé, že Lád'a považuje počítače za oblast, v níž je rovnocenným partnerem mezi svými kolegy. Tam spolu všichni pracují nad stejnými problémy jako sobě rovní, dokonce někdy i sám rozdává rady. Naopak doma se od této oblasti zcela distancuje. Nic nezajišťuje, k počítači nikdy neusedá. Vžívá se do role někoho, kdo nerozhoduje, kdo má „radši legraci“, „pohyb a práci kolem chalupy“ a komu i syn „řídá, že jsem pod pantoflem“ (M6:36). Jeho domácnosti vládne manželka⁴⁸. A tak když do jejich domácnosti vstoupil počítač a když se syn odborník odstěhoval, automaticky vládu nad počítačovými technologiemi převzala ona.

Podobně se v souladu se svými rolemi chovají nejen moji mužští informátoři, ale i jejich nejbližší okolí. Franta jednoznačně považuje doma počítače za svou sféru, se kterou musí své ženě pomáhat a radit. Avšak ve chvíli, kdy si přes internet zařizují dovolenou, Franta nechává vše na manželce, která se o dovolené starala i v „době před počítačem“. A tak jeho žena sama zvládla vybrat přes internet vhodnou nabídku a poslat objednávku. Franta, ačkoliv je doma považován za počítačového odborníka, se v tomto ohledu vůbec neangažoval.

Podobně David nechává na své manželce, která si nedokáže rodinný přístroj ani zapnout, veškeré emailování. Komunikaci s okolím považuje za její sféru. A tak když

⁴⁶ Syn mimo jiné používá dům rodičů jako skladiště již neužívané techniky.

⁴⁷ „řízeno komplikovanými, často nevyslovenými pravidly a dohodami, které se různí rodina od rodiny.“ (překl. autorka)

⁴⁸ což je bezpochyby výjimečná dáma, která se například v padesáti letech rozhodla odjet na rok do Belgie jako au-pair a přes internet udržuje kontakt s několika lidmi různého věku z celého světa.

už potřebují poslat email (výhradně dětem, a to pouze když jsou v zahraničí), David otevře svou emailovou schránku a pošle text, který jeho žena před tím napsala v textovém editoru. Stejně tak pak i on kontroluje, zda dorazila odpověď. Pokud ano, dá ji ženě přečíst a jakékoliv reakce zase nechá na ní.

Že matky jsou v rodinách většinou ve vztahu k jakýmkoliv technologiím nejslabším článkem, je mnohokrát opakovaná skutečnost. (viz např. Livingstone, 2002). Moji padesátníci ke svým manželkám přistupují se stejným předpokladem. Ve vztahu k počítačům je vedou a povzbuzují, zároveň jaksi mimoděk předpokládají, že oni by záležitost zvládli lépe. Standa svoji nedůvěru v uživatelské schopnosti žen aplikoval i na své kolegyně. Vyjádřil se, že u nich v práci musí daný uživatelský program ovládat všichni, dokonce i ženy. Muži jednoznačně považují počítače za svou sféru. Šmahel však poukazuje na skutečnost, že v České republice je mezi ženami podnikatelkami větší procento schopných uživatelek internetu než mezi muži podnikateli a stejně tak předhání své protějšky i ženy nezaměstnané. Co se však týče celé populace, převládají mezi českými uživateli přece jen muži. (Šmahel, 2005)

Stereotypní představa žen jako k technice zdrženlivých tvorů neplatí tedy v žádném případě vždy. Ohrazuje se proti ní i Von Zoonen. Kritizuje snahy způsobu užívání internetu dělit na maskulinní či femininní doménu, i feministické teze o tom, že internet umožňuje vzniknout novým, genderově nelimitovaným identitám. (Von Zoonen 2002, 5)

„It is argued instead that gender and the Internet are multidimensional concepts that are articulated in complex and contradictory ways. Drawing from cultural and technology studies, we assume that the gendered meanings of the Internet arise particularly at the moment of ‘domestication’.”⁴⁹ (ibid., 5)

Postavení matek v rodinách ve vztahu k počítači tedy není definitivní a vychází ze stejných principů, jako je tomu u mých informátorů. Jednoduše hrají svou roli, která se může kdykoliv změnit. Ačkoliv jsou tedy počítačové technologie v rámci domácnosti většinou muži vnímány jako jejich sféra, nemusí tomu tak být bezpodmínečně. Především jsou totiž sdílenou oblastí přístupnou všem. (ibid., 5) Ženy však tuto zónu

mužům s oblibou přenechávají. Von Zoonen na základě hloubkových rozhovorů s mladými páry popisuje, jak je v jejich domácnostech PC a internet přece jen mužským teritoriem, a to i přes značnou emancipaci partnerek. Ty z této oblasti však nejsou vyloučeny, ale stejně jako manželky mých informátorů se na této interakci aktivně účastní. (ibid., 20)

Podobně muži do počítačových interakcí vpouští i své děti, které vnímají jako zkušenější uživatele určitých aplikací, především internetu. Proto právě je nechávají často vyhledávat některé informace pro rodiny, například o mobilních telefonech, cestování nebo hudbě.

6.3.3 Sociální vztahy, kontakty a komunikace

Co se osobních počítačů a internetu týče, panuje mezi veřejností i akademickou obcí obava ze stoupajícího individualismu narušujícího tradiční vazby a vztahy. Podobná diskuse před lety probíhala i v případě televize, která byla považována za překážku v interpersonální komunikaci mezi členy domácnosti. Etnografičtí výzkumníci naopak na základě svých studií argumentovali, že užívání televize je především událostí sociální, které se účastní všichni členové domácnosti jako skupina. (viz McQuail 1997, 100)

James Lull na základě zúčastněného pozorování chování v rodinách stanovil typologii, kterou vystavil na odlišných principech než tomu bylo u tradiční typologie užívání televize založené na uspokojování individuálních potřeb. Tu v roce 1972 vypracovali McQuail, Blumler a Brown⁵⁰. Stanovili čtyři základní potřeby, které sledování televize lidem jako individuím uspokojuje: 1) rozptýlení 2) podpora osobních vztahů 3) osobní identita a 4) zpravování o světě. (1972, 155 – 161) V centru Lullova zájmu byly naopak principy užívání televize v rámci sociální jednotky. Jeho typologie je v zásadě aplikovatelná i na jiná média, například počítače. Užívání se dle něj odehrává ve dvou základních oblastech: **strukturální** a **vztahové**. (Lull 1990, 35 – 44)

- **Strukturální** typ chování publika - Televize dle něj vytváří prostředí (je „*environmental resource*“), které poskytuje uživatelům kulisu při domácích pracích

⁴⁹ „Tvrdíme, že gender a internet jsou multidimenzionální koncepty které jsou vyjadřovány komplikovanými a různorodými způsoby. Na základě kulturních a technologických studií tvrdíme, že genderové významy internetu vychází z konkrétního momentu domestikace.“ (překl. autorka)

⁵⁰ Tato typologie je podrobněji rozebrána v kapitole 2.2.2.

a jiných rutinách. Je nepřetržitým zdrojem zvukového pozadí, na jehož podkladě probíhá interpersonální komunikace. A samozřejmě také rodině poskytuje zábavu. Zároveň reguluje chování členů domácnosti (je „*behavioral regulator*“). Především strukturuje její denní režim. Určuje, kdy je čas jít do postele, kdy je čas pro domácí práce. I účast jednotlivých členů na komunálním životě je určována televizním programem. Roli televize jako regulátora však nevnímá definitivně a připomíná, že čas určený ke sledování je často „*related to other responsibilities and activities in which the individual is involved.*“⁵¹ (ibid., 36 – 37)

Moji respondenti odmítají, že by kdy využívali osobní počítač jako kulisu. Je pro ně ryze pracovním nástrojem, na kterém si dokonce nikdy nepouští ani hudbu, protože „*to by mě rušilo. Potřebuju mít klid, aby to člověku myslelo.*“ (Standa) (M9:68) Svým způsobem však strukturuje jejich denní rutiny a aktivity. Především pro většinu z nich souvisí užívání počítače s dobou, kterou tráví v práci. V domácím prostředí pak k počítači usedají většinou v době, kterou by jinak věnovali hlavnímu večernímu pořadu v televizi. Nebo ve chvíli, kdy s nimi prostor nesdílí ostatní členové domácnosti (Franta, když jde manželka spát, Karel především ve všední dny před polednem než jde do práce na odpolední směnu). Užívání počítače je pro ně sice záležitostí individuální, avšak nenarušují jí své sociální vazby.

- **Vztahový** typ chování publika - Tedy způsob, jak lidé prakticky využívají médium v rámci sociálních dohod a vztahů. Rozlišuje čtyři základní způsoby (ibid., 37 – 44):
  1. **Odlehčení komunikace** – Kdy diváci užívají televizi a televizní hrdiny, příběhy a poznatky jako téma ke komunikaci.
  2. **Sdružování a vyhýbání** - Zdůrazňuje schopnost médií plnit lidské touhy po kontaktu s lidmi či naopak se jim vyhnout. Každé médium poskytuje k tomuto účelu různé příležitosti. Lull uvádí, že v mnoha rodinách je sledování večerního programu v televizi jednou z mála příležitostí, kdy se sejde celá rodina. Televize zároveň pomáhá udržovat sociální vztahy v harmonii, když členům poskytne imaginární svět, který jim dá pocit soukromí.
  3. **Sociální učení** – Televize představuje svým divákům různé osoby různých sociálních rolí, modelové situace či návrhy k řešení různých situací.

⁵¹ „*ovlivněn dalšími povinnostmi a aktivitami, kterých se jedinec účastní.*“ (překl. autorka)

4. **Kompetence a nadvláda** – Kdy jednotliví členové mohou prostřednictvím televize demonstrovat své role v rámci domácnosti. Například matka zakáže dětem dívat se za trest na televizi nebo kontroluje, jaké informace se k nim mohou dostat.

Počítačové technologie jako téma k rozhovorům mezi mými respondenty většinou selhává. Na diskusích o počítačích neshledávají nic zajímavého. Považují za samozřejmost, že je hodně lidí běžně využívá v práci i doma. Ale povídat si o nových přístrojích nebo vzpomínat na nějaké zajímavé informace z internetu většinou mezi svými blízkými nechtějí. Někdy se dokonce podobným hovorům záměrně vyhýbají, a to především mezi kolegy v práci. Nebo se naopak pohybují mezi lidmi, kteří s počítači neumí zacházet. Jakékoliv hovory na téma počítače vedou muži cíleně k získání informací k zvládnutí problému, před kterým stojí, či k objevení dalších možností přístroje. Jejich komunikace není ani tak konverzací, ale rychlým zjišťováním, co a jak.

Jednoznačně se mohou prostřednictvím počítače sociálně vzdělávat, když z internetu získávají informace o rolích a sociálních situacích. Zároveň se i někdy u počítače vyhýbají sociálním interakcím s ostatními členy domácnosti. Nelze však říci, že by tyto způsoby sociálního užívání počítače u nich byly významné.

Několikrát však poukázali na možné využití počítače jako nástroje moci. Moc je schopností lidí definovat povahu sociálních vztahů, a to často právě na základě přístupu k vědění. V našem případě přístupu k vědění o tom, jak počítačové technologie užívat. Muži si uvědomují, že počítače nabízí lidem nepřeborné možnosti. Zároveň se domnívají, že existují lidé, kteří tato „kouzla“ (Franta) dokáží ovládat. K takovýmto lidem, i když možná žádné neznají, mají respekt. Láďa pak poukazuje na skutečnost, že někteří lidé u nich na úřadě jen málokdy svým kolegům v oblasti pracovního uživatelského programu radí. Často podle něj právě vedoucí různých oddělení razí krédo „ať si na to každý přijde sám“. Ješitně si tak chrání svá tajemství, jak správně dojít k cíli, a demonstrují tak svou moc nad ostatními úředníky. Petr pak z pozice moci jedná se svými staršími kolegy, kteří neumí příliš zacházet s textovými editory a opakovaně dělají stejné chyby. Své texty pak předávají k dalšímu zpracování právě Petrovi, který je musí zdlouhavě opravovat, a o svých kolezích se proto nevyslovuje zrovna pochvalně.

Moji informátoři neužívají počítače ani k navazování vztahů. Ty vystavují většinou na jiných než počítačových základech. Jediný vztah, který je skutečně založen

na počítačové technologii a který by bez její existence ani nevznikl, je pouto k jejich profesionálním IT odborníkům. Tedy k lidem, kteří jim poskytují určitou službu, za kterou jsou placeni.

Muži prostřednictvím internetu nehledají lidi společných koníčků a profesních zájmů. Neužívají internet primárně jako komunikační a komunální médium ani neholdují virtuální soudružnosti (*virtual togetherness*), jak u svých častých uživatelů internetu sleduje Bakardžieva (2005, 165 – 169) Moji padesátníci nepronikají do virtuálních komunit ani neudržují přes síť soukromé kontakty. Dávají přednost reálným vztahům, které jsou sice existencí počítačových technologií ovlivňovány, avšak nejsou na nich vystavěny.

McMillan a Morrison však připomínají, že i rozdíly mezi virtuálními a reálnými komunitami mohou být ve skutečnosti nahodilé a hranice je vymežující propustná a proměnlivá. Například ve chvíli, kdy zahraniční student udržuje on-line kontakty se svou komunitou z domova. (McMillan a Morrison 2006, 82 - 83) V tomto smyslu jsou vlastně všichni moji respondenti (kromě Karla) aktéry pracovních on-line komunit, kdy jsou prostřednictvím sítě vedeni svými nadřízenými, dozívají se o firemních novinkách a někdy si i s kolegy posílají navzájem vtipy a obrázky emailovou poštou.

6.4 „JÁ“ VE SVĚTĚ POČÍTAČOVÝCH MÉDIÍ

Zabývají-li se sociologické studie pojetím svého „já“, činí tak v souvislosti s otázkou identity. V kontextu médií pak vychází z principu, že informační a komunikační technologie neformují pouze sociální prostor, ale zásadním způsobem ovlivňují také sociální subjekty, které se v tomto prostředí setkávají v rámci své každodennosti s komplexem mediálních textů a technologií.

Reflektují tak dvě možná pojetí identity. Ze spíše psychologického úhlu pohledu ji lze chápat jako projev jedinečnosti a individuálnosti snažící se jedinci odpovědět na otázku, kdo jsem já, co mě dělá „mnou“ a odlišuje od ostatních. Na druhé straně můžeme zdůraznit sociální a kulturní prostředí a identitu vnímat jako souhrn sociálních rolí jedince či vnímání příslušnosti k určité komunitě. (viz Jandourek 2001, 104 - 105) Pojetí Bergera s Luckmanna pak zdůrazňuje, že identita je „výslednicí dialektiky vztahu jedince a společnosti“ (1999, 171) která se „vždy utváří během sociálních procesů. Jakmile je vytvořena, je udržována, obměňována, dokonce i přebudována sociálními

vztahy.“ (ibid., 170 – 171) Není tedy stabilní či konečnou vlastností jedince, ale má naopak proměnlivou povahu.

Počítače do života mých padesátníků nevstoupily sice náhle, ale bez varování. Byly jim představeny ve zralém věku, kdy již byli jakožto osobnosti zcela zformovaní, a s příchodem nových technologií se museli nějak vyrovnat. Tomuto momentu konfrontace zkušeností s médiem, které ještě před nějakou dobou nehrálo v jejich životech žádnou roli, a jež nyní okupuje mnoho oblastí každodenní reality, se vyhnou děti, které v tomto prostředí vyrůstají. Bakardjieva připomíná, že děti zjistí kdy a jak mají používat nové mediální nástroje stejně přirozenou cestou jako se naučí svou rodnou řeč. (Bakarjieva 2005, 33) Počítačová média se stanou přirozenou součástí jejich sociálního prostoru a nebudou vědět, jak některé problémy bez počítače řešit.

Oproti tomu padesátníci se setkali s počítači až jako dospělé, vyzrálé osobnosti. Přistupovali k nim jako ke skutečným novinkám, jejichž užívání se museli naučit. Avšak „*new technologies reach ordinary users after some considerable degree of experience in their application has already been accumulated in various quarters of society.*“⁵² (Bakardjieva 2005, 33) Padesátiletí uživatelé tak mají za sebou velkou řadu zkušeností bez počítačů a zároveň i s počítači. Mají s čím srovnávat a na základě čeho hodnotit. Jejich způsob vnímání sebe sama ve světě počítačových médií je tedy bezesporu odlišný od způsobu, jak se mezi počítači vidí jejich děti a vnoučata.

Jejich dennodenní styk s touto technologií je řízen určitými impulsy, ovlivňován mnohými okolnostmi a rolemi, které hrají v příslušných sociálních skupinách. Jeho prostřednictvím demonstrují své postavení ve společnosti jakožto jedince (uživatelé počítače) a své dovednosti a zkušenosti nějak hodnotí. Srovnávají je se zkušenostmi jiných lidí, ptají se, kdo jsem ve vztahu k počítači já, kdo bych mohl či nemohl být, kdo jsou ti druzí. Jejich odpověďmi se zabývám v této kapitole.

6.4.1 Uživatelé spokojení a sebekritičtí

Počítačové technologie jsou jednoznačně nástrojem získávání a prezentování prestiže. Jejich pravidelné bezproblémové využívání dává mužům pocit, že uspěli. Že uspěli především sami před sebou. Jen v několika případech jim prestiž uznává okolí, které vnímá postavení daného padesátníka jakožto ne snad experta, ale velmi „poučeného

---

⁵² „běžní uživatelé se setkávají s novými technologiemi až poté, kdy již za sebou mají mnoho zkušeností posbíraných z různých kruhů sociálního života.“ (překl. autorka)

uživatelé“ (slovy pana Petra). Povětšinou však schopnost užívat počítač k pracovním i soukromým účelům přináší mužům především pocit sebeuspokojení. Když Martin při domlouvání rozhovoru neopomněl podotknout, že „*ale já zrovna ty počítače celkem používám,*“ (M7:44) a Franta připouští, že „*tak co jsme v práci, tak jsme na počítače gramotný stejně, někteří ještě míň, takže by se dalo říct, že i vyčnivám,*“ (M2:11) nevyjadřují tak ani skutečnost, že by je okolí ctilo či obdivovalo. Především tak vyjadřují pocit spokojenosti se sebou samými a kladně tak hodnotí způsob, jak zakomponovali počítačová média do svých každodenních praxí.

To však v žádném případě neznamena, že při konfrontaci s jinými uživateli či při úvahách nad některými programy a aplikacemi nevnímají své případné mezery, které mimochodem všichni proklamují. Naopak, jsou velmi sebekritičtí a tvrdí, že je mnoho věcí, které nejen vůbec neovládají, ale kolikrát ani nemají představu o tom, že existují. Zároveň vnímají, že i v ovládnutí těch aplikací, které užívají pravidelně, nejsou vždy stoprocentní a je stále čemu se učit. Petr známky takové rozpolcenosti v sebehodnocení projevuje, když říká: „*Prostě tvrdím, že jsem poučený uživatel, možná trošku v něčem dejme tomu na vyšší úrovni uživatel, ale nemusím být zase za každou cenu nejchytřejší ...*“ A za chvíli ještě sebekritičtěji dodává: „*... myslím, mám velmi zúžený okruh, jenom takovej výsek, a asi nemám ani představu, co je tam někde.*“ (M8:62) Jak se tedy padesátníci vyrovnávají s protikladností svých závěrů o tom, jakými jsou uživateli? Velmi jednoduše. Rovnováhu mezi spokojeností a sebekritičností vnáší muži tím, jak své počítačové dovednosti oceňují.

Své možnosti ve světě počítačových médií totiž padesátníci v žádném případě neměří výší mzdy, počtem absolvovaných kurzů výpočetní techniky či hodinami strávenými u počítače. Ani tak v zásadě nečiní při porovnávání rozsahu svých dovedností s poznatky toho, jak moc je možné či nemožné PC používat či nepoužívat⁵³. Svě dovednosti totiž především hodnotí na základě úrovně, na které jsou díky nim schopni uspokojovat potřeby své a svého okolí (ať už zaměstnavatele nebo rodinných příslušníků). Při demonstrování svého místa ve světě počítačových technologií, při hodnocení vlastních zkušeností a návyků a při reflexi toho, jaký jsem uživatel, se muži odkazují na základní kritérium. A tím je opět „*potřeba*“.

Z tohoto principu jsou velice úspěšní, prestiží oplývající uživatelé osobního počítače. Jejich vlastní hodnocení vychází z velmi jednoduchého principu: „*Oblast*

⁵³ Což mají možnost zjistit sledováním svých známých, odborníků nebo třeba i dokumentárních filmů.

problematiky výpočetní techniky je velice široká a různorodá. Člověk v ní v žádném případě nemusí, možná ani nemůže, rozumět úplně všemu. Není problém se specializovat pouze na jednu oblast (př. fotografii) či dokonce nevynikat v žádné. A především, je důležité znát a ovládat pouze to, co potřebuji a využívám. Nefunguje princip něco znám, tudíž to i využívám. Naopak platí, že ovládat aplikaci se učím, protože ji k něčemu potřebuji. Když tato potřeba opadne, pomalu se vytrácí i mé znalosti oné oblasti. To však ze mne stále ještě nedělá méně schopného uživatele, neboť moc dobře vím, že v případě potřeby je možné ztracené znalosti rychle oprášit.“ Muži mají silnou vůli učit se novým věcem, avšak pouze těm, co potřebují. Na to přijdou tak, že *„si řekne o to sama ta ... jako ... ta praxe, jestli potřebuju ještě něco vědět nebo nepotřebuju. Spíš jako ... nějak ... nevím jako zatím o něčem. Když na to přijde, tak se to naučím.“* (Martin) (M7:52)

Jejich ohodnocování vlastních schopností jakožto uživatele počítače je založené na přesvědčení, že v žádném případě nemusí znát všechno a pokud budou něco potřebovat, tak se to prostě naučí. Potřebovat znamená ne pouze potřebovat vyřešit nějaký problém prostřednictvím určité počítačové aplikace (kterou třeba neovládám), ale také potřebovat vyřešit daný problém právě prostřednictvím počítačové technologie a ne prostřednictvím jiného média.

6.4.2 Jsem ten, kdo ...

Když jsem na své informátory v průběhu rozhovoru zaútočila přímou otázkou, jakými jsou tedy podle svého názoru uživatelé, odpovídali většinou velice fádně. Buď tvrdili, že toho vlastně moc neumí nebo že jim to jde celkem dobře či jsou průměrní. Tato rychlá přímá prohlášení samozřejmě vypovídají jen velmi málo o tom, jak se muži jakožto aktéři v počítačovém mediálním prostředí cítí a jak vnímají své možnosti. Až v průběhu konverzace nad stanoveným tématem využívali příležitosti *„(to) discover new relationships during the interview, see new meanings in what they experience and do.“*⁵⁴ (Kvale 1996, 59) Prostřednictvím úvah o tom, jak počítačové prostředí, v němž se dennodenně pohybují, funguje a jak na něj reagují, postupně formulovali několik principů. Tyto principy nejsou vždy společné úplně všem, avšak zdařile reflektují

---

⁵⁴ „objevit nové souvislosti v průběhu rozhovoru, všimnout si nových významů toho, co dělají a zažívají.“ (překl. autorka)

znaky, na jejichž základě se dají padesátníci vymezit jakožto skupina uživatelů⁵⁵. Odráží jejich představy o tom, kdo jsem ve vztahu k počítači „já“, jaký jsem a jaký nejsem uživatel. Zároveň reagují na jejich potřebu vymezit se vůči určitému typu chování a zkušenostem jiných lidí. Prostřednictvím konfrontace s „těmi druhými“ zřetelněji definují „já“ a zároveň tím, jak vnímají a hodnotí druhé poukazují vlastně na způsob, jak vnímají a hodnotí sami sebe.

Celá předchozí podkapitola odkazuje na snad nejhlavnější charakteristiku, již padesátníci užívají k vymezení sebe sama. A sice:

- **jsem ten, kdo je se svými počítačovými dovednostmi, zkušenostmi a návyky spokojený a nemá potřebu na nich cokoli měnit** – Takovýmto prohlášením oponují zažitým představám o lidech v předdůchodovém věku, kteří se trápí svými neznalostmi počítačových médií a pocitem, že jim v dnešní době tak trochu „ujel vlak“. V typologii výzkumu Ministerstva informatiky ČR by tedy určitě nespádali do skupiny *volajících* (tedy lidí, kteří mají z IT strach, rozhodně k nim však necítí nechuť), ale spíše by příslušeli k *rutinérům* (lidem, pro něž není IT hobby, ale rutinou, která jim nečiní problémy). Tuto skupinu však analytici výzkumu vyhradili především mladým lidem, ne tedy padesátníkům. (Ministerstvo informatiky, 2005)

Další charakteristiky pak řadím podle toho, jak zřetelně je muži proklamovali a jakou důležitost jim přisuzovali. Padesátiletí uživatelé počítačových technologií o sobě hrdě prohlašují, že jsem ten, (kdo):

- **pro kterého je počítač především důležitý pracovní nástroj** – Využívání k plnění pracovních povinností je pro padesátníky primární funkcí počítačů. Všechny ostatní funkce jsou přidány až posléze a mají minimální schopnosti obhájit význam, jakou počítač v životech mých informátorů má.
- **užívá počítače cíleně** – Muži se tak vymezují většinou vůči lidem, kteří tráví u počítače celé dny a jen tak na něm „brousí“ nebo „surfuje“ na internetu. Jejich způsob užívání naopak odvisí od velmi jednoduchého principu: počítač užívám hlavně z toho důvodu, že mám konkrétní úkol, který musím jeho prostřednictvím splnit.

⁵⁵ I když tyto znaky, nebo některé z nich, mohou charakterizovat i skupinu jinak demograficky vymezenou.

- **se musel všechno naučit sám** – Což je hlavní odlišovací znak, který užívají pro kontrast s mladší generací. Ta podle jejich názoru již k počítačům přistupuje jako k automatické součásti sociálního prostředí, jež se učí ovládat přirozenou cestou stejně jako všechny ostatní mediální technologie. Padesátníci si však pamatují na své začátky, které nebyly sice těžké, ale nesly se v duchu potřeby přivyknout novince, která se stala pro život nutností. Museli reagovat na změny, kdežto mladší generace vyrůstala do prostředí, kde jsou počítače samozřejmostí. „*To se pak kráčí milovejma krokama ... ale když je člověk samouk a nemá koho, to je něco jiný,*“ (M9:74) říká Standa. Zároveň tím tak poukazuje na způsob učení se těmito novinkám. Jediný můj respondent nemá pocit, že by mu okolí s počítači nějak významně radilo. Sice se sem tam na něco zeptají, nebo absolvují nějaký kurz. Pak si ale sami hledají v tichosti svou vlastní cestu a způsob, jak počítače chápat. Někteří využívají odborné literatury, většinou jdou ale postupem pokus – omyl.
- **silně vnímá přínos počítačů pro společnost i pro sebe a hodnotí jej kladně** – Ani jedinkrát jsem se u svých informátorů nesetkala s náznakem technofobie. Muži se k počítačům ani nestaví lhostejně, naopak projevují jim svou náklonnost a nadšení z toho, jaké možnosti s sebou počítače přináší. A to i ti respondenti, kteří nejsou ve všech praxích, ke kterým počítač užívají, příliš samostatní.
- **je konzervativní** – Padesátníci neradi upouští od svých návyků, neradi přechází na jiné aplikace či služby, nechtějí nakupovat stále nové přístroje a dávají přednost možná už starším strojům. V době, když jsem si s nimi povídala, již byli jakožto uživatelé zcela zformováni. Měli jasno, k čemu počítače užívat a v čem dávají přednost jiným médiím. Našli si své oblíbené aplikace a postupy, které plně uspokojují jejich potřeby. S tímto stavem jsou spokojeni a nemají potřebu se hnát někam dál. Zároveň je tak trochu deprimuje neustálý vývoj a změny v možnostech přístrojů a nehodnotí je příliš kladně. „*... prostě mě na tom iritovalo to, že za rok za dva je zase nověj, a mě pak připadalo, že se pak všichni učí pořád jen ty systémy a nic s tím nedělají. (...) ale já prostě jedu pořád v těch dvoutisícovkách. Takže v tom jsem trochu konzervativní, protože mě to trochu unavuje a nelíbí se mi prostě ty novější softwary z hlediska grafiky. Já jsem si na něco zvykl (...) a všichni pořád, jak je to skvělý (nějaký nový software), ale já z toho prostě nemám ten správnej dojem.*“ (Petr) (M8:54)

- **neužívá počítač pro počítač samotný, ale jako prostředek k dosažení daných cílů** – Padesátníci vnímají počítač jako pomůcku. Neužívají počítač pro počítač samotný. Je pro ně užitečným nástrojem, jehož prostřednictvím ve většině případů získávají jiné než počítačové zkušenosti, uspokojují jiné než s počítačem spojené potřeby. Ačkoliv jsou většinou technicky založení se zájmem o vše technologické, výpočetní technice jakožto oboru propadl pouze Standa. Ostatní sice zdůrazňují, že problematiku vnímají možná více do hloubky než lidé, kteří se naučili pouze postup mačkání „knoflíků“. Přesto jen výjimečně užívají počítač z ryzí radosti z jeho užívání a vnímají jej především jako prostředek k dosažení konkrétních cílů. „...*jako takový ti maniaci na těch počítačích, ti to mají jako náplň, že zvládají všechny ty nové softwary, já to mám spíš jako pomůcku, že s tím dělám,*“ (M8:54) říká například Petr.
- **do určitých oblastí počítačové problematiky pronikl hlouběji než někteří lidé z jeho okolí** – Důležitým momentem při uchopení toho, jaký jsem uživatel, je konfrontace vlastních uživatelských praxí s nejbližším okolím. Nikoli se statistikami či teoretizujícími poznatky o počítačové technologii jako fenoménu. Muži si vždy ve svém okolí dokáží najít moment, který je v jejich očích nasvítí v lepším světle. I když fakticky takovéto nasvícení vůbec nepotřebují. Nejčastěji je pro ně takovýmto momentem uživatelská praxe manželky, která je „*ještě horší než já, o něco, o kousek. Tak ona vůbec.*“ (Karel) (M5:25) Muži tedy sice netvrdí, že jsou kdovíjak schopní ani naopak neschopní. Ani se nevyhýbají podobným závěrům poukazováním na patálie někoho jiného. Jednoduše mají pocit, že počítač není oblast, která by jim mohla srážet sebevědomí. Žádné problémy s ním nemají, zvláště ve srovnání s některými jinými lidmi⁵⁶.
- **si nedovede bez počítačů představit chod dnešní společnosti, vlastní rodiny či organizace, kde pracuje. V zásadě má však pocit, že jako člověk k němu příliš netíhne.** - „*Ale tak jako ti říkám, nepřilnul jsem k tomu, jen tak když to potřebuju, tak se to snažím využít, ale jinak jako, abych ... mě to nějak chytlo, to ne. (...) Ale myslím si jako, že ta domácnost se bez toho počítače neobejde.*“ (Láďa) (M6:40) Muži tedy velmi silně vnímají klady počítačových technologií, zároveň však ví, že mají rozhodně oblíbenější činnosti. „... *ale ten počítač sám o sobě, prostě ... pro mě*

⁵⁶ Jediný Láďa pak nemá v porovnání s kým být viděn v lepším světle. Jeho manželka totiž užívá počítač pravidelněji a k více účelům než on. Proto vnímá své počítačové praxe ve vztahu k jeho jiným každodenním aktivitám. Dochází tak k závěru: jsem ten, kdo do počítačové problematiky sice nepronikl příliš hluboko, ale zase toho dost dokážu sám udělat kolem chalupy a rozumím si s malou vnučkou.

není ... je teda bohužel pro mě dneska téměř to hlavní, protože (...) všechno na tom dělám (...) je to bohužel žrout času a i zdraví,“ (M8:54) říká dokonce i Petr, který sám před lety vedl několik kurzů výpočetní techniky pro začátečníky.

Mohlo by se zdát, že v tom, jak se vymezuje, je nejčastější výjimkou podtrhující pravidlo amatérský programátor a tvůrce specializovaného webového portálu Standa. Ten se sám tím, jakým způsobem k počítači přistupuje, identifikuje jako trochu odlišný od svého okolí. Na výzvu ke srovnání svých praxí se spolupracovníky reaguje větou: *„To je těžký, jak vám mám říct ... že programuju a oni ne.“* (M9:69) Až po tomto úvodu dodá, že samozřejmě pracovní uživatelský program musí ovládat všichni, jinak by tam nemohli pracovat. Identifikuje se tedy především jako člověk, který ovládá něco, k čemu nikdo jiný z jeho okolí ani nepřičuchl. Zásadní uživatelskou praxí, na jejímž základě definuje svou identitu, je programování a provozování filatelistického portálu. Ostatní aktivity jsou pro něj méně významné a odsunuje je do pozadí.

Ohlasy na jeho filatelistický portál na internetu jej pak utvrzují v přesvědčení, že vskutku výjimečný je. Standa při svém setkání s počítači mění svou identitu nejzásadnějším způsobem ze všech informátorů. Z bezvýznamného rozvedeného úředníka z provinčního města v České republice se stává někdo, jehož práci znají i v Americe⁵⁷. Internet má k redefinování identity tvůrců stránek výjimečné dispozice, protože:

*„a website can be understood as a form that expands space and time by allowing one to operate on people at a distance. (...) a website in a network of hyperlinks can expand the „fame“ of its creator by placing them in an expanded circulation of symbolic goods.“*⁵⁸

(Miller a Slater 2000, 20)

Ani Standa se však prostřednictvím internetu nestává členem nějaké virtuální komunity, nevytváří si nové umělé prostředí. Nehledá prostřednictvím svého portálu spřízněné duše se stejnými zájmy či osudy. Jde mu především o pocit z dobře odvedené a často vyčerpávající práce, o utvrzení sebe sama v tom, že je v něčem vskutku dobrý. Počítač

⁵⁷ Na jeho filatelistický portál odkazují i americké servery.

⁵⁸ *„webové stránky můžeme chápat jako rozšíření prostředí a času tím, že mohou působit na lidi na dálku. Stránky v síti hypertextů mohou rozšířit slávu jejich tvůrce tím, že je umístí do proudu symbolického zboží.“* (překl. autorka)

jednoduše do jeho přirozeného sociálního prostředí přináší uvolnění a zábavu, avšak opět jako pracovní nástroj⁵⁹.

Jednoznačně však jako jediný z respondentů užívá počítač pro „počítač“, je okouzlený počítačovou technologií jako takovou. Počítač považuje za přítele, kterému je za hodně vděčný. Nikoliv však vždy a všude. Jeho uživatelský styl je odvislý od okolností, za kterých k počítači usedá. Doma ve svém volném čase k počítači přistupuje jako k nejlepšímu příteli, s kterým tráví každou volnou chvíli a který je jeho velkým koníčkem. Pro své potěšení a radost z užívání vymýšlí různé programy a do detailů propracovává svůj filatelistický portál (čímž propojuje své dva největší koníčky – filatelii a výpočetní techniku). To dělá především proto, že jde o kreativní činnost, která jej baví.

I v těchto svých návycích je však opět, stejně jako všichni ostatní, konzervativní. Je spokojený s úrovní, které dosáhl, a odmítá se zabývat novinkami z oboru. Stejně tak počítač (v současnosti hlavně internet) vpouští jen do některých ze svých každodenních praxí. Ačkoliv internet integroval do svého života jako jedno z nejdůležitějších médií a pohybuje se po síti jako doma, necítí sebemenší potřebu vést si přes něj účty ani přes něj nenakupuje žádné zboží či služby (dokonce ani počítačové vybavení). Zároveň nechápe, proč by své návyky měl měnit.

Stejně konzervativně přistupuje i k užívání počítačů při výkonu svého povolání. Ačkoliv již od poloviny devadesátých let se zájmem a bedlivě sledoval technologický vývoj a vlastnil osobní počítač, v práci stále upřednostňoval psací stroj a strohé vyplňování předtištěných formulářů (jak vypráví Láďa). A tak i schopný amatérský programátor, jehož portál využívají filatelisté v celé republice, se v sociálním prostředí počítačových technologií zabydlel podobným stylem, jako ostatní padesátníci. V tomto ohledu je stejný jako oni.

6.4.3 Čí ten počítač vlastně je

Jednou z možností jak projevit vztah k počítačovým technologiím je vymezit se vůči nim na základě vlastnictví nároků. Jak hluboko muži zakomponovali počítačová média do struktur svého sociálního života, se dá tedy usuzovat na základě toho, jak moc jej

---

⁵⁹ Alespoň pokud chápeme práci jako proces, při kterém lidé aktivně užívají určité nástroje s účelem vytvořit objekt či poskytnout službu. Skutečnost, že poskytování této služby je i jeho koníčkem, hraje až druhořadou roli.

považují za „svůj“. V této části textu si budu tedy všimnout, jak si padesátníci počítače ze svého okolí přivlastňují, a to jako fyzické objekty, sféry a symboly.

Otázka vlastnictví osobního počítače může být poměrně komplikovaná. Dá se nahlížet ze dvou stránek. Za prvé na ekonomické úrovni, kdy vlastníkem počítače jakožto objektu je člověk (či instituce), který jej koupil, zaplatil za něj a je možná v nějaké smlouvě či v softwaru uveden jako vlastník.⁶⁰

Pro mou sondu je však mnohem podstatnější symbolická úroveň přivlastňování si počítače. Ta nám napoví, nejen považují-li muži počítače za svůj majetek, ale také je-li pro ně „předmětem jejich zájmu“. Prostředím, ve kterém se cítí pohodlně a způsobilí k akci. Lally pracuje s pojmem vlastnění ve smyslu „přisvojení si“. Toto pojetí rozvádí několika klíčovými body:

*First, ownership is seen as a process and as an activity. Second, we have seen that the processes by which such objects are appropriated are in fact part of larger projects of home-building, and are in fact directed towards the production of the home as an objectification of its members. Finally, the relationship of ownership is one of mutual belonging: the complexity of interrelationships between people and object means that we do not simply appropriate them, but that they also 'appropriate' each other, and (individually and collectively) they 'appropriate' us in turn.*⁶¹

(Lally 2002, 135)

Ačkoliv se Lally omezuje na prostředí domácnosti, dají se její zásady jednoduše aplikovat na širěji vymezené přirozené sociální prostředí jednotlivců a skupin. V našem případě na to, jak si přisvojují padesátníci počítače jakožto materiální objekty i jakožto nemateriální mediální technologie, a to v rámci svých každodenních aktivit. Můžeme sledovat, jak se k nim vztahují, zda je považují za „svou“ oblast intelektuálních či ekonomických zájmů, případně komu tento prostor přisuzují. Vlastnění tak nelze vnímat

⁶⁰ Koupě samozřejmě není jedinou možností, jak se stát faktickým vlastníkem kteréhokoliv objektu. Pro účel této práce je však naprosto nepodstatné zabývat se formami vlastnictví tak, jak je vymezují ekonomické teorie. Uchyluji se proto k této simplifikaci.

⁶¹ „Zaprvé, vlastnění je proces a aktivita. Zadruhé tyto procesy, kdy jsou jednotlivé objekty přisvojovány, jsou součástí širšího procesu výstavby domova a jejich smyslem je vytváření domova a objektivizace jejich členů. Nakonec, vztah vlastnění je založen na vzájemnosti: složitost vztahu mezi lidmi a objekty vyjadřuje, že ne pouze my si přivlastňujeme je, ale ony se osvojují navzájem a obratem si přisvojují i ony nás.“ (překl. autorka)

jako vlastnost dané osoby či věci, ale naopak jako proces, při němž muži konfrontují s počítačovými technologiemi své představy o tom, kým ve vztahu k nim jsou.

Mluvíme-li o faktickém vlastnění na ekonomické úrovni problému, je v případě služebních počítačů mých informátorů vlastníkem bezpochyby zaměstnavatelská firma (či vlastní firma, jak je tomu u podnikatele Martina). Tyto podniky počítačové vybavení nakoupily, vedou je ve své evidenci majetku a rozhodují o jejich osudu. Přesto ve chvíli, kdy před ně usedají zaměstnanci, moji informátoři, statut daného přístroje se okamžitě mění. Vzhledem k tomu, že je dnes pro podnikatelský sektor i státní správu otázkou prestiže vybavit výpočetní technikou všechny své kanceláře a provozy, není překvapující, že se žádný z mých padesátníků o počítač nedělí s nikým dalším. Je proto velice jednoduché prohlásit přístroj, v jehož blízkosti denně usedám k plnění pracovních povinností, za „svůj“. Tento objekt je jednoduše můj, protože jej nikdo jiný neužívá (možná ani nesmí užívat), byl mi zaměstnavatelem přidělen a všichni ostatní také mají své vlastní. Stejně tak já jsem „jeho“, protože nikdo jiný než já nezná přístupový kód⁶², a beze mě se do něj nikdo nedostane.

Je zkrátka lidskou přirozeností vztahovat svá symbolická vlastnická práva na věci, které nám ve skutečnosti po ekonomické stránce nepatří. Ke kterým nám ale byla dána práva k výlučnému užívání (například zaměstnavatelem) či jsme si tato práva udělili sami na základě určitých okolností. „*Tim, že jsem si pořídil notebook, sám pro sebe, a v podstatě ... žena, jako šéfová firmy, si to všechno vede v ruce, ale já si duplicitně vedu všechno v počítači,*“ (M7:45) popisuje například Martin, jak pracuje na „svém“ notebooku, který si pořídil „sám pro sebe“. Ve skutečnosti je však notebook samozřejmě napsán na firmu, kterou vlastní a řídí jeho manželka. Dokonce i tu však Martin z užívání daného přístroje vylučuje a prohlašuje se jeho jediným uživatelem, v jeho očích i vlastníkem.

Informátoři v případě svých pracovních nástrojů vnímají velmi úzkou vazbu mezi svou rolí uživatele a rolí vlastníka. Vlastnická práva na daný přístroj konstruují na základě více méně výlučných práv jej v praxi užívat. Karel tak popisuje, jak mu kolegové na jeho počítači mohou něco důležitého poškodit. „*... nebo mi tam vlezli kluci, třeba jsem nebyl v práci, odpoledne si tam vlezli a blbli si tam na počítači. Něco si prohlíží, nevím, šoupnou si disketu a prohlíží si fotky, třeba. Nebo mi tam něco udělali blbě a pokazili mi soubory.*“ (M5:27) Karel má zcela přirozený pocit, že tam něco

⁶² Což je samozřejmě ve většině případů pouhá iluze, správci sítí na to mohou mít trochu jiný názor.

pokazili jemu, ne firmě, a to dokonce i přesto, že pracuje na dvousměnný provoz a o „svůj“ počítač se tudíž „dělí“ ještě s jedním kolegou.

Podobně si Franta stěžuje na výkon služebního přístroje, když říká: „*To v práci to je hrozný. Někteří tam mají taky dobrý stroje, ale ten můj, než se to rozehřeje, nahodí, to je běs.*“ (M2:12) Stěžuje si opět na „svůj“ přístroj, zatímco počítače ve vlastnictví kolegů chválí.

Počítačové vybavení svého pracovního prostředí si však nejvýrazněji ze všech přisvojuje Petr. Může to být proto, že ze všech informátorů tráví na svém pracovišti nejvíce času (někdy tam bývá až do půlnoci) a zároveň je obklopen více přístroji, než je tomu u ostatních. Především je však jeho pracovní pozice založená na jiném vztahu mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem. Jakožto samostatný vědecký pracovník a vedoucí katedry, který sám okupuje jednu plně vybavenou laboratoř, má zcela jiné pravomoci. Přímou jemu přichází nové softwary, on rozhoduje o nákupu výpočetních novinek a především, výsledky své výzkumné práce (ke které samozřejmě užívá počítače) prezentuje sám sebe a ne neosobní firmu. Jeho počítačem vybavené pracoviště si upravuje k obrazu svému a nemusí striktně poslouchat příkazy zaměstnavatele.

Jeho vlastnická práva na laboratoř a její vybavení se v jeho případě rozšířila i na členy rodiny. Dva synové k němu chodí používat internet, tisknout si soukromé dokumenty, ukládají si svá data na pevný disk vlastně univerzitního počítače a vůbec se v laboratoři chovají jako doma.

Uživatelské nároky u přístrojů fakticky vlastněné zaměstnavatelem se výrazně rozšiřují na celou rodinu především v případě služebních notebooků, které si z práce nosí domů David a opět Petr. Ani jeden na nich většinou neplní pracovní povinnosti, i když Petr jej alespoň s tímto úmyslem domu nosí. „*Jo, a občas, že si tam (na chalupu) třeba vezmu nějaký poznámky, vždycky si říkám, kolik toho budu dělat tam, data s sebou mám ještě na nějakým jiným disku, ale ne, to prostě není síla,*“ (M8:61) popisuje Petr jak to obvykle dopadá s jeho úmyslem využívat služební notebook ke svému pravému účelu, k plnění pracovních povinností. Skutečnost je však naprosto jiná. „*... to jsme třeba na chalupě, jo, tak tam si třeba vezmu notes s sebou, ale tam ho máme na jedinou věc, to znamená, že ... když nafotíme hodně snímků, takže to přetáhneme do toho, protože se mi do toho digitálního foťáku tolik nevejde.*“ (M8:63) Nejmladšímu synovi dokonce „svůj“ univerzitou vlastněný notebook přenechal po dobu celých letních prázdnin, aby se nenudil.

Z Davidových pracovních povinností se pak žádná z domova technicky plnit nedá. Pracovní notebook přesto doma má. Využívá jej, a příležitostně i ostatní členové rodiny, výhradně pro soukromé účely. Někdy si na něj stahuje fotografie z fotoaparátu, většinou jej však využívá k přístupu na internet. „*Mamka sedí tady v obejváku, kouká na televizi. Já tam se svým notebookem. (...) No, jak jsou teď ty přibližně seriály, tak když mi uteče třeba nějaký složitý souvětí, tak to mi tedy vůbec nevadí. Jo, takže k tomu klidně můžu čučet na internet.*“ (M1:4) David si služební notebook natolik oblíbil, až se zdá, že jej považuje za víc „svůj“ než velký rodinný počítač, do kterého „od sebe“ pouze občas přetáhne nějaké soubory s vědomím, že mu může být notebook kdykoliv odejmut.

Tím se dostáváme k formám vlastnění domácích počítačů. Lze předpokládat, že přístroje nacházející se v domácnostech respondentů jsou z ekonomického hlediska sdíleným vlastnictvím všech členů domácnosti. Popravdě řečeno, v rozhovorech jsem se po tom, kdo za přístroj skutečně zaplatil, nepídila. Pouze v případě Karla je vlastníkem syn, který si přístroj pořídil za vlastní peníze a dokonce si jej nedávno přestěhoval do nově zařízeného podkrovního bytu v domě rodičů. Karlova domácnost žádný jiný počítač nevládní.

U většiny respondentů by se tedy dalo předpokládat, že rodinné přístroje budou vymezovat jako „naše“. Ve skutečnosti tomu tak není ve všech ohledech. Muži jednotlivé rodinné počítačové technologie vnímají jako sféru, která je vlastní nějakému konkrétnímu členovi domácnosti.

Stejně tak je místo v rámci návyků domácnosti poskytováno i osobnímu počítači. Když je počítač (jakožto objekt i jako médium) přinesen domů, je postupně zaplétán do sítě domácností sdílených zvyků a pravidel. Jednotlivci k němu pak zároveň nikdy nepřistupují jako autonomní jednotky bez historie, ale jakožto individua s určitými intelektuálními a osobními předpoklady (například s absolutním odporem pro techniku), která si počítač „osvojují“ v souladu s rolemi, které v rámci domácnosti hrají. (viz Silverstone 1994, 97 – 99)

Vzhledem k tomu, že jsem se z domácností bavila pouze s otci⁶³, nemohu samozřejmě analyzovat proces, při kterém technologie vstupují do běhu domácnosti, tak, jak to dělají výzkumníci zaměřeni na roli ICT v rodinách (viz Morley 1986, Lull 1990, Lally 2002). Můj pohled, respektive pohled mých respondentů, je zaměřen pouze na to, jak nové technologie ovlivňují přímo jejich každodenní zkušenost v domácnosti,

⁶³ Plus pozorování v některých rodinách.

jak ji vnímají, jak se k ní vztahují a jak se na základě této zkušenosti definují. Následující odstavce si budou všimnout, za čí sféru muži rodinné počítače považují.

To se dá vyjádřit různými způsoby. Většinou na základě přivlastňovacího zájmena, kterého informátor při hovoru o vztahu k počítačům užívá. Zároveň i podle okruhu problémů, které řeší⁶⁴. Nejjednoznačněji svá vlastnická práva na rodinný počítač vyjadřuje Lád'ova manželka, která jej zakódovala, protože „*tam má plno údajů a nechce, abych jí to nějak prohlížel*“.⁶⁵ (M6:33) Méně razantně pak omezuje přístup Karlovi jeho syn. „*Jirka to měl udělaný tak, že jsme měli každý svoje heslo, abysme se mu nedostali ... nesmázli mu něco, co nechtěl. No, on tam měl Verču, měl tam mě, měl tam sebe. A maminku ne.*“ (M5:28-29) Karlův syn tak jednoduše vyjadřuje, že počítač je u nich doma především jeho sférou, do které je ochoten v určitých ohledech vpustit i sestru a otce. Nekompromisně z ní však vylučuje matku. Žádný z informátorů se pak nezmiňuje, že by rodinné přístroje, které považuje za svou sféru, zabezpečoval před ostatními členy domácnosti podobným způsobem⁶⁶.

Je nutné zdůraznit, že tyto kategorie vymezují výlučně na základě toho, jak situaci vnímají moji respondenti. Nikoliv na základě faktického popisu fungování rodinné struktury kolem počítače či výpovědí ostatních členů domácností. Je možné, že ti by popsali obrázek zcela jiný. Ten by však nevypovídal moc o tom, jak svůj vztah k rodinným přístrojům a počítačové oblasti vůbec vnímají právě padesátníci a jak na základě tohoto vztahu definují svou identitu.

Podle toho, jak se muži doma k počítačovým technologiím vztahují, se dají (i když samozřejmě ne vždy zcela jednoznačně) rozdělit do tří modelových kategorií:

- **Je to má sféra** – David, Franta a Martin očividně považují počítače za svou doménu. I když samozřejmě právo jej užívat mají všichni členové domácnosti (a hojně jej využívají), muži mají pocit, že oni jsou ti, kdo v otázkách počítačů doma rozhodují a zodpovídají za ni. Nad domácími přístroji dohlíží a zodpovídají za instalaci nových aplikací. Především mají hlavní slovo v materiální stránce věci. Řeší

⁶⁴ Zda se zajímá jen o aplikace, které užívá, nebo řeší i způsob internetového připojení, vypočítává výhody a nevýhody různých jeho poskytovatelů nebo či řeší třeba vybavenost jednotlivých přístrojů.

⁶⁵ Jeho žena se žije jako novinářka v regionálním deníku a rodinný počítač používá především k přivýdělku v jiných, často internetových periodikách.

⁶⁶ Bylo by jistě zajímavé se tímto momentem ve výzkumu dále zabývat. Na podobné principy upozorňuje i Lally, která si všimla, že přístroje rodičů přirozeně užívají běžně i děti. Avšak je-li jednou počítač dán přímo dítěti, je jeho užívání rodiči většinou ze stran ratolestí vnímáno jako nežádoucí zásah do soukromí. (Lally, 2002)

problémy kolem oprav, posuzují ceny poskytovaných služeb, většinou stojí za rozhodnutím počítač či internetové připojení domů pořídit. Když rodina řeší prostřednictvím počítače nějaký zásadní problém (například nakupuje zboží či služby), většinou se jej ujímá právě otec. Ten samozřejmě nemá výhradní právo k užívání počítači ani k rozhodování o souvisejících záležitostech. Dalo by se však říci, že má „poslední slovo“. Jednoduše vnímá, že má k výpočetní technice blíže než ostatní.

- **Tuto sféru se dělím s dalšími členy rodiny** – Jarda, Petr a Standa⁶⁷ se necítí být ve svých rodinách počítačovými odborníky. V některých ohledech se ochotně spoléhají na své okolí – výlučně děti, nikoliv manželky. Většinou jsou stále těmi, kdo zajišťují technický chod věcí. Potomky však uznávají jako zběhlejší uživatele internetu, vypalovaček a jiných aplikací. Jsou si ale jisti, že v některých ohledech zase předčí oni své ratolesti. Vůči manželkám si však muži stále ponechávají hlavní slovo. Tyto domácnosti vždy vlastní více počítačových přístrojů, kdy jeden z nich je obvykle vnímán jako otcův a ostatní „patří“ dětem. Není však zřejmé, zda právě vybavenost více počítači hraje v tom, jestli se muži o tuto sféru podělí s dětmi, významnou roli⁶⁸.
- **Má sféra to není** – Muži v této kategorii podléhají v počítačových otázkách vůli jiných členů domácnosti. Karel přímo synovi, Láďa taktéž synovi a současně i manželce. Oba dva se sice občas o technické záležitosti kolem rodinného přístroje zajímají, nemají však žádná rozhodovací práva a dokonce i přístup je jim omezen. Muži počítače nepovažují za svou sféru, proto těm druhým do této oblasti nemluví a nechají se v ní vést. Ostatní členy domácnosti uznávají jako mnohem zkušenější uživatele, sami k počítači usedají spíše výlučně. V práci s ním však oba pracují běžně.⁶⁹

Trochu odlišně vnímají muži sami sebe ve vztahu k počítačům v rámci pracovního prostředí. Nepopisují, jak moc či málo je to jejich sféra. „Já“ v případě pracovního

⁶⁷ Momentálně žije Standa sám, před rozvodem však s ním jeho děti žily ve společné domácnosti. Vzhledem k tomu, že neprogramovaly jako otec, nepovažoval je možná v počítačové otázce za rovnocenné partnery. Dnes děti mají své vlastní přístroje, Standa se tedy s nimi o sféru počítačů alespoň z části dělí.

⁶⁸ Takový závěr by vyžadoval další rozhovory a analýzy, proto se k němu nebudu uchýlovat. Na základě mé sondy se mi však zdá velmi pravděpodobný.

⁶⁹ Není nezajímavé, že synové obou respondentů jsou v oboru výpočetní techniky profesionály a počítače do domácnosti proto od začátku zaváděli oni. Karel s Láďou k nim tedy od začátku přistupovali jako k těm, kdo u nich doma tomuto oboru rozumí a tudíž o něm i rozhoduje. Jinak však na situaci reagovala Láďova manželka, která před manželem ve vztahu k počítačům dominuje.

prostředí ustupuje do pozadí a místo něho nastupuje egalitářství. Jejich pracovní zkušenost je především vystavěna na principu, že počítač je běžný pracovní nástroj, který musí bezpodmínečně zvládat všichni. To, jaké konkrétní aplikace kdo využívá, jestli je pak někdo ve skutečnosti pohotovější a jiný pomalejší, už pro vnímání sama sebe v počítačovém pracovním prostředí nehraje roli. V práci jsou pro ně totiž počítače **sféra nás všech**⁷⁰.

6.4.4 Závěr

Muži se ve světě počítačů zabydlují po svém. Z nabídky si vybírají, co pro sebe potřebují, vytváří si své pevné uživatelské návyky, které pak již jen s drhnutím mění či více rozšiřují. Ve svých počítačových praxích jsou konzervativní. Ke změnám je vede hlavně vědomí reálné potřeby či zjištění, že jim to významně ulehčí práci.

Ve většině případů považují všichni muži otázku počítačů v rámci domácností za svou doménu. Někteří se cítí být výlučnými počítačovými operátory, jiní tento vztah vnímají pouze k některým přístrojům či za určitých situací. Avšak identita, kterou v domácím počítačovém prostředí přijímají, může být zcela odlišná od identity uživatele, kterou se definují v sociálních strukturách mimo domácnost. To, jak se jako uživatelé vnímají a posuzují, zásadním způsobem ovlivňují lidé kolem nich a role, které v jednotlivých prostředích hrají. Touto otázkou se bude zabývat následující kapitola.

6.5 SFÉRY – V PRÁCI A DOMA

Sféry sociálního prostředí, v nich muži svou zkušenost s počítači zažívají, považují za centrální kategorií, která předurčuje, jaká ona zkušenost nakonec je. Přesto se k nim dostávám až v samém závěru analýzy. Tato kategorie a její dvě podkategorie „v práci“ a „doma“ hrají v rozhovorech hlavní roli. Zásadním způsobem prostupují všemi kontakty, jaké muži s počítačovou technologií mají, a okolnostmi, které je podmiňují. Samostatně se jim věnuji až k závěru, protože do ostatních kategorií pronikají natolik, že bylo nutné nejdříve ujasnit ostatní pojmy, kategorie a aspekty. Text by jinak nebyl přehledný. Nyní

---

⁷⁰ Tento závěr může silně ovlivňovat skutečnost, že mými informátory byli především zaměstnanci, a to řadoví. Jako svou sféru pak už vnímá počítače v práci podnikatel Martin, který tráví veškerý pracovní den jenom s manželkou, která počítače v oblibě moc nemá. Jinak by možná vnímal počítačovou oblast v práci i manager malé firmy, jejímiž zaměstnanci jsou výlučně manuální pracující, a on je proto jediný, kdo s počítači pracuje.

je na místě utřídit, co už bylo dříve řečeno, doplnit vše o další horizonty a vyzdvihnout nejpodstatnější momenty.

6.5.1 Definice

Sociologie obvykle nahlíží kategorii „práce“ ze dvou rovin. Za prvé ji chápe jako proces, při kterém lidé aktivně užívají určité nástroje s účelem vytvořit objekt či poskytnout službu. Za druhé pak vnímají všechny sociální vztahy kolem a v rámci takového pracovního procesu. (viz Jandourek, 2001) Pro mou analýzu je pak nutné zdůraznit definici, která se může zdát „nesociologicky“ primitivní, avšak zásadní. „Práci“ totiž moji informátoři vymezují hlavně na základě časového a prostorového hlediska. Je pro ně místem, kam pravidelně a organizovaně dochází za účelem pracovního procesu. V tomto prostoru se zaplétají do výše zmíněných sociálních interakcí. Tráví zde podstatnou část svého dne, přichází a odchází většinou v předem stanoveném čase. V tuto dobu by se teoreticky „neměli“ věnovat ničemu jinému, než jim určeným pracovním činnostem. Říkají-li tedy moji padesátníci, že něco dělají v „práci“, myslí tím na konkrétním místě, v konkrétní dobu, v rámci dané pracovní činnosti a v zapojení do tamních sociálních vztahů. Zároveň tato sféra neexistuje izolovaně, ale je odvislá od tlaků zvnějšku.

Definujeme-li *doma* můžeme tak činit ze tří různých úhlů pohledu. Za prvé tímto pojmem můžeme chápat *domov*. Podle Silverstona je domov kulturní konstrukt, kterým se vztahujeme k určitému místu, s nímž se cítíme být emocionálně spjati. (Silverstone 1994, 26) Za druhé tak můžeme odkazovat na *rodinu*. Tedy sociální jednotku definovanou vztahem mezi dětmi a jejich rodiči spojenými sociálně uznávaným svazkem, popřípadě i dalšími příbuznými. Do třetice odkazuje na *domácnost*, ekonomickou i kulturní jednotku, jejíž působení je omezeno určitým fyzickým prostorem. V jeho rámci, za hranicemi domácnosti, mohou tyto jednotky „*define for themselves a private and a public moral, emotional, evaluative and aesthetic environment – a way of life – which they depend on for their survival and security as much as they do on their material resources.*“⁷¹ (ibid., 49) Vztah mezi jednotlivými

⁷¹ „*definovat si soukromou i veřejnou, morální, emocionální, hodnotící a estetické prostředí – způsob života – na kterém jsou závislí jako na zdroji informací a ochrany, stejně jako na jejich materiálních zdrojích.*“ (překl. autorka)

výše nastíněnými koncepty Silverstone shrnuje slovy: „*Families create home and live in households*“⁷². (ibid., 33)

Lull používá mnohem jednoduší vymezení domácnosti. Popisuje ji jako složitou směsici lidí, sociálních rolí, vztahů na základě síly, rutinních aktivit, procesů interpersonální komunikace, charakteristik, které vytváří domácí prostředí, a technologických přístrojů a spotřebičů. (Lull 1990, 159)

Výzkumy domácího užívání médií v rámci každodennosti se ze začátku orientovaly především na rodiny (Morley, 1986; Lull, 1990). V poslední době se v odborných pracích objevují spíše pojmy domácnost nebo domov a píše se hlavně o domácím užívání s přihlédnutím i na pouze některé členy (Lally, 2002; Bakardjieva, 2005; Haddon, 2000).

Já v tomto textu užívám pojem *doma* především proto, že se takto o sféře svých privátních zkušeností vyjadřují respondenti. Chápu tím fyzický prostor, v němž žije rodina, a zároveň i komplex sociálních interakcí, které se mezi členy rodiny v rámci tohoto prostoru odehrávají. *Domov* pak zároveň „*cannot be thought of in isolation from the economic, political and cultural structures within which (...) (it) is embedded, including the need for engagement in processes of consumption to maintain (...) (its) infrastructure.*“⁷³ (Lally 2002, 100)

6.5.2 Literatura

Je až s podivem, jak málo pozornosti věnují mediální výzkumníci každodennímu užívání informačních a komunikačních technologií v rámci pracovního prostředí. Pokud ano, soustředí se především na změny pracovních postupů a reorganizaci, které s sebou nová média přináší. „Práce“ je minimálně studována jako sociální prostředí, které ovlivňuje mimo jiné i mediální chování sociálních subjektů za svými hranicemi (časovými a prostorovými). Z části se o to pokouší sborník *New Technologies at Work*, jehož autoři, z velké části antropologové, vychází z předpokladu, že pracovní prostředí a nové technologie jsou integrovanou součástí prostředí sociálního. Tato publikace přispívá k debatě o změnách pracovních praxí, které s sebou tyto technologie přináší, a mluví o takzvaných sociálně-technických systémech. (Garsten a Wulff, 2003) V zásadě

⁷² „*Rodiny vytváří domovy a žijí v domácnostech.*“ (překl. autorka)

⁷³ „*nemůže být vnímán izolovaně od ekonomických, politických a kulturních struktur, v jejichž rámci funguje a od nichž odvisí jejich schopnosti v procesu konzumace zásobovat svou infrastrukturu.*“ (pozn. autorka)

však hranici mezi „v práci“ a „doma“ nepřekračují a svou pozornost zaměřují téměř výhradně na to, jak je nástup nových technologií spojen se změnami v principech pracovních procesů⁷⁴.

Když Sonia Livingstone popisuje, jak děti užívají různé informační a komunikační technologie, včetně počítače, zaměřuje se nejen na jejich domácí prostředí, ale i školu a kroužky. Hovoří nejen s dětmi, ale i s rodiči a učiteli. (Livingstone, 2002) Demonstruje tak, jak je pro celistvý obraz každodenních praxí publika důležité vnímat domácí užívání médií na pozadí uživatelských praxí mimo domov (v případě dospělých především v práci) a obráceně.

Počítačové technologie vnesly do pracovního procesu zcela nové možnosti v porovnání s předchozí televizí či rádiem například. Především se staly jedním z hlavních pracovních nástrojů většiny profesí. Některé pracovní postupy zjednodušily a zpřístupnily je i pro využití k soukromým účelům, například způsob vyhledávání informací či jejich archivace. Zároveň nastavily určité standardy dnes už všeobecně přijímané při běžné mezilidské komunikaci. A tak je dnes většina korespondence (soukromé i s úřady) vyřizována prostřednictvím elektronické pošty, dopisy jsou psány v textových editorech a tištěné. Tyto komunikační návyky si pak generace padesátníků do svého soukromí přenáší právě z pracovního prostředí. Proto by bylo bezúčelné při analýze procesu, ve kterém se tito lidé s počítačovými médii v každodenní praxi setkávají, věnovat slepě pozornost výhradně soukromé nebo pouze veřejné či pracovní sféře. Sociální význam počítačových technologií vždy vyplývá z konkrétního kontextu a způsobu užívání, které však neexistují izolovaně.

Tímto směrem však mnoho výzkumníků nevykročilo ani v případě jiných než počítačových médií. Výjimkou jsou Haddon a Silverstone, kteří se zabývali problémem práce z domova za užívání ICT. Kladli si tři otázky:

1. Je dostupnost telefonních nebo počítačových technologií důležitým faktorem při rozhodnutí pracovat z domova?
2. Ovlivní práce z domova nějak chod domácnosti a s jakým dopadem na ostatní informační a komunikační technologie v domácnosti?
3. Povede uvedení daných technologií do domácnosti k tomu, že je začnou užívat i ostatní členové a že budou užívány i k jiným než pracovním účelům?

(Haddon a Silverstone 1995, 400)

⁷⁴ Což je v historii mnohokrát potvrzená zákonitost.

Zjistili, že ačkoliv nové technologie některé práce z domova zásadním způsobem ulehčují, nejsou nejdůležitějším faktorem při rozhodování, zda se tomuto způsobu obživy věnovat. Mnoho profesí, především úřednické povahy, vykonávali lidé z domova dávno před tím, než si nové technologie pořídili. To, co má na jejich rozhodnutí mnohem větší vliv jsou sociální a ekonomické podmínky. Práce z domova za užívání ICT poskytuje dle autorů lidem dočasnou prostorovou flexibilitu, jejíž povaha je dána komplexem sociálních faktorů. Zavedení telefonů a počítačových technologií do domácnosti a jejich začlenění mezi technologie již vlastněné s sebou přináší nové vzory regulace i nové dohody o potřebách a prioritách domácnosti. Další členové domácnosti jsou inspirováni k jejich užívání v rámci domácnosti i mimo ní. Pouze výjimečně je pracovníci i ostatní užívají výhradně k práci. (ibid., 410 – 411)

Částečně se problému práce z domova dotkla i Lally. Mezi své respondenty zahrнула mnoho lidí, kteří buď měli svou kancelář přímo v domě nebo na domácím počítači dodělávali, co v práci nestihli. Všimá si, jak se jim právě kvůli rodinnému počítači znejasňují hranice mezi tím, co je soukromá a co je pracovní záležitost. Taková situace s sebou přináší nutnost nových sociálních dohod a pravidel, které pomohou tyto dvě sféry od sebe jasně odlišit nejen pracovníkům, ale i ostatním členům domácnosti.. (Lally 2002, 102).

Lally si také všimá, jak se se vstupem počítače do domácnosti začíná přeměňovat i domácí prostředí, které je přizpůsobováno potřebám uživatele a činnostem, které na počítači provádí. Místa, v nichž jsou přístroje umístěné, pak získávají podobu malých kanceláří. „*The home into which the information appliance has been incorporated becomes more workplace-like, as some of the dominant cultural meanings and associations of the computer are imported into the domestic setting. Home „offices“ are set up.*“⁷⁵ (ibid., 221)

Haddon a Silverstone pak upozorňují, že výzkumníci jen málo pozornosti věnují velmi důležitému momentu vstupu ICT do domácnosti, což se často děje právě za účelem práce. Práce z domova je tak pro ně „*important route into the home for these new technologies.*“⁷⁶ (1995, 412)

⁷⁵ „Domov, do kterého je začleněná výpočetní technika, se stává tak trochu pracovním místem a některé z dominantních kulturních významů a představ o počítači jsou zakomponovány do domácího prostředí. Vznikají domácí kanceláře.“ (překl. autorka)

⁷⁶ „důležitou cestou, jíž se nové technologie dostávají do domova.“ (překl. autorka)

6.5.3 Z práce domů, z domova do práce

Vztah daných sfér, v nichž padesátníci zažívají své zkušenosti s počítači, je dialektický. Prolínají se, jedna je ovlivňována druhou, jedna bez druhé by neexistovala v podobě, kterou muži znají. Jsou zónami, mezi nimiž se volně pohybují nejen samotní uživatelé, ale i počítačové vybavení, informace, návyky, ale i představy, hodnoty a názory na svět. Specifika každé z nich zásadním způsobem ovlivňují, jak muži v důsledku vnímají sami sebe, své schopnosti a vztahy v dané zóně i v té druhé. Jak píše Lally:

*„the boundary between home and work is often a complex interface, rather than a barrier which keeps these domains separated. Further, this boundary is constantly in the process of being constructed and reconstructed, as a process of negotiation between the activities and objects of one domain and that of the other.“*⁷⁷ (Lally 2002, 105)

V žádném případě však tyto sféry nejsou totožné. Naopak, každodenní zkušenosti padesátníků s počítači jsou doma a v práci naprosto odlišné. A proto nejen počítače jinak užívají v práci a jinak doma, ale především zcela odlišným způsobem vnímají sebe a svém místo ve světě počítačových technologií. Není proto neobvyklé, aby sebevědomý uživatel pracovního programu vnímal doma své počítačové schopnosti jako omezené a raději využíval služeb prostředníka.

Technologie v jednotlivých sférách vždy vstupují již do předdefinovaného prostředí sociálních vztahů a rolí. Toto prostředí na ni určitým způsobem reaguje a sociální danosti mění. Jakým směrem a v jaké míře však nakonec vždy závisí na původní struktuře, dané technologii, okolnostem a kontextu jejich střetu, osobnostních dispozicích jednotlivých uživatelů, ale zároveň i od obdobného procesu, který se současně odehrává ve sféře druhé. Sociální zkušenosti padesátníků s počítači jsou tak komplikovaným komplexem mnoha aspektů.

Muži v těchto sférách užívají počítače ke dvěma druhům činností – k pracovním a k soukromým. Je však zcela zavádějící předpokládat, že pracovní činnosti jsou vždy

⁷⁷ „Hranice mezi domovem a prací jsou často spleťtým prostředím, spíše než bariérou, která od sebe tyto domény dělí. Zároveň je tato hranice neustále konstruována a rekonstruována procesem, v němž se setkávají aktivity a objekty z jedné domény s těmi z druhé.“ (překl. autorka)

vykonávány v práci a soukromé doma. Naopak, muži druh svých aktivit na počítači ne vždy určují výhradně tím, v jakém prostředí k přístrojům přistupují⁷⁸.

Sonda pak především ukázala, že v kontextu technologií muži zdůrazňují hlavně význam sféry „v práci“. Považují ji ve svém vztahu k počítačům za určující, je pro ně studnicí, z níž čerpají i v jiných životních situacích. Mluví-li však o práci, nemají tím často ani tak na mysli místo, kam dochází za účelem výkonu určité činnosti, za kterou jsou placeni. Je pro ně především dějištěm sociální interakcí (se spolupracovníky, klienty, ...), které ne vždy vychází pouze z povahy pracovního procesu (vztah s kolegy spíše jako s přáteli). Práce je tak pro ně zdrojem:

- **motivace** – Té se jim dostává formou mírného nátlaku, jež je na ně zaměstnavatelem vyvíjen. Zaměstnavatelé jednoduše potřebují, aby muži schopně užívali nejdůležitější pracovní nástroj doby (počítač), jehož užívání (jakýchkoliv jeho aplikací) se u všech respondentů stalo v posledních letech podstatnou náplní pracovních povinností. Tento nátlak muži vnímají především jako potřebu. Potřebu bezpodmínečně užívat něco, bez čeho by nemohli vykonávat své povolání.
- **uživatelských praxí** – Právě v práci se muži naučili ovládat většinu aplikací, které užívají při pracovním procesu, ale i v soukromí. Často jsou to i činnosti, které k samotnému výkonu práce nepotřebují (užívání internetu, Wordu, ...). Málodky se tyto praxe učí organizovaně nebo dokonce účastí v odborných kurzech. Většinou jim ve spolupráci s ostatními kolegy přichází na kloub postupem pokus omyl, někdy jsou do nich přímo zasvěceny blízkou osobou. Často pak přijdou v práci do styku se přístroji a aplikacemi, ke kterým by nikde jinde neměli ani přístup.
- **informací** – Práce je především místem výměny informací. Muži sice tvrdí, že si s kolegy o počítačích nepovídají, na druhé straně jsou pro ně tyto osoby často hlavním nebo i jediným zdrojem informací o počítačové sféře. Dozvídají se o cenách různých služeb, zajímavých stránkách i novinkách v oboru. Především však získávají informace o zkušenostech jiných lidí, které jim pomáhají k lepší orientaci v oblasti.
- **přirozených situací** – Takto označují skutečnost, že muži (zdánlivě z nepochopitelných důvodů) upřednostňují využívat počítačové technologie v práci a doma se pak jimi již nezabývají. Muži se kvůli pracovním povinnostem vyskytují

⁷⁸ I když tím zaměstnavatelé zcela jistě nadšeni nejsou.

před počítači téměř denně, a je proto pro ně přirozenou praxí, využít je v tuto dobu i k činnostem soukromým. A to i přesto, že doma přístup k počítači i internetu mají.

- **podnětů pro srovnávání, hodnocení a vnímání sebe sama** – V souvislosti s počítači nepřichází muži do styku obvykle s jinými osobami než se spolupracovníky. Společně s nimi dennodenně sedí před monitory a řeší společné počítačové problémy. Prostředí práce jim tak přináší nejucelnější podněty k úvahám o tom, jaké mají v oblasti počítačových technologií místo. V práci se pravidelně setkávají s odborníky (ICT pracovníky), těmi, co s počítači moc neumí, ale především s mnoha lidmi, kteří je používají totožnými způsoby a k totožným cílům. Ti jsou pro ně podněty pro srovnávání svých vlastních zkušeností a tedy k hledání své identity. Prostředí práce pak pro ně představuje i přístupný model toho, jak to asi v souvislosti s počítači chodí všeobecně ve společnosti.
- **materiálního vybavení** – Muži si z práce nosí domů nejen služební notebook, ale i levně odkupují vyřazené přístroje.

Největší zásluhy sféře „v práci“ muži přiznávají jako iniciátorovi a zprostředkovateli jejich počítačových začátků. Velmi zřetelně vnímají, že za to, jak s počítači zachází dnes, vděčí především nutnosti s nimi nakládat v práci. Zaměstnavatelé jim tak zprostředkovali přístup a umožnili zakomponovat počítačové technologie do svých každodenních zkušeností. Bez tohoto momentu by si možná k počítačům cestu nenašli. To sledují i u svých známých a blízkých, kteří nejsou samostatnými uživateli především proto, že je k tomu jejich profese nenutí.

Zajímavým momentem je postupné aplikování získaných návyků a dovedností i do soukromých praxí. Muži tento proces příliš nerozebírali. Z jejich vyprávění jednoduše vyplývá, že díky pravidelnému užívání v práci prostě pochopili, že jim počítač může ulehčit práci a zpřístupnit nové dimenze komunikačního prostředí. Postupně začali své návyky aplikovat i v soukromé sféře, když potřebovali něco vytvořit nebo zařídit pro sebe či své blízké. Podobného vývoje si všímá i Lally. Tvrdí, že nejčastěji přebíranými praxemi jsou ty, jež mají administrativní charakter a které nahrazují dřívější manuální postupy. (Lally 2002, 105) Pro soukromé účely tak moji respondenti brzy podlehlí především kouzlu webových stránek. Počítač je pro ně ale nejen důležitým nástrojem k vyhledávání informací, ale zároveň i k jejich dalšímu zpracování (Word, Excel), řazení, třídění a archivaci.

Samozřejmě stejný přenos informací, zkušeností a identit směřuje i z domácí oblasti do práce. Pro muže však v počítačových zkušenostech nehrál tak zásadní význam, jaký celou dobu rozhovorů nacházeli ve směru ze sféry v práci. Předně absence určitých domácích uživatelských návyků neohrožuje jejich pracovní potenciál a dovednost. Avšak ve chvíli, kdy muži něco neužívají v práci, většinou si k dané aplikaci cestu už nikde jinde nenajdou. Tento vývoj lze sledovat u Karla. Jeho nepotřeba užívat internet k pracovním povinnostem může být jedním z důvodů, proč se na WWW stránkách příliš neorientuje a postrádá schopnost smysluplně formulovat zadání pro vyhledávání. Avšak ne právě nadšený uživatel Lád'a tuto schopnost má, a to i přesto, že narozdíl od Karla doma internet neužívá. Někdy je však nucený na něm vyhledávat v práci.

Činností, které muži vykonávají z domova, není mnoho. Většinou se omezují na koníčky či internetové vyhledávání informací, ke kterým jim kterým zaměstnavatel zablokoval přístup. Občas doma pokračují v práci Martin a Franta. Petr a Jarda si zvykli užívat pro řízení domácnosti určité návyky z kanceláří (kalkulace příjmů a výdajů, evidence majetku, ...). Lally si v tomto ohledu všímá, že právě *„the strong asociation between information technology and contemporary workplace administrative practices, coupled with the insertion of work-mode activities into the home environment, means that the home computer is often drafted into a range of household management tasks.“*⁷⁹ (Lally 2002, 105) Sonda však ukazuje, že tak tomu není vždy, a že se padesátníci doma rádi jakýmkoliv počítačovým aktivitám vyhnou a upřednostňují jiné činnosti. Což je zase z velké části způsobeno tím, že si v práci už vyřídili i soukromé záležitosti. Neustálé prolínání počítačových aktivit a s nimi spojených symbolických významů z jedné sféry do druhé je tak svým způsobem podstatou počítačových zkušeností padesátníků.

6.5.4 Závěr

Počítačové technologie jsou dnes jedním z hlavních nástrojů používaných v rámci téměř jakékoliv pracovní činnosti. Ačkoliv tedy muži provádí při výkonu povolání naprosto odlišné úkony, používají k tomu podobné nástroje – počítačové technologie. To, co však dělá jejich zkušenost s počítači jedinečnou, jsou především ony sociální vztahy kolem a

v rámci pracovního procesu. To, jak se muži v práci s počítači učí, k jakým všem aplikacím mají přístup, jakou měrou a k čemu všemu počítače užívají, jaké má užití počítače důsledky na změny pracovního postupu, jak jsou počítače spravovány a tak dále, to vše má vliv na to, jak se muži v počítačovém prostoru zabydlí, jak zařadí počítačové technologie ve svých myslích. Především to zásadním způsobem ovlivňuje jejich postoj k počítačům mimo pracovní prostředí, po pracovní době, při jiných činnostech a v sociální interakci s jinými lidmi.

Skutečnost, že muži většinu svých zkušeností získávají v práci a teprve posléze je rozšiřují i domů, zásadním způsobem ovlivňuje i jejich chápání počítačových technologií. Ty jsou pro ně především pracovním nástrojem. Tedy prostředkem vykonávání určitých činností, cíleného vyhledávání informací a manažerování životů svých i blízkých lidí. Počítač je v očích padesátníků schopen jakékoliv jiné funkce plnit jen výjimečně. Samozřejmě s výjimkou amatérského programátora Standy, který naopak své pracovní zkušenosti s počítači považuje za méně podstatné a především i méně hodnotné.

---

⁷⁹ „asociace mezi informačními technologiemi a současnými administrativními pracemi spolu se vstupem pracovních aktivit do domácího prostředí mají vliv na to, že je počítač často zapojen do řízení domácnosti.“ (překl. autorka)

7 STARŠÍ PÁNOVÉ A TECHNOLOGICKÉ NOVINKY – ZÁVĚREČNÁ DISKUSE

Je nutné zde přiznat, že jsem si téma padesátníci a počítače vybrala v očekávání určité problematičnosti, která vyplývá ze spojení *starších* pánů a *nových* počítačových médií. Předpokládala jsem, že pánové budou vůči těmto novinkám zdrženliví a budou přemýšlet o budoucnosti, kterou přinesou. Především jsem čekala, že se budou snažit reflektovat svůj věk, který mohou vnímat ve vztahu k počítačům jako handicap. Budu se proto teď chvíli věnovat tomu, jak tyto předpoklady v analýze uspěly.

Společenskovední teoretici o nových médiích a jejich vlivu na budoucnost světa rádi spekulují. Píší o takzvané informační společnosti (*information society*). Na jedné straně vyzdvihují možnosti virtuální reality, na straně druhé varují před přetechizováním našeho přirozeného prostředí. (viz Livingstone 2002, 1 – 3) Od utopistických vizí přechází k pesimistickým výstrahám. Miller a Slater tyto nejednoznačné reakce sledují i mezi obyvateli Trinidadu, v jejichž chápání internetu dochází k „*a notable oscillation between excitement and anxiety*.“⁸⁰ (Miller a Slater 2000, 19) Podobně i Lally tvrdí, že: „*The mix of emotions associated with technological ambiguity is found not only at the level of public discourse, but also at the level of individual responses to new technology*.“⁸¹ (Lally 2002, 48)

Padesátiletí muži, s nimiž jsem hovořila, jsou však v otázkách vlivu nových technologií na svět mnohem méně vyhranění. V jediném případě jsem se nesečkala s názorem, že cesta počítačových médií vede „do pekla“. Nikdo nenaznačil, že by snad trpěl technofobií. I Lád'a, který se vůči počítačům ze všech respondentů choval nejvíce odtažitě, prohlašoval, že je to dobrá věc, bez které se dnes už domácnost neobejde. „*Tak u nás je to fantastickéj pomocník. Strašnej. To ušetří strašně práce. Co bych třeba dělal hodinu, tak já to mám za tři minuty hotový. Úžasnej, to je urychlení úžasny,*“ potvrzuje taktéž Karel.

Jejich nadšení však zná mezí. Stejně jako se nebojí žádných katastrof, stejně tak ani neočekávají žádné zářné zítřky, které by nám mohly nové technologie zaručit. Jednoduše vnímají výhody a ulehčení práce, které s sebou počítače do jejich každodenní

⁸⁰ „*je znatelná oscilace mezi nadšením a úzkostí.*“ (překl. autorka)

⁸¹ „*Mix různých emocí spojených s dvojsmyslností technologií je znatelný nejen na úrovni veřejných diskurzů, ale také na úrovni individuálních reakcí na nové technologie.*“ (překl. autorka)

praxi přinesli, avšak nemají tendence je přeceňovat. Počítače jsou prostě „fajn“ a tím to končí.

Muži ani nevzpomínají na dobu bez počítačů, ve které vyrostli a která by jim mohla být srozumitelnější. Silně vnímají momenty pronikání do krajiny nových technologií, avšak ne jako krizové okamžiky. Toto imaginární zpoždění je v jejich očích nestaví do pozice „zpátečníků“ „zpozdilců“. Naopak na sebe berou roli moudrých mužů, kteří si jasně uvědomují své možnosti a meze, jsou si jasně vědomi, kam v tomto světě patří. Jsou si v něm jisti a netápají. Nepoužívají proto ani dichotomii starý a mladý. Pokud ano, tak pouze výjimečně a snad i proto, že si byli vědomi, že s nimi rozhovory dělám, právě protože jsou starší. Ani sami se tak však neoznačují, ani nepřipouští možnost mírné dezorientace v divoké počítačové době. V jejich pojetí doba i oni jsou naprosto v pořádku, a jejich vzájemná interakce taktéž. Připouští, že jejich zkušenost s počítači je zcela jiná než zkušenost jejich dětí. Jsou si však vědomi, že jde o nezvratnou zákonitost, která do podobné situace za pár let přivede i jejich děti.

Své místo ve světě plném počítačů vidí naprosto jasně. Jsou jeho plnohodnotnými občany, kteří z něj profitují a orientují se v něm. O padesátnících jako uživatelích se tedy souhrnem dá říct, že jsou nadšenými fanoušky počítačových technologií. Oceňují jejich přínos pro společnost, pro své neblížší okolí i sebe samotné. Považují se za plnohodnotné aktéry v počítačovém prostředí, cítí se v něm přirozeně a neví o žádném svém handicapu. Počítač je pro ně především nástroj, který jim ulehčuje práci a zjednodušuje mnohé každodenní praxe. Jeho užívání se pro ně stalo každodenní rutinou, kterou dobrovolně rozšiřují z profesních záležitostí i do osobní sféry. V zásadě jim však počítač jako praxe k srdci nepřirostl a ve volném čase upřednostňují jiné činnosti. Nestal se jejich koníčkem, jeho přítomnost nevyhledávají za každou cenu. Ani se mu však nevyhýbají. Jsou jednoduše aktivními uživateli, pro které není počítač důležitý sám o sobě, ale pro služby, které jim může zprostředkovat, nebo činnosti, při kterých jim ulehčí práci

Jednoduše řečeno, padesátníci se v žádném případě necítí být staří a stejně tak ani počítačové technologie nevnímají jaké fenomén, který je vlastní mladší generaci. Naopak, počítače vnímají velmi silně jako naprosto běžnou součást jejich každodenního života.

8 ZÁVĚR

Tato práce se snažila zjistit, jak se padesátiletí muži orientují ve světě digitálních médií, konkrétně, jaká je jejich každodenní zkušenost s počítači. Vycházela z předpokladu, že padesátníci se s touto technologií setkali až ve věku pozdní dospělosti, a proto jejich zkušenosti s počítači budou založené na jiných principech než zkušenosti lidí, kteří s počítačovými technologiemi vyrůstali.

Základem práce je analýza výzkumné sondy, jejímiž pilíři jsou hloubkové rozhovory s devíti muži. Jejich zkušenost s počítači byla předně nahlížena jako říze praktického užívání přístroje a symbolických významů, jež jsou základem pro hodnocení a redefinování sociální identity. Sonda se primárně neptala, jak, kdy, kde konkrétně padesátníci počítače užívají. Zajímala se především o to, jak se muži v měnícím se komunikačním prostředí zabydleli. Jak v něm vidí sami sebe a jak zároveň toto prostředí přizpůsobili svým zvyklostem a představám tak, aby pro ně bylo zcela srozumitelné.

Všichni respondenti zakomponovali počítač do svého přirozeného sociálního prostředí jako jednu z jeho nedílných součástí. Přístup k němu i k internetu mají jak v práci, tak i doma. Používají jej hlavně pro plnění pracovních povinností, kde musí ovládat velmi různorodé profesní softwary. Všichni s nimi pracují bez váhání, s rutinní jistotou a bez pocitu výjimečnosti. Počítač pak aktivně užívají i pro soukromé účely, a to nejen v práci, ale i doma. Toto médium se pro ně stalo důležitým pracovním nástrojem a zdrojem informací o světě. Méně jej už užívají k odpočinku či k zábavě, téměř nehrají hry. Počítače nevystřadily starší média z jejich mediálního prostředí, naopak jejich možnosti rozšířily a doplnily.

Sonda předně ukázala, že to, zda člověk počítač nebo internet nakonec užívá či neužívá, k jakým činnostem, popřípadě s jakou mírou samostatnosti, je vždy výsledkem souhry mnoha faktorů a okolností. Svou úlohu sehrávají osobnostní předpoklady daného individua, role, jaké má v rámci rodiny či různých komunit, vzory, které vidí kolem sebe.

Ačkoliv muži žijí v mnohvrstevnatém sociálním prostředí, svou zkušenost s počítači směřují výhradně do dvou sfér - v práci a doma. Hranice mezi těmito sférami nejsou striktně vyhraněné a nepropustné. Naopak jsou místem setkávání zvyklostí a představ, prostorem volného pohybu osob, informací, praxí, zvyklostí, hodnot a představ. Obě tyto sféry mají zásadní a nezastupitelný význam pro utváření konečné

zkušenosti s počítači. A to i přesto, že muži upřednostňují užívat počítače především v práci, kde také získávají většinu dovedností, které až posléze rozšiřují i domů.

Muži předně k užívání počítače potřebují výrazný impuls. Tím je nejčastěji silně vnímaná potřeba danou činností provést právě prostřednictvím počítače. Muži s počítači jednoduše pracují především a nejčastěji proto, že jde o nezbytnost v zaměstnání, následně se však nevyhýbají jejich využití pro soukromé účely. Silná potřeba využít počítač, obvykle vyvolaná určitým vnějším tlakem, je také vede k rozšiřování dovedností a ke změnám zvyklostí. Sonda v žádném případě nepotvrdila, že by aktivita při užívání počítače byla vyvolána vlastněním přístroje. Naopak, všichni muži přístup k technice měli, ne vždy však počítač aktivně využívali.

Počítače vstoupily do reality mužů, která je již organizovaná a strukturovaná, s již existujícími vzory interakcí a aktivit. Proto způsoby, jak se muži v prostředí počítačů zabydlují, a impulsy, které je k užívání vedou, z velké části ovlivňují právě sociální vztahy, v nichž jsou muži účastni jak doma, tak i v práci. Zároveň zkušenost s počítači tyto sociální struktury mění.

Všichni padesátníci si ve svém okolí našli rádce, kteří jim na požádání poskytují rady, jak určité aplikace počítače užívat. Několik z respondentů rádo některé úkony nechá na prostředníkovi, který za ně vykonává činnosti, kterých buď nejsou schopni nebo u kterých necítí konkrétní potřebu je vykonávat sami (často nakupování zboží přes internet nebo vypalování disků). Především jsou však jejich uživatelské praktiky odvislé od rolí, které v jednotlivých strukturách mají, a zároveň jejich zkušenost s počítači tyto struktury proměňuje.

Padesátníci ve světě počítačů netápají, ale své místo v něm vidí naprosto jasně. Se svými uživatelskými dovednostmi, návyky a zkušenostmi jsou spokojeni a vědí, že jsou schopni je kdykoliv prohloubit a obohatit, když to bude nutné. Počítač je pro ně především pracovní nástroj, který užívají cíleně. Silně vnímají, že jsou v této oblasti samouky, které nikdo nevedl za ruku, a přesto do ní pronikli hlouběji než někteří lidé z jejich okolí (především manželky). Muži hodnotí přínos počítačů pro ně samotné velice kladně a neumí si bez nich představit chod jejich zaměstnavatelské firmy či dokonce domácnosti. Ve většině případů k nim však nijak silně netíhnou, nejsou pro ně předmětem bezmezného zájmu. Nevnímají se jako lidé, kteří dohání dnešní dobu. Naopak si jsou jisti, že jsou jejími plnohodnotnými obyvateli, kteří bez zaváhání zakomponovali počítače do svého přirozeného prostředí.

9 POUŽITÁ LITERATURA A ZDROJE

- Alasuutari, Pertti** (1999): Introduction. Three Phases of Reception Studies. In Alasuutari, P. (ed.): *Rethinking the Media Audience. The New Agenda*. London, SAGE.
- Bakardjieva, Maria** (2005): *Internet Society. The Internet in Everyday Life*. London, Routledge.
- Bakardjieva, Maria – Smith, Richard** (2001): The internet in everyday life. Computer networking from the standpoint of the domestic user. *New Media and Society*. 3 (1), s. 67 – 83.
- Berger, Peter L. – Luckmann, Thomas** (1999): *Sociální konstrukce reality*. Praha, Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Buckingham, David** (2002): The Electronic Generation? Children and New Media. In: *The Handbook of the New Media*. London, SAGE.
- Český statistický úřad** (2006): *Využívání informačních a komunikačních technologií v domácnostech a mezi jednotlivci*. (čerpáno dne 10. 5. 2007)
<http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/domacnosti_a_jednotlivci>
- Garsten, Christina – Wulff, Helena (eds.)** (2003): *New Technologies At Work. People, Screens and Social Virtuality*. Oxford, Berg.
- Haddon, Leslie** (2000): Social exclusion and information and communication technologies. Lessons from studies of single parents and the young elderly. In *New Media and Society*. 2 (4), s. 387 – 406.
- Hadon, Leslie** (2007): Roger Silverstone's legacies: domestication. In *New Media and Society*. 9 (1), s. 25 – 32.
- Haddon, Leslie – Silverstone, Roger** (1995): Telework and the Changing Relationship of Home and Work. In Heap, N. – Thomas, R. – Einon, G. – Mason, R. – Mackay, H. (eds): *Information Technology and Society*. London, SAGE, s. 400 – 412.
- Jandourek, Jan** (2001): *Sociologický slovník*. Praha, Portál.
- Kvale, Steinar** (1996): *InterViews: An Introduction to qualitative research interviewing*. London, SAGE.
- Lally, Elaine** (2002): *At Home With Computers*. Oxford, Berg.
- Langmeier, Josef – Krejčířová, Dana** (1998): *Vývojová psychologie*. Praha, Grada.

- Livingstone, Sonia** (2002): *Young people and new media: childhood and the changing media environment*. London, SAGE.
- Livingstone, Sonia** (2003): The Changing Nature of Audiences. From the Mass Audience to the Interactive Media User. In Valdivia, A. N. (ed.): *A Companion to Media Studies*. Blackwell Publishing Ltd, Malden, s. 337 – 360.
- Livingstone, Sonia** (2007): On the material and the symbolic: Silverstone's double articulation of research traditions in new media studies. In *New Media and Society*. 9 (1), s. 16 – 24.
- Lull, James** (1990): *Inside Family Viewing. Ethnographic Research on Televisions's Audiences*. London, Routledge.
- Manovich, Lev** (2002): *The Language of New Media*. Cambridge, MIT Press.
- Marvin, Carolyn** (1990): *When Old Technologies Were New. Thinking About Electric Communication in the Late Nineteenth Century*. Oxford, Oxford University Press.
- McQuail, Denis** (1997): *Audience Analysis*. Thousand Oaks, SAGE.
- McQuail, Denis** (2002): *Úvod do teorie masové komunikace*. Praha, Portál.
- McQuail, Denis** (2003): New Horizons for Communication Theory in the New Media Age. In Valdivia, A. N. (ed.): *A Companion to Media Studies*. Malden, Blackwell Publishing Ltd, s. 40 - 49.
- McQuail, Denis – Blumler, J. G. – Brown, J.** (1972): The Television Audience: A Revised Perspective. In McQuail, D. (ed.): *Sociology of Mass Communication*. Harmondsworth, Penguin, s. 135 – 165.
- McMillan, Sally – Morrison, Margaret** (2006): Coming of age with the internet: A qualitative exploration of how the internet has become an integral part of young people's lives. In *New Media and Society*. 8 (1), s. 73 – 95.
- Miller, Daniel – Slater, Don** (2000): *The Internet. An Ethnographic Approach*. Oxford, Berg.
- Ministerstvo informatiky České republiky** (2005): *Výzkum informační gramotnosti*. (čerpáno dne 10. 5. 2007)
<http://www.micr.cz/images/dokumenty/prezentace_vyzkumIG.ppt>
- Morley, David** (1986): *Family Television: Cultural Power and Domestic Leisure*. London, Routledge.
- Morley, David** (1992): *Television, Audiences and Cultural Studies*. London, Routledge.

- Perse, Elizabeth M. – Dunn, Debra G.** (1998): The Utility of Home Computers and Media Use: Implication of Multimedia and Connectivity. *Journal of Broadcasting and Electronic Media*. 42 (4), s. 435 – 465.
- Reifová, Irena a kolektiv** (2004) *Slovník mediální komunikace*. Praha, Portál.
- Selwyn, Neil – Gorard Stephen – Furlong, John** (2005): Whose Internet is it Anyway? Exploring Adult's (Non)Use of the Internet in Everyday Life. *European Journal of Communication*. 20 (1), s. 5 – 26.
- Silverman, David** (2005): *Ako robíť kvalitatívny výskum*. Bratislava, Ikar.
- Silverstone, Roger** (1994): *Television and everyday life*. London, Routledge.
- Silverstone, Roger** (ed.) (2005): *Media, Technology and Everyday Life in Europe*. Aldershot, Asghate.
- Silverstone, Roger – Haddon, Leslie** (1996): Design and the Domestication of Information and Communication Technologies: Technical Change and Everyday Life. In Mansell, R. – Silverstone, R. (eds.): *Communication by Design. The Politics of Information and Communication Technologies*. Oxford, Oxford University Press, s. 44 – 74.
- Silverstone, Roger – Hirsch, Eric – Morley, David** (1992): Information and communication technologies and the moral economy of the household. In Silverstone, R. – Hirsch, E. (eds.): *Consuming Technologies. Media and information in domestic spaces*. London, Routledge, s. 15 – 31.
- Slater, Don** (2002): Social Relationship and Identity Online and Offline. In: *The Handbook of the New Media*. London, SAGE.
- Sociologické školy, směry, paradigmatá* (1994). Praha, Slon.
- Strauss, Anselm – Corbinová, Juliet** (1999): *Základy kvalitativního výzkumu*. Boskovice, ALBERT.
- Šmahel, David** (2005): *Ženy používají internet více než muži*. (čerpáno dne 10. 5. 2007) <http://technet.idnes.cz/sw_internet.asp?r=sw_internet&c=A051018_125722_sw_internet_psp>
- Šmahel, David** (2006a): *Internet v ČR: pomalé zavírání digital divide!?* (čerpáno dne 10. 5. 2007) <<http://www.isdn.cz/clanek.php?cid=7998>>
- Šmahel, David** (2006b): *Jaké jsou hlavní důvody nepoužívání internetu?* (čerpáno dne 10. 5. 2007) <<http://www.isdn.cz/clanek.php?cid=8010>>
- Šmahel, David** (2006c): *Mění broadband náš život?* (čerpáno dne 10. 5. 2007) <<http://www.isdn.cz/clanek.php?cid=5591>>

Van Zoonen, Liesbet (2002): Gendering the Internet: Claims, Controversies and Cultures. In *European Journal of Communication*. 17 (5), s. 5 – 23.

10 RESUMÉ

This thesis deals with the everyday life use of new media and technologies as with a lived practice, theoretical concept and methodological tool. It first provides a sense of the theoretical framework which has been examined by entrance of new technologies to the media studies. Next the tradition of audiences research with focus on ethnography of information and communication technologies is described as an significant part of the discipline.

Computers and internet have become an inherent part of our everyday routine. It helps us at work, to search information and to enjoy our free time. Children grow up in environment, where the computers are common piece of the households' furnishings. Those children do not have any experience without computers in their home. However there are also people that did not know anything about the computers for a long time but they have to use such a technologies regularly to be successful these days.

Therefore this thesis examines the relationship between males around fifty years old and the computers they experience in their everyday life practices. It is asked how did it happen that the men had domesticated such an innovation. In-depth interviews with nine men are used to illustrate the practical, social, symbolic and individual dimensions of their experience. It is asked where and for what do men use the computers. Next the context and condition of the use are described as well as the social organization within which the domestication of the technology takes place. Finally the attention is paid to the symbolic dimension of the media adoption process which is followed with the social identity reconstruction.

11 SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1

Tématické okruhy rozhovorů

Příloha 2

Přepis vybraného rozhovoru

Příloha 3

Ukázka procesu analytického rozboru u vybraného rozhovoru

Příloha 1 TĚMATICKÉ OKRUHY ROZHOVORŮ

1. Otázky zaměřené na současnost:

- Kde všude máte přístup k počítači?
- Co na nich děláte za činnosti?
- Kdy nejčastěji k počítači usedáte?
- Kde většinou s počítačem pracujete?
- Jak často s počítačem pracujete?
- Kde všude máte přístup k internetu?
- Které aplikace užíváte nejčastěji a proč?
- Co byste se chtěl ještě naučit?
- Proč to ještě neumíte?
- Hrajete hry?
- Pouštíte si přes počítač filmy nebo hudbu?
- Co nejčastěji děláte na internetu?

2. Otázky zaměřené na minulost:

- Kdy jste přišel s počítači poprvé do styku?
- Jak jste přišel s počítači poprvé do styku?
- Proč jste s ním začal pracovat pravidelně?
- Jak jste získával své dovednosti?
- Jaké aplikace jste nejčastěji užíval?
- Jak se vám počítače zamlouvali a co ne?

3. Otázky zaměřené na vztahy a lid:

- Kam si chodíte pro rady?
- Radíte vy s počítači někomu?
- Jak zvládají počítače členové vaší rodiny, kamarádi a kolegové?
- Povídáte si s nimi někdy o počítačích?
- Co dělá vaše okolí, když zrovna doma užíváte počítač?
- Nakupujete přes internet? Pokud ano, kdo to vyřizuje?
- Kdo vám toho ohledně počítačů nejvíce předal a jak?
- Koho ve svém okolí považujete za odborníka a proč?

4. Otázky zaměřené na to, čím pro ně počítač je a jak hodnotí své dovednosti:

Už jste se někdy u počítače rozčílili? Kdy a proč?

Co vám na nich nejvíc vadí?

Jaký jste uživatel?

Máte nějaké mezery?

Co byste se chtěl ještě naučit?

Proč jste se to dosud nenaučil?

V čem je pro vás počítač důležitý?

Chtěl byste se mu věnovat profesionálně, kdybyste byl o generaci mladší?

Jaký jste uživatel v porovnání se svými kamarády nebo rodinou?

Umíte si představit svůj běžný den bez počítače?

Jsou počítače pro společnost důležité?

Nebojíte se, že s nimi vaše děti pracují až moc?

Byl byste raději, kdyby jste s nimi nemusel pracovat?

Příloha 2 PŘEPIS VYBRANÉHO ROZHOVORU

DAVID (věk 51 let)

M1

Kde všude máš přístup k počítačům?

Kdybych chtěl, tak doma. Ale protože v práci vlastně dělám na počítači, tak doma už na počítač moc nejdu, protože jsem z toho takovej, trochu ... už toho mám někdy plný zuby, abych pravdu řek.

V práci jsem u něj furt, mám ale jen částečný přístup na internet. Tak kdybych měl úplný přístup na internet, tak doma už na to ani nejdu.

Proč jste si pořídili počítač i domů?

Pořídili jsme si ho kvůli dětem, protože jsme si mysleli, že se jim bude hodit, na maturity a potom na vysoké. Tak jsme se tak nějak shodli, že je to dobrá věc. A teď samozřejmě můžeme používat počítač i v návaznosti na ostatní – na foťák, na internet, na nahrávání filmů.

Co všechno na počítači využíváš?

V práci máme – to, co jsme dřív dělali přes ... dneska mě vlastně řídí můj vedoucí jenom metodicky.

Když si chci udělat ... třeba včera jsem byl na oční prohlídce ... tak to mi vyjede v počítači, že mi vypršela oční prohlídka, že se můžu přihlásit v místě bydliště nebo zaměstnání na oční prohlídku.

Vedoucímu vyjede papír, že mi vypršela oční prohlídka,

aby vytiskl objednávku. Tak on vytiskne objednávku, tam už je všechno předepsané, akorát se tam podepíše on. Přinese mi jí dvakrát, já si dojdu k doktorovi, a takhle to jde.

Máme takovýhle systém, všechno jde před počítač. Všechny zkoušky, prohlídky lékařský, bezpečnost práce ti vyjede. I skládáme ... nechodíme třeba do autoškoly na pravidelný zkoušky, který se musí opakovat každý dva roky ve škole. Tak my vůbec do autoškoly nechodíme. Pustíme si test, tedy nejdřív kurz, v počítači, dvojhodinový třebas. Pak si třeba vyjedeme zkušební testy, a pak si je vyjedeme naostro. Počítač nám dá na to třeba dvacet minut. Všechno tohle je v počítači.

Takže já vedoucího ani moc nepotřebuju. Nehledě na to, že mi všechny instrukce, které mi dřív přinesl vedoucí a vysvětloval mi je, tak dneska si to dopisujeme mailama. Takže tohleto nepotřebuju.

No, a samozřejmě jsou nějaké aplikace, s kterými pracuji v práci. Já jsem dispečer, takže dávám lidem práci. Vlastně to dělám také přes počítač. Kluci, kteří jsou dneska v terénu, tak mají notebook nebo Pédéáčko, a tam mu vyjede údaj udělej tohle a tohle. Když to udělá, napíše si tam poznámku, že tam byl takový a takový problém, tak já to uvidím a může ho tam zase poslat. Takhle já ho vlastně řídím přes ten počítač.

A když pomíneme práci, tak co všechno na počítači využíváš? Nehraješ hry?

No, to už mě přešlo. Teď už hry vůbec nehraji.

A nějaké wordové programy?

Kancelářské programy samozřejmě používám. Používám je ale hlavně v práci. Vlastně si do nich všechno ukládám spíš do Excelu než do textového. Doma s tím ani nedělám. Leda když si něco stáhnou z internetu, že si to pak uložím do souboru, jinak ne. Nic v tom nepíšu.

A co nějaké grafické programy, fotografické?

Fotografický, to spíš doma si tady s tím hraji, stahuji s foťáku, ale už mě to taky celkem přešlo. To tak, když jsme měl nový foťák, teď už tolik ne.

Na filmy přes počítač taky nekoukáme.

Muziku? .... Jsou lidi, no já jsem asi atypický k muzice. Já vidím, že třeba se mnou jsou v práci kluci, kteří jsou o čtyři pět let mladší, a ty vlastně v empétrojkách stahují muziku,

u svojí, co je zajímavá, a pouští si to jako kulisu. Dělá na počítači, má z toho k tomu puštěnou muziku, i s ní spolu hodně často kšeftují, vypalují, stahují. Pak je tam i o čtyři roky starší kluk, ten je do toho taky zapálený. Jenže já muziku prostě moc neposlouchám. On když pak odejde od toho svého počítače, tak vlastně první co ... jdu a ztlumím to.

Vypalovačku mám a furt si říkám, že až bude čas, že si třeba ty fotky vypálím na cédéčko. Začal jsem si totiž dělat archiv. Každý měsíc jsem stáhnul na jedno cédéčko. No, ale teď už taky... furt si říkám, až bude čas, až bude čas, no a...

Takže využíváš nejvíc Internet? Kdy?

Spíš něco hledám, teda informace.

Jo, třeba přišla dědovi předevcírem cedulka, že se tady bude dělat měření uranu, nebezpečného záření ze země, ne radonový měření, ... Jo. A okamžitě děda ... měl jsem pocit, že jsem před půl rokem něco podobného čet, že to jsou podvodníci. Samozřejmě jsem to na internetu našel, že to je ... výsledek je ten, že tě ukecají na ... najdou ti patogenní zónu pod postelí a prodají ti deku za čtyři tisíce, která to odstraní.

Děda, ten k tomu přistoupil tak, že nějaký úřad jim udělá zadarmo měření nebezpečného záření, a že je to vlastně služba pro ně. No, a já mu říkám, ... ten samozřejmě, todleto, to je samozřejmě už generace, která tohle neví (internet), možná, že to před půl rokem čet v novinách, ale už si to nepamatuje, nedal si to do souvislosti. On si prostě myslí, že to je státní orgán, který jim chce tady pomoci, přitom to jsou podvodníci.

Já to najdu na internetu, ani mu to nevytisknu, stačí mu to říct.

Jako, v tom je dobrej ten internet, rychle něco zjistit.

Nebo tuhle byla Země živitelka a kluk mi povídá, jdu si koupit kiwi. Já o tom nevěděl vůbec nic, jak se to pěstuje, jak je to velký, malý. Tak jsem se ho zeptal, říkal, roste to i u nás, tam je přes 500 metrů, si říkám, to je u nás taky, tak mi to kup. Už jsem to měl na zahradě, tak si říkám, co s tím a první co bylo, je na internet.

Maily píšeš?

Maily nepíšu. Píšu v práci, takový ty pracovní. Nechatuju.

Když už si vyhledáš třeba to kiwi, objednáš i přes internet?

No, zrovna to kiwi mi přijde rychlejší tam zavolat a říct, ať mi to pošlou. Jinak mrazák jsem si koupil přes internet. Normálně nebo .... V práci máme služební internet – Intranet – a tam je šop, přes který si můžem objednávat, podnik nám k tomu nabízí slevu. No i když, sleva? Když se kouknu pak do

jinejch internetovej obchodů, tak zjistím, že ty slevy nejsou žádný slevy. To každej druhej internetovej obchod nabízí taky.

Takže tam si můžem objednat. A zase to funguje tak, že se mi to zdá třeba přes ten služební intranet blbý, protože mi to vlastně strhnou z vejplaty. A já vlastně jediný, co na tomhle internetovým obchodu považuju za blbý, je placení. Jo, že se obávám platit kartou. Takže jsem třeba ten mrazák platil hotově. Přijel jsem, po telefonu jsme se domluvili, že je už na cestě a já jsem tady na něj počkal a vysázel jsem to tomu chlapovi, co to přivez.

Se mi zdá dneska ještě pořád nebezpečný to zneužití tý, toho čísla účtu.

A co E-banking. Kontroluješ si stav účtu přes internet?

To jsem neměl, ale měl jsem původně telefon-banking. To byl telefon 24. Pak jsem zjistil, že ta banka nás samozřejmě nachytala, že je to zadarmo, ale pak za to chtěli něco platit. Tak jsem to zrušil. Mám pravidelný příkazy. Jsem asi něco mezi. Nestojím u přepážky jako ty důchodci, ale vypisuju si příkazy, to tam dovezu a vhodím do schránky. Ale tyhle transakce přes internet nedělám. Ale zase vím, že moji vrstevníci to dělají. Kluci v práci. Furt se obávám, vidím, že se to furt ještě nechá zneužít. Obávám se toho, někomu říct svoje číslo, svoje heslo. Jo, do sítě to poslat. Furt jsou nějaký programy, který to zachytí, někam to uloží a zneužijou.

A co vzdělávání, třeba na jazyky?

No to dělá podnik, že jsou třeba kurzy, univerzita přes internet. Jsou veřejný, a pak jsou placený, jako nějak pro nás podnik. Máš to na určitý čas, třeba znalost počítače, nebo angličtina, jo, lidi se tam můžou vzdělávat. Ale já teď nějak zrovna nejsem ...

Jo, taky jsem měl nějaký učebnice angličtiny na cédéčkách. No?, dělal jsem to ze začátku (smích).

Nakoupil jsem to všechno a to je všechno.

Kolik tak času ve svém volném čase trávíš doma u počítače?

To záleží. Když zrovna něco hledám, tak tam trávím třeba každej druhej třetí den dvě tři hodiny. Teď mě třeba zrovna zajímá nový auto. Vždycky mě chytne jedna značka, tak se zajímám o jednu značku, pak mě pustí, tak hledám zase o jiný.

Potom je zase někdy doba, kdy třeba dva tři měsíce vůbec nic.

Děláš při tom ještě něco dalšího, třeba jsi říkal, že ti kolegové poslouchají muziku...?

Když jsem doma, tak k tomu ještě současně čumím na televizi (má služební notebook). A co dělá tvoje okolí, když jsi na počítači? Zuří. Mamka sedí taky v obejváku, kouká na televizi. Já tam s notebookem. Počítač s televizi zvládám dohromady, ale poslouchat k tomu ještě mamku, to ne, tu už nevnímám. Ještě k tomu drbu Áďu za uši.

Takže místo abys večer koukal na telku...

No, jak jsou teď ty přibližný seriály, tak když mi uteče třeba nějaký složitý souvětí (v TV) tak mi tedy vůbec nevadí. Jo, takže k tomu klidně můžu čučet na internet.

Jak zvládá práci s počítačem tvoje okolí? Manželka, děti...

Máma v práci musí. Mamka myslím zvládá ten svůj program.

A kluci v práci dělaj všechno. Zase, my jsme speciální firma, vlastně se zabývá šířením internetu, takže vlastně třeba kluci i lanaří lidi, aby si pořídili internet, a oni za to dostanou tisíc korun. ....

Takže i ty lidi, kteří tomu moc nerozumí, se pak obrátí na ně, když maj problémy.

Mamka ta to dělá v práci, a dělá jenom v tom programu, kterej potřebuje. Nic jinýho ani nechce. Ani céděčko. To raději poslouchá rádio. Na internetu si myslím ani sama ještě nebyla. Když chce něco najít, třeba nějaký recept, tak řekne mě.

Takže když se v rodině něco potřebuje, kdo hledá na informace?

Já. Proč ty? No, nebo ty nebo Verča. Mamka ne.

A jak děti zvládají počítač? Blbě, (smích).

Od koho získáváš informace, třeba novej vyhledávač nebo když máš nějaký patálie, když se ti něco nevede. Za kým se jdeš poradit?

No, první asi v práci. Protože to jsou zase lidi, kteří tomu věnují víc jako, se o to zajímají víc, jo, někteří si třeba i kupujou programy, umí třeba i vyměnit disk, softwary, „véháver“...

Takže to jsou třeba lidi jako když máš třeba malej harddisk, tak ví, starej počítač jakoby uloží bokem, daj ti novoj harddisk, vlastně ti to tam dá zpátky. Mají zase programy. Jeden ten kluk si teď koupil nějakou knížku, protože nevěděl, měl novoj harddisk..... A tak dáš třeba 4 stovky jenom za knížku, abys to ovládal...

A ty bys to třeba nechtěl ovládat tímhle způsobem?

No chtěl, ale, už tak nějak, si myslím, kdyby byl člověk mladší, tak možná.

Já jsem mladší a taky mi to moc nejde.

No jo, ale tohle je technická, víš. Jsou lidi, kteří se zajímají o počítače třeba přes muziku. Zase ten jeden kamarád, ten má kameru, ten je o rok mladší než já, ten má stříhový studio, chodí na plesy, na maturitní plesy, sbírá z toho záběry a prodává to. Jezdí po celým kraji. A prostě to umí sestříhat, umí z toho prostě udělat nějakej, prostě na počítači to udělá pro spotřebu. Takže ten se o to zajímá ..... nějaký empétrojky nebo jiný formáty. Druhý taky, ten si zase koupil foťák, nemusí živit rodinu jako já, tak to vkládá do ....Jinej zase umí udělat to, že když je dítě v Řecku na táboře, tak dostávali od nějakýho vedoucího v podstatě denně hlášení, co se na tom táboře dělo, vlezl si na schránky, kde bylo nafoceno a on si prohlížel, tak koukej, dneska měli k obědu tohle, koupali se támhle, támhleten si rozbil koleno. Takže on měl hned představu o tom, co se děje v Řecku s jeho dětma na táboře.

Když jsi říkal, že si myslíš, že už do toho dál nepronikneš, tak to je proč?

Protože se to všechno strašně rychle mění. To si člověk ... třeba když si vezmeš, co jsou dneska digitální foťáky, tak spoustu je pro lidi, co umí s tím foťákem, s tou fotografií, a ty programy, ale ono jich už dneska strašně moc, jo!

Ale když se soustředíš třeba jenom na jeden obor.

Já vim, ale vem si třeba jen tu fotografii. Já si to prohlížím v tom programu, který jsme dostali k foťáku. No, a mně to stačí. Ale už jsou zase, za rok se objevily další, který umožňují další věci. Líší se to jako v nuancích. To by mi ale nevadilo, že jsou nový. Ale aby se to vešlo třeba do jednoho kanálu, třeba dva programy, tak musíš mít nějaký komprimační program, ... ono to scukne. A už se tam nevejdou jenom dva programy, ale třicet do jednoho kanálu. A ty třeba najednou zjistíš, že sis koupil zařízení, který je dneska už na prd, protože už to pracuje s jiným formátem a technologie se mění. Videokazety už dneska skoro nikdo nemá,,,

A proč to nevadí těm tvým kolegům, že se to mění?

Protože oni se na něco specializovali, jo, a oni se v tom orientují, v průběhu času v tom furt jedou. Já muziku nedělám, jen tak ty fotky, a to taky už tak jednou za čas, za půl roku.

A počítače .... výhoda je hrozná v tom, že v těch technologiích, ten podnik nám furt kupuje něco nového. Jako že notebook, nebo dneska už mám..., že si tady dáš mobil, ono se to spojí, a komunikuješ spolu. Nebo vífina, ...

Odkoušeli jsme si to, taky jsme s tím uměli jenom díky tomu, že nám to podnik koupil. Ale já bych si ji nekoupil. Protože já nemůžu kupovat takový velký, ... Jo, takže to jde strašně kupředu všechno, a kdyby se v tom chtěl člověk zajímat, tak do toho musí dát dneska velký peníze. Protože to musíš každý dva roky obměňovat.

A dávají do toho nějaký lidi takový peníze?

No, dávají, je v práci jeden kluk, a ten u toho tráví celej čas.

Vem si třeba, že bychom chtěli domů kupovat novou televizi, kdo by si o tom vyhledával na internetu informace a rozhodoval? Nebo se cítíš bezpečněji, když to na tom internetu hledáš ty?

No, já bych to asi nejdřív hledal na internetu.

No, ale my bychom ti řekly, že už jsme to našly, že už to hledat nemusíš.

No, tak, ale já bych chtěl plazmovou, tam je strašně moc technických údajů .... takže bych si hlídal hodně parametrů.... ale to je těžký, třeba děda by vám věřil. **Tak třeba kdybychom chtěli jet vlakem do Itálie?** Tak to bych vám věřil, protože znáš třeba víc jazyků a tohleto, taky už jsi někde byla.

Televizi jsem si schopnej vyhledat sám, ale když tomu nerozumím (zadanému tématu) ... a úplně už bych nechal na vás, kdyby šlo o třeba o barevný odstín auta nebo výběr nábytku. Ale televizi, to bych já, a taky auto, pozemky a tak,... dovolím ti si to hledat, ale pak bych to stejně hledal sám. Ale něco bych třeba nechal i na mamince, našel bych jí to a ona by si listovala.

A myslíš, že kdybys byl mladší, že bys ty počítače ovládal líp a ty peníze do toho dával?

Kdybys byl dneska mladší, nebo třeba syn (má jen 2 dcery), tak si myslím, že bych to šel i studovat. Protože si myslím, že to je .... teda dneska už je těch ajťáků hodně, ale před takovejma deseti rokama, to bylo něco. Bych řek, že bych šel na tu školu. Mělo to budoucnost, i finančně a i by mě to asi bavilo. I finančně, kdo se o to zajímal, když si vezmu, že jsme šli na školení. ....protože dneska to jde všechno do počítačů a ty nové technologie....i když vlastně kluci, kteří to nevystudovali, byli tam hodinu před námi. Protože my jsme věděli, co jsou to nějaký modulače, ale oni s tím neuměli dělat, ono je to

nezajímalo, prostě propojili jeden oddíl s druhým a už je nezajímalo, co se tam děje. jaký druh modulace, vlastně uměli anglicky, i programově, třeba teoreticky, uměli uživatelsky, ale měli tak obrovský plus před náma.

Já de-facto umím zacházet s počítačem po uživatelské stránce, jako, nějaký ani ty jednoduchý programy, ty makra, tak to já neumím.

A třeba webový stránky jsi někdy zkoušel dělat?

No, zkoušel, třeba někde jsem si přečetl „vytvořte si svoje webový stránky“, ale to prostě nepotřebuju. Vím, že bych si to uměl najít a naučit, ale abych si dělal svoje webový stránky, jako spousta troubů, ... ale nikdy jsem to nepotřeboval. To je jako když jezdím celý život kolem Rumpálu, a celej život si říkám, až bude čas, tak si tam vylezu. Je mi padesát a naposled jsem tam byl v šestý třídě.

A protože to je stejný s těmi věcmi, až bude čas nebo až se mi bude chtít, ale nic....

To máš protože to nikdy nepotřebuju, se prezentovat s nějakými webovými stránkami.

Ale jinak si myslíš, že jsi v rámci té své generace celkem schopnej?

No, to víš, že jsou lidi ne... počítač, pak jsou lidi, kteří si myslí, že když umí karty na počítači, tak že umí s počítačem. **Takových je hodně?** Jo, je. Prostě končí s počítačem, když počítač je pro ně jenom officy, takový psací stroj. Vlastně netuší, co všechno přes to jde, že nejen internet, ale že můžeš i svoji síť, dneska, když to vezmu, tak bych mohl komunikovat třeba se sousedem. Takový místní. Jsou různé programy, spousta věcí. Třeba v práci ovládáme skoro všechno přes počítač.

A takovýhle věci, jo, ale abych já sám si sestrojil .... to ne. Třeba to zabezpečení baráku, to bych si raději někde sehnal.

Sice toho teda moc nesestrojíš, ale používáš to v pohodě, ne?

Já myslí, že vzhledem k tomu, jak tak .....tak to používám.

Ty maily třeba nepíšeš proč?

Jako já nemám komu. Když byla Verča v Americe, tak jsem jí psal do Ameriky, služebně píšou maily, protože po mně chtějí nějaký tabulky, tak to píšou. Ale doma nevím, s kým bych si psal maily. Ted' jsem Zdeňkovi dával inzerát, tak to jsem napsal, chtěl něco napsat, děda zase prodával škodovku, tak jsem mu tam vložil tu nabídku, uměl jsem si to na těch inzertních stránkách, tam se registruješ nějakým jménem, heslem, a tam si pak tu nabídku můžeš upravovat. Třeba jsem se díval, kolik lidí ty moje stránky prohlídlo, kolik jako jsem tam mohl upravit, když se mi něco nelíbilo, tak jsem přidal, a potom, když to prodal, tak jsem to zase zrušil, protože mě to rozčiluje, a je zbytečný aby mi někdo furt volal.

A s tím googlem jsi nedělal kvůli tomu, že je v angličtině?

Ne, já věděl, že je i v češtině. Ale jako ten vyhledávač ten Atlas je taky v pohodě, skoro shodný. Ale vím, že třeba ten kolega v práci leze jenom přes ten gúgl.

A strejda s počítačem nedělá vůbec? Ne. úcto mu dělá i teta. To je právě to, že lidi, kteří nemají počítače v práci nebo prostě nemusí .... málokdo se k tomu dostal tak, že by sám. Vždycky spíš v práci nebo ve škole. Ten začátek. Když to nepotřeboval....**Ale třeba malý děcka dneska ve škole to ani**

nepotřebují a umí. Oni je ve škole přinutí. Je to taky móda. Ale dřív ti lidé, který to jako nepotřebovali, třeba Lád'a (stejně starý kamarád, soused), tak ten to nepotřebuje. A on ti řekne, že v práci dělá s počítačem. Že jeho mašina ve fabrice je řízená počítačem. Ale on je strojník, to je technologický počítač, který jen kontroluje a on mačká.

Takže myslíš, že lidi tvý generace byli k tomu dokopaní, většinou zaměstnavatel to nějak chtěl a taky jim to umožnil. Hlavně jim to umožnil. Já jsem začal s internetem poprvé, když vlastně naše firma začala poskytovat internet, tak kolem roku 2000 myslím. Pak jsem vlastně přines modem i domů, takový ten veliký, a zkusili jsme i internet doma. Nechtěl jsem moc investovat do toho modemu. Protože tenkrát nějaký ten externí stál určitě pět tisíc. Když už jsem to měl odzkoušený, půjčil jsem ho domů a pak jsem teprve koupil tu vnitřní kartu.

My jsme vlastně měli nejdřív počítač a potom teprve internet.

No, vlastně jsme pak nějak dospěli k tomu, že je potřeba i ten internet v rodině. Takže modem a internet. Nejdřív sem do Drachkova moc dostupný nebyl. Teď už celkem jo..... ale jinak nic moc do dneška. Po kabelu to tady není.

Ukázka procesu analytického rozboru u vybraného rozhovoru

MĚNĚNÍ ~~DAVIDA~~ DAVID

Věk - 51 let

Vzdělání - středoškolské, maturita

Bydliště - rodinný dům, malá vesnice u okresního města

Rodina - manželka, dvě dcery - vysokoškolačky 26, 28

Zájmy - práce kolem baráku a zahrada, pejsek, rodina

Zaměstnání - velká telekomunikační firma, která se mimo jiné zaměřuje na šíření internetu. Dělá něco jako dispečera opravářů

Poznámky - telekomunikační technik, zdatný kutil a opravář elektroniky, velký zájem o počítačová média, za prací denně dojíždí autem do krajského města, necestuje, spíše usedlý pán

Vztahy a kontakty - hlavně v rámci práce s „kluky“, se sousedy, rodina, do hospody moc nechodí

Cizí jazyky - NE

Kde má všude přístup k počítačům?

~~... měl tak doma~~ Ale protože ~~práci~~ vlastně dělám na počítači, tak doma už na počítači nejdu, protože jsem z toho takovej, trochu ... už toho mám někdy jít třeba.

V práci jsem u něj furt, mám ale jen částečný přístup na internet. Tak kdybych měl úplný přístup na internet, tak doma už na to ani nejdu.

Proč jste si pořídili počítač i domů?

Pořídili jsme si ho kvůli ~~dětem~~, protože jsme si mysleli, že se jim bude hodit, na maturity a potom na vysoké. Tak jsme se tak nějak shodli, že je to ~~dobrá věc~~. A teď samozřejmě můžeme používat počítač i v návaznosti na ostatní - na foťák, na internet, na nahrávání filmů

Co všechno na počítači využíváš?

V práci máme - to, co jsme dřív dělali přes ... ~~dneska~~ mě vlastně řídí můj vedoucí jenom metodicky. Když si chci udělat ... třeba včera jsem byl na oční prohlídce ... tak to mi vyjede v počítači, že mi vypršela oční prohlídka, že se můžu přihlásit v místě bydliště nebo zaměstnání na oční prohlídku. Vedoucímu vyjede papír, že mi vypršela oční prohlídka,

odpovědi na otázky

aby vytiskl objednávku. Tak on vytiskne objednávku, tam už je všechno předepsané, akorát se tam podepíše on. Přinese mi jí dvakrát, já si dojdou k doktorovi, a takhle to jde

Máme takovýhle systém (všechno) jde před počítač (všechny) zkoušky, prohlídky lékařské, bezpečnost práce ti vyjde. I skládáme ... nechodíme třeba do autoškoly na pravidelný zkoušky, který se musí opakovat každý dva roky ve škole. Tak my vůbec nechodíme do autoškoly nechodíme. Pustíme si test, tedy nejdřív kurz, v počítači, dvojhodinový třeba. Pak si třeba vyjedeme zkušební testy, a pak si je vyjedeme naostro. Počítač nám dá na to třeba dvacet minut. Všechno tohle je v počítači.

5 Takže já vedoucího ani moc nepotřebuju. Nehledě na to, že mi všechny instrukce, které mi dřív přinesl vedoucí a vysvětloval mi je, tak dneska si to dopisujeme mailama. Takže tohleto nepotřebuju.

No, a samozřejmě jsou nějaké aplikace, s kterými pracuji v práci. Já jsem dispečer, takže dávám lidem práci. Vlastně to dělám také přes počítač. Kluci, kteří jsou dneska v terénu, tak mají notebook nebo Pédéáčko, a tam mu vyjde údaj udělej tohle a tohle. Když to udělá, napíše si tam poznámku, že tam byl takový a takový problém, tak já to uvidím a může ho tam zase poslat. Takhle já ho vlastně řídím přes ten počítač.

A když pomíneme práci, tak co všechno na počítači využíváš? Nehraješ hry?

No, to už mě přešlo. Teď už hry vůbec nehraji.

A nějaké wordové programy?

Kancelářské programy samozřejmě používám. Používám je ale hlavně v práci. Vlastně si do nich všechno ukládám spíš do Exelu než do textového. Doma s tím ani nedělám. Leda když si něco stáhnou z internetu, že si to pak uloží do souboru, jinak ne. Nic v tom nepíšu.

A co nějaké grafické programy, fotografické.

Fotografický, to spíš doma si tady s tím hraji/stahuji s foťáku, ale už mě to taky celkem přešlo. To tak, když jsme měl nový foťák, teď už tolik ne.

Na filmy přes počítač taky nekoukáme.

Muziku? .... Jsou lidi, no já jsem asi atypický k muzice. Já vidím, že třeba se mnou jsou v práci kluci, kteří jsou o čtyři pět let mladší, a ty vlastně v empétojkách stahují muziku tu svojí, co je zajímavá, a pouští si to jako kulisu. Dělá na počítači, má z toho k tomu

Kontakt
puštěnou muziku, i s ní spolu hodně často kšeftují, vypalují, stahují. Pak je tam i o čtyři roky starší kluk, ten je do toho taky zapálený. Jenže já muziku prostě moc neposlouchá. On když pak odejde od toho svého počítače, tak vlastně první co ... jdu a ztlumím to.

Vypalovačku mám a furt si říkám, že až bude čas, že si třeba ty fotky vypálím na cédéčko. Lačal jsem si totiž dělat archiv. Každý měsíc jsem stáhnul na jedno cédéčko. No, ale ted už taky... furt si říkám, až bude čas, až bude čas, no a...

nenapadneji Havic volaj cas upoc

Takže využíváš nejvíc Internet? Kdy?

Spíš něco hledám, teda informace.

*Oceňuji možnosti volby a být 141414
mí o radnicích včel
at ky
počítač*

Jo, třeba přišla dědovi předevčírem cedulka, že se tady bude dělat měření uranu, nebezpečného záření ze země, ne radonový měření, ...Jo. A okamžitě děda ... měl jsem pocit, že jsem před půl rokem něco podobného čet, že to jsou podvodníci. Samozřejmě jsem to na internetu našel, že to je ... výsledek je ten, že tě ukecají na ...najdou ti patogenní zónu pod postelí a prodají ti deku za čtyři tisíce, která to odstraní.

*STA
1024
X
NOV
102*

Děda, ten k tomu přistoupil tak, že nějaký úřad jim udělá za darmo měření nebezpečného záření, a že je to vlastně služba pro ně. No, a já mu říkám, ... ten samozřejmě, todlecto, to ja samozřejmě už generace, která tohle neví (internet), možná, že to před půl rokem čet v novinách, ale už si to nepamatuje, nedal si to do souvislosti. On si prostě myslí, že to je státní orgán, který jim chce tady pomoci, přitom to jsou podvodníci.

Já to najdu na internetu, ani mu to nevytisknu, stačí mu to říct.

19272071 - 14641024

Jako, v tom je dobrej ten internet, rychle něco zjistit.

úřadní kontakt
Nebo tuhle byla Země živitelka a kluk mi povídá, jdu si koupit kiwi. Já o tom nevěděl vůbec nic, jak se to pěstuje, jak je to velký, malý. Tak jsem se ho zeptal, říkal, roste to i u nás, tam je přes 500 metrů, si říkám, to je u nás taky, tak mi to kup. Už jsem to měl na zahradě, tak si říkám, co s tím a první co bylo, je na internet.

STARÝ POSTUP

Maily píšeš?

Maily nepíšu. Píšu v práci, takový ty pracovní. Nechatuju.

Když už si vyhledáš třeba to kiwi, objednáš i přes internet?

skříp potáp

No, zrovna to kiwi mi přijde rychlejší tam zavolat a říct, ať mi to pošlou. Jinak mrazák jsem si koupil přes internet. Normálně nebo .... V práci máme služební internet - Intranet - a tam je šop, přes který si můžem objednávat, podnik nám k tomu nabízí slevu. No i když, sleva? Když se kouknu pak do jiných internetovej obchodů, tak zjistím, že ty slevy nejsou žádný slevy. To každěj druhej internetovej obchod nabízí taky.

ANEB
BEN

Takže tam si můžem objednat. A zase to funguje tak, že se mi to zdá třeba přes ten služební intranet blbý, protože mi to vlastně strhnou z vejplaty. A já vlastně jediný, co na tomhle internetovým obchodu považuju za blbý, je placení. Jo, že se obávám platit kartou. Takže jsem třeba ten mrazák platil hotově. Přijel jsem, po telefonu jsme se domluvili, že je už na cestě a já jsem tady na něj počkal a vysázel jsem to tomu chlapovi, co to přivez.

AVY

Se mi zdá dneska ještě pořád nebezpečný to zneužití ty, toho čísla účtu.

A co I-banking. Kontroluješ si stav účtu přes internet?

To jsem neměl, ale měl jsem původně telefon-banking. To byl telefon 24. Pak jsem zjistil, že ta banka nás samozřejmě nachytala, že je to zadarmo, ale pak ale za to chtěli něco platit. Tak jsem to zrušil. Mám pravidelný příkazy. Jsem asi něco mezi. Nestojím u přepážky jako ty důchodci, ale vypisuju si příkazy, to tam dovezu a vhodim do schránky.

24 Ale tyhle ty transakce přes internet nedělám. Ale zase vím, že moji vrstevníci to dělají. Kluci v práci. Furt se obávám, vidím, že se to furt ještě nechá zneužít. Obávám se toho, někomu říct svoje číslo, svoje heslo. Jo, do sítě to poslat. Furt jsou nějaký programy, který to zachytí, někam to uloží a zneužijou.

ABSTRAKCE
SYSTEM

A co vzdělávání, třeba na jazyky?

No to dělá podnik, že jsou třeba kurzy, univerzita přes internet. Jsou veřejný, a pak jsou placený, jako nějak pro nás podnik. Máš to na určitý čas, třeba znalost počítače, nebo angličtina, jo, lidi se tam můžou vzdělávat. Ale já teď nějak zrovna nejsem ...

ROST

Jo, taky jsem měl nějaký učebnice angličtiny na cedéčkách. No?, dělal jsem to ze začátku (chcichichi) Nakoupil jsem to všechno a to je všechno.

NADĚJÍ-OPRAVO

Kolik tak času ve svém volném čase trávíš doma u počítače?

ZROVNA

To záleží. Když zrovna něco hledám, tak tam trávím třeba každěj druhej třetí den dvě tři hodiny. Ted' mě třeba zrovna zajímá nový auto. Vždycky mě chytne jedna značka, tak se zajímám o jednu značku, pak mě pustí, tak hledám zase o jiný.

PAČA

CHVÍLKOVOST

Potom je zase někdy doba, kdy třeba dva tři měsíce vůbec nic 10 to znamená

Děláš při tom ještě něco dalšího, třeba si říkal, že ti kolegové poslouchají muziku...?

057
Když jsem doma, tak k tomu ještě současně čumím na televizi (má služební notebook). A co dělá tvoje okolí, když jsi na počítači? Zuří. Mamka sedí taky v obeiváku, kouká na počítači. Já tam s notebookem. Počítač s televizí zvládám dohromady, ale poslouchat k tomu ještě mamku, to ne, tu už nevnímám. Ještě k tomu drbu Áďu za uši.

Takže místo abys večer koukal na telku...

No, jak jsou teď ty přibližně seriály, tak když mi uteče třeba nějaký složitý souvětí (v TV) tak mi tedy vůbec nevadí. Jo, takže k tomu klidně můžu čučet na internet.

Jak zvládá práci s počítačem tvoje okolí? Manželka, děti

E
Máma v práci musí Mamka myslím zvládá ten svůj program. A kluci v práci dělaj všechno. Zase, my jsme speciální firma, vlastně se zabývá šířením internetu, takže vlastně třeba kluci i lanaří lidi, aby si pořídili internet, a oni za to dostanou tisíc korun. .... Takže i ty lidi, kteří tomu moc nerozumí, se pak obrátí na ně, když maj problémy.

E
Mamka ta to dělá v práci, a dělá jenom v tom programu, který potřebuje. Nic jiného ani nechce. Ani céděčko. To raději poslouchá rádio. Na internetu si myslím ani sama ještě nebyla. Když chce něco najít, třeba nějaký recept, tak řekne mě.

Takže když se v rodině něco potřebu, kdo hledá na i informace?

Já. Proč ty? No, nebo ty nebo Verča. Mamka ne.

A jak děti zvládají počíta? Blbě, chichichi. Marijánku, porno, tak to uměj najít.

Od koho získáváš informace, třeba nověj vyhledávač nebo když má nějaký patálie, když se ti něco nevede. Za kým se jdeš poradit?

2
No, první asi v práci. Protože to jsou zase lidi, kteří tomu věnuj víc jako, se o to zajímají víc, jo, někteří si třeba i kupujou programy, umí třeba i vyměnit disk, softwary, věháver... Takže to jsou třeba lidi jako když máš třeba malej hardisk, tak ví, starej počítač jakoby uloží bokem, daj ti nověj hardisk, vlastně ti to tam dá zpátky. Mají zase programy. Jeden ten kluk si teď koupil nějakou knížku, protože nevěděl, měl nověj hardisk..... A tak dáš třeba 4 stovky jenom za knížku, abys to ovládal...

A ty bys to třeba nechtěl ovládat tímhle způsobem?

No chtěl, ale , ale už tak nějak, si myslím, kdyby byl člověk mladší, tak možná. Já jsem mladší a taky mi to moc nejde. No jo, ale tohle je technická věš. Jsou lidi, kteří se

zajímají o počítače třeba přes muziku. Zase ten jeden kamarád, ten má kameru, ten je o rok mladší než já, ten má stříhový studio, chodí na plesy, na maturitní plesy, sbírá z toho

záběry a prodává to. Jezdí po celým kraji. A prostě to umí sestříhat, umí z toho prostě udělat nějaké, prostě na počítači to udělá pro spotřebu. Takže ten se o to zajímá

.....????????..... nějaký empétrojky nebo jiný formáty. Druhý taky, ten si zase koupil foťák, ????? nemusí živit rodinu jako já, tak to vkládá do ....Jinej zase umí udělat to, že když

je dítě v Řecku na táboře, tak dostávali od nějakýho vedoucího v podstatě denně hlášení, co se na tom táboře dělo, vlezl si na schránky, kde bylo nafoceno a on si prohlížel, tak

koukej, dneska měli k obědu tohle, koupali se támhle, támhleten si rozbil koleno. Takže on měl hned představu o tom, co se děje v Řecku s jeho dětma na táboře.

Když si říkáš, že si myslíš, že už do toho dál nepronikneš, tak to je proč?

Protože se to všechno strašně rychle mění. To si člověk ... třeba když si vezmeš, co jsou dneska digitální foťáky, tak spousta je pro lidi, co umí s tím foťákem, s tou fotografií, a ty programy, ale ono jich už dneska strašně moc, jo!

Ale když se soustředíš třeba jenom na jeden obor.

Já vim, ale vem si třeba jen tu fotografii. Já si to prohlížím v tom programu, který jsme dostali k foťáku. No, a mě to stačí. Ale už jsou zase, za rok se objevily další který

umožňují další věci. Liší se to jako v nijancích. To by mi ale nevadilo, že jsou nový. Ale aby se to vešlo třeba do jednoho kanálu, třeba dva programy, tak musíš mít nějaký

komprimační program, ... ono to scukne. A už se tam nevejdou jenom dva programy, ale třicet do jednoho kanálu. A ty třeba najednou zjistíš, že sis koupil zařízení, který je dneska

už na prd, protože už to pracuje s jiným formátem a technologie se mění. Videokazety už dneska skoro nikdo nemá,,

A proč to nevádí těm tvým kolegům, že se to mění?

Protože oni se na něco specializovali, jo, a oni se v tom orientují, v průběhu času, v tom furt jedou. Já muziku nedělám, jen tak ty fotky, a to taky už tak jednou za čas, za půl roku.

A počítače ... výhoda je hrozná v tom, že v těch technologiích, ten podnik nám furt kupuje něco nového. Jako že notebook, nebo dneska už mám ?????, že si tady dáš mobil, ono se to spojí, a komunikuješ spolu. Nebo vířina, ...

Odkoušeli jsme si to, taky jsme s tím uměli jenom díky tomu, že nám to podnik koupil.

Ale já bych si ji nekoupil. Protože já nemůžu kupovat takový velký, ... JO, takže to jde

22M
007
017

eny

voj
11/17/14

222
466

mk

- bla m j nic

udělá si poč jako soula
když se o něm zlobí

reporitky

ROZMĚRY
4/10/05

kyky kyky

strašně kupředu všechno, a kdyby se v tom chtěl člověk zajímat, tak do toho musí dát dneska velký peníze. Protože to musíš každý dva roky obměňovat.

A dávají do toho nějaký lidi takový peníze?

No, dávají, je v práci jeden kluk, a ten u toho tráví celej čas ??????????????????

Vem si třeba, že bychom chtěli domů kupovat novou televizi, kdo by si o tom vyhledával na internetu informace a rozhodoval? nebo se cítíš bezpečněji, když to na tom internetu hledáš ty.

No, já bych to ^{strajk vyhledávání inf} asi nejdřív hledal na internetu. No, ale my bychom ti řekly, že už jsem to našly, že už to hledat nemusíš. No, tak, ale já bych chtěl plazmovou, tam je strašně moc technických údajů .... takže bych si hlídal hodně parametrů.... ale to je těžký, třeba děda by vám věřil. **Tak třeba kdybychom chtěli jet vlakem do Itálie?** Tak to bych vám věřil, protože znáš třeba víc jazyků a tohleto, taky už jsi někde bylo Televizi jsem si schopne vyhledat sám ale když tomu nerozumím (zadanému tématu) ... a úplně už bych nechal na vás, kdyby šlo o třeba o barevný odstín auta nebo výběr nábytku. Ale televizi, to bych já, a taky auto, pozemky a tak,... dovolím ti si to hledat, ale pak bych to stejně hledal sám. Ale něco bych třeba nechal i na mamince, našel bych jí to a ona by si listovala.

A myslíš, že kdybys byl mladší, že bys ty počítače ovládal líp a ty peníze do toho dával?

Asi přecepokládá, že to hl. muzika třeba (podpora v radiu)

Kdybys byl dneska mladší, nebo třeba syn (má jen 2 dcery), tak si myslím, že bych to šel i studovat. Protože si myslím, že to je .... teda dneska už je těch ajťáků hodně, ale před takovejma deseti rokama, to bylo něco. Bych řek, že bych šel na tu školu. Mělo to budoucnost, i finančně a i by mě to asi bavilo. I finančně, kdo se o to zajímal, když si vezmu, že jsme šli na školení. ....protože dneska to jde všechno do počítačů a ty nové technologie....i když vlastně kluci, kteří to nevystudovali, byli tam hodinu před námi. Protože my jsme věděli, co jsou to nějaký modulače, ale oni s tím neuměli dělat, ono je to nezajímalo, prostě propojili jeden oddíl s druhým a už je nezajímalo, co se tam děje, jaký druh modulače, vlastně uměli anglicky i programově, třeba teoreticky, uměli uživatelsky, ale měli tak obrovský plus před náma. *plus (+)*

Já defakto umím zacházet s počítačem po uživatelské stránce, jako , nějaký ani ty jednoduchý programy, ty makra, tak to já neumím.

A třeba webový stránky jsi někdy zkoušel dělat?

No, zkoušel, třeba někde jsem si přečet „vytvořte si svoje webový stránky“ ale to prostě nepotřebuju. Víím, že bych si to ^{raději by} uměl najít a naučit ale abych si dělal svoje webový stránky, jako spousta troubů, ... ale nikdy jsem to nepotřeboval. To je jako když jezdím

celý život kolem Rumpálu, a celý život si říkám, až bude čas, tak si tam vylezu. Je mi padesát a naposled jsem tam byl v šestý třídě.

A protože to je stejný s těmi věcmi, až bude čas nebo až se mi bude chtít, ale nic....

To máš protože to nikdy nepotřebuju se prezentovat s nějakými webovými stránkami.

Ale jinak si myslíš, že si v rámci té své generace celkem schopnej?

No, to víš, že jsou lidi ne... počítač, pak jsou lidi, kteří si myslí, že když umí karty na počítači, tak že umí s počítačem. **Takových je hodně?** Jo, je. Prostě končí s počítačem, když počítač je pro ně jenom offisy, takový psací stroj. Vlastně netuší, co všechno přes to jde, že nejen internet, ale že můžeš i svoji síť, dneska, když to vezmu, tak bych mohl komunikovat třeba se sousedem. Takový místní. Jsou různé programy, spousta věcí. Třeba v práci ovládáme skoro všechno přes počítač.

.....???????????????????? A takovýhle věci, jo, ale abych já sám si sestrojil .... to ne. Třeba to zabezpečení baráku, to bych si raději někde sehnal. *2016-01-0*

Sice toho teda moc nesestrojíš, ale používáš to v pohodě, ne?

Já myslí, že vzhledem k tomu, jak tak .....tak to používám.

Ty maily třeba nepíšeš proč?

Jako já nemám komu. Když byla Verča v Americe, tak jsem jí psal do ameriky, služebně píšu maily, protože po mě chtěj nějaký tabulky, tak to píšu. Ale doma nevím, s kým bych si psal maily. Teď jsem Zdeňkovi dával inzerát, tak to jsem napsal, chtěl něco napsal, děda zase prodával škodovku, tak jsem mu tam vložil tu nabídku, uměl jsem si to/na těch inzertních stránkách, tam se registruješ nějakým jménem, heslem, a tam si pak tu nabídku můžeš upravovat. Třeba jsem se díval, kolik lidí ty moje stránky prohlídlo, kolik jako jsem tam mohl upravit, když se mi něco nelíbilo, tak jsem přidal, a potom, když to prodal, tak jsem to zase zrušil, protože mě to rozčiluje, a je zbytečný aby mi někdo furt volal.

A s tím googlem jsi nedělal kvůli tomu, že je v angličtině?

Ne já věděl, že je i v češtině. Ale jako ten vyhledávač ten Atlas je taky v pohodě. skoro shodný. Ale vím, že třeba ten kolega v práci leze jenom přes ten gůgl.

A strejda s počítačem nedělá vůbec? Ne. učto mu dělá i teta. To je právě to, že lidi, kteří nemají počítače v práci nebo prostě nemusí .... málo kdo se k tomu dostal tak, že by sám.

Vždycky spíš v práci nebo ve škole. Ten začátek. Když to nepotřebovali... **Ale třeba malý děcka dneska ve škole to ani nepotřebují a umí**. Oni je ve škole přinutí. Je to taky móda.

Ale dřív ti lidé, který to jako nepotřebovali, třeba Láďa (stejně starý kamarád, obsoused), tak ten to nepotřebuje. A on ti řekne, že v práci dělá s počítačem. Že jeho mašina ve fabrice

POTŘEBOLA SITUACE

20

je řízená počítačem. Ale on je strojník, to je technologický počítač, který jen kontroluje a on mačká.

Takže myslíš, že lidi tvý generace byli k tomu dokopaní, většinou zaměstnavatel to nějak chtěl a taky jim to umožnil. Hlavně jim to umožnil.

Já jsem začal s internetem poprvé, když vlastně naše firma začala poskytovat internet, tak kolem roku 2000 myslím. Pak jsem vlastně přines modem i domů, takový ten veliký, a zkusili jsme i internet doma. Nechtěl jsem moc investovat do toho modemu. Protože tenkrát nějak ten externí stál určitě pět tisíc. Když už jsem to měl odzkoušený, půjčil jsem ho domů a pak jsem teprve koupil tu vnitřní kartu.

My jsme vlastně měli nejdřív počítač a potom teprve internet

No, vlastně jsme pak nějak dospěli k tomu, že je potřeba i ten internet v rodině. Takže modem a internet. Nejdřív sem do Drachova moc dostupný nebyl. Teď už celkem jo, protože Aleš tady vlastně .....(něco bezdrátové pro více lidí zařídil) ale jinak nic moc do dneška. Po kabelu to tady není.